

Najbolji interes maloljetnika u kaznenom pravu

Lechner, Saša

Professional thesis / Završni specijalistički

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:952415>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

PRAVNI FAKULTET

POSLIJEDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI INTERDISCIPLINARNI
SPECIJALISTIČKI STUDIJ
PRAVA DJECE

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

**NAJBOLJI INTERES MALOLJETNIKA
U KAZNENOM PRAVU**

Saša Lechner

Zagreb, 2021.

University of Zagreb

FACULTY OF LAW

POSTGRADUATE UNIVERSITY INTERDISCIPLINARY
SPECIALIST STUDY CHILDREN'S RIGHTS

FINAL PAPER

**THE BEST INTEREST OF JUVENILES
IN CRIMINAL LAW**

Saša Lechner

Zagreb, 2021.

Mentor: izv. prof. dr. sc. Marta Dragičević Prtenjača

SAŽETAK

Najbolji interes djeteta u kaznenom pravu predstavlja načelo i standard u kaznenim postupanjima prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Pojam je proizašao iz Deklaracije o pravima djece donesene 1959. godine na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, a populariziran je Konvencijom o pravima djeteta iz 1989. godine koja je prepoznala i na jednom mjestu objedinila sve potrebe i prava djece te ih učinila univerzalnim standardom za sva postupanja s djecom. Europska unija i Odbor ministara Vijeća Europe su kasnijih godina kroz brojne međunarodne dokumente prilagodili načelo najboljeg interesa djece u pravosudnom sustavu i detaljnije ga opisali kroz pojedine odrednice, uglavnom u obliku preporuka zemljama članicama Europske unije kako unaprijediti postojeći sustav maloljetničkog sudovanja i ujednačiti standarde kaznenog postupanja. U svim tim dokumentima ipak nije jasno definirano što je najbolji interes djece u kaznenom pravu, već se pretpostavlja kao opće razumljiv pojam stručnjacima specijaliziranim za rad s djecom. Stoga je cilj ovoga rada pokušati definirati što je najbolji interes maloljetnika u kaznenom pravu i provjeriti u kojoj mjeri se navedeno načelo poštuje u praksi.

U skladu s navedenim ciljevima na Odjelu za mladež Općinskog kaznenog suda u Zagrebu provedeno je istraživanje na uzorku od 85 maloljetnika prema kojima je u razdoblju od 2016. do 2020. godine pravomoćno dovršen kazneni postupak. Analizirana je duljina kaznenog postupanja u skladu s načelom hitnosti, način procjene osobnih i obiteljskih prilika maloljetnika, valjanost obrane uz mogućnost izražavanja vlastitog mišljenja na sudskim ročištima te je li mjera istražnog zatvora bila korištena kao krajnja mjera i najkraćem mogućem trajanju. Rezultati provedenog istraživanja su pokazali da su kazneni postupci prema maloljetnicima u navedenom razdoblju uglavnom vođeni u skladu s utvrđenim najboljim interesom maloljetnika i u skladu s postavljenim europskim standardima, no isto tako je utvrđeno i da postoji prostor za dodatna poboljšanja u radu nadležnih tijela.

SUMMARY

The best interest of the child in criminal law is the principle and standard in criminal proceedings towards juvenile offenders. The Declaration of the Rights of the Child was adopted in 1959. by the United Nations General Assembly created the term, but it was popularized by the Convention on the Rights of the Child from 1989. The Convention recognized and stated all the needs and rights of children and it has made them a universal standard for all actions towards children. In recent years, the European Union and the Committee of Ministers of the Council of Europe have adopted the principle of the best interests of children in the justice system through numerous international documents and have described them in more detail through certain determinants, mainly in the form of recommendations to EU member states on how to improve the existing system of juvenile justice and how to harmonize the standards for criminal proceedings. However, all these documents do not clearly define what is the best interest of children in criminal law, but they find it assumed as a generally understandable term for professionals specializing in working with children. Therefore, this paper aims to try to define what is the best interest of juveniles in criminal law and to check the extent to which this principle is respected in practice.

Following the stated goals, the research was conducted in the Department for Youth of the Municipal Criminal Court in Zagreb on a sample of 85 juvenile offenders towards whom criminal proceedings were completed in the period from the year 2016. to 2020. The research analyzed: the length of criminal proceedings following the principle of urgency, the manner of assessing the personal and family circumstances of juvenile offenders, the validity of the defense with the possibility of expressing one's own opinion at court hearings, and whether the measure of pre-trial detention was used only as a measure of *last resort and for the shortest* possible period of time. The results of the research have shown that in a stated period of time criminal proceedings against juvenile offenders were mostly conducted in accordance with the identified best interests of juvenile offenders and following the European standards. It was also determined that there is room for further improvement.

Ključne riječi: maloljetni počinitelji, zaštita prava djece, najbolji interes djeteta, načela najboljeg interesa djeteta, pravosuđe prilagođeno djeci

Keywords: juvenile offenders, protection of children's rights, the best interest of the child, principles of best interests of the child, child-friendly justice

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. MALOLJETNIČKA DELINKVENCIJA I SUDOVANJE	2
2.1. Maloljetnička delinkvencija	2
2.1.1. <i>Pojam maloljetničke delinkvencije</i>	2
2.1.2. <i>Etiologija maloljetničke delinkvencije</i>	4
2.1.3. <i>Fenomenologija maloljetničke delinkvencije</i>	8
2.2. Maloljetničko sudovanje	17
2.2.1. <i>Modeli maloljetničkog pravosuđa</i>	18
2.2.2. <i>Načela maloljetničkog prava</i>	22
2.2.3. <i>Svrha maloljetničkog postupka i maloljetničkih sankcija</i>	29
3. MEĐUNARODNI MEHANIZMI ZAŠTITE PRAVA MALOLJETNIKA.....	31
3.1. Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za maloljetničko pravosuđe (Pekinška pravila, 1985.).....	32
3.2. Konvencija o pravima djeteta	33
3.3. Pravila Ujedinjenih naroda za zaštitu maloljetnika lišenih slobode (Pravila iz Havane, 1990.)	36
3.4. Smjernice Ujedinjenih naroda za prevenciju maloljetničke delinkvencije (Rijadske smjernice, 1990.)	38
3.5. Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci.....	38
3.6. Direktiva (EU) 2016/800 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičenici ili optuženici u kaznenim postupcima .	41
3.7. Smjernice za pravnu pomoć prilagođenu djeci.....	42
3.8. Zajednički prikaz međunarodnih mehanizama zaštite maloljetnika	44
4. POZITIVNO UREĐENJE MALOLJETNIČKOG POSTUPKA	46
4.1. Povijesni razvoj kaznenopravnog položaja maloljetnika.....	47
4.2. Zastupljenost načela najboljeg interesa djeteta u nacionalnom zakonodavstvu	52
4.3. Zastupljenost načela najboljeg interesa djeteta u zakonodavstvima drugih država	56
5. ISTRAŽIVANJE	56
5.1. Ciljevi istraživanja	57
5.2. Hipoteze istraživanja	57
5.3. Definicije i pojašnjenja	57
5.4. Metodologija istraživanja	61
5.6. Rezultati istraživanja	64
5.6.1. <i>Hitnost u postupanjima prema maloljetnicima</i>	65
5.6.2. <i>Multidisciplinarna obrada maloljetnika</i>	69
5.6.3. <i>Obrana maloljetnika i mogućnost izražavanja vlastitog mišljenja</i>	76
5.6.4. <i>Mjera istražnog zatvora</i>	78
6. ZAKLJUČAK I PRIJEDLOZI	83

1. UVOD

Maloljetni delinkventi, počinitelji kaznenih djela u Republici Hrvatskoj prešli su dalek put od potpune neprepoznatljivosti i izjednačenosti s odraslim počiniteljima do samostalnog, izdvojenog statusa u kaznenom pravu. Tom procesu je svakako pridonio razvoj međunarodnog i europskog prava koji je iznjedrio niz obvezujućih i neobvezujućih dokumenata s ciljem podizanja standarda sudovanja na razini zemalja članica Europske Unije, implementacije dječjih prava u zakonske odredbe, kao i ustroja mehanizama kontrole njihove implementacije i provedbe. Republika Hrvatska je oduvijek imala napredno razvijeno maloljetničko pravo te je u nekim trenucima bila i ispred svog vremena. Danas svjedočimo kvalitetnom zakonskom okviru proizašlom iz niza reformi provedenih radi usuglašavanja sa zadanim međunarodnim standardima osjetljivim na prava djece. S druge strane, o kvaliteti provedbe tih standarda u praksi ne znamo puno iz razloga što do sada nisu provedena sistematska istraživanja na tu temu niti postoje presude Europskog suda za ljudska prava, kao jednog od mehanizama kontrole i usmjeravanja sudske prakse.

U povijesnom razvoju prava djeteta ključni dokument koji je prepoznao i na jednom mjestu objedinio sve potrebe i prava djece te ih učinio univerzalnim standardom za sva postupanja s djecom je Konvencija o pravima djeteta (u daljnjem tekstu: Konvencija).¹ Pojedina prava Konvencije su ubrzo detaljnije opisana i prilagođena djeci u pravosudnom sustavu, uglavnom kroz preporuke zemljama članicama Europske unije kako unaprijediti postojeći sustav maloljetničkog sudovanja i ujednačiti kriterije kaznenih postupanja. Okosnica Konvencije i većine međunarodnih dokumenata je najbolji interes djeteta, koji se nalaže kao pravo i standard za svako postupanje prema djeci i s djecom. Međutim, isto nije jasno definirano, već se pretpostavlja kao opće razumljivo stručnjacima specijaliziranim za rad s djecom.

Cilj ovog rada je stoga temeljem analize relevantnih međunarodnih dokumenata prepoznati i nastojati odrediti koji je to najbolji interes maloljetnika u kaznenom pravu, tko ga određuje za svakog pojedinca i u kojim stadijima kaznenog postupanja te primjenjuju li se međunarodne odredbe i preporuke u praksi na primjeru najvećeg prvostupanjskog kaznenog suda za mladež općinske nadležnosti u Republici Hrvatskoj. Zbog čega je to u stvari važno? Usuglašavanje o pojmu najboljeg interesa na međunarodnoj razini svakako može doprinijeti ujednačavanju

¹ Konvencija o pravima djeteta je usvojena na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 20. studenoga 1989. godine (rezolucija br. 44/25), a stupila je na snagu 2. rujna 1990. godine nakon što ju je ratificirao potreban broj zemalja članica. Republika Hrvatska je pristupila Konvenciji 1991. godine. Dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (5.5.2021.)

prakse u postupanjima i donošenju odluka na nacionalnoj razini. Ujedno, konkretnija interpretacija tog pojma može doprinijeti i formiranju generalnog stava o svrsi kaznenog postupka i sankcioniranja maloljetnika, odnosno hoće li države zauzeti stav da se prema maloljetnicima treba postupati kao prema odraslim počiniteljima ili kao prema djeci s drugačijim razvojnim karakteristikama od odraslih te treba li maloljetnike strogo kažnjavati sukladno težini kaznenog djela ili uvažiti njihove utvrđene osobitosti i odrediti sankcije koje će doprinijeti njihovom razvoju, resocijalizaciji i reintegraciji u zajednicu.

2. MALOLJETNIČKA DELINKVENCIJA I SUDOVANJE

U ovome poglavlju će se objasniti značenje pojma maloljetničke delinkvencije u kontekstu teme predmetnog rada. Prikazat će se najrelevantnije znanstvene teorije koje proučavaju uzročnost te pojave, kao i noviji statistički podaci o stanju i kretanju maloljetničke delinkvencije u Republici Hrvatskoj. Za bolje razumijevanje maloljetničkog sudovanja prikazat će se glavne značajke i odrednice maloljetničkog postupka.

2.1. Maloljetnička delinkvencija

2.1.1. Pojam maloljetničke delinkvencije

Pojam delinkvencija je proizišao iz latinske riječi *delinquere*, što u prijevodu znači pogriješiti, skriviti² i rabi se kada je riječ o maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Kod odraslih počinitelja koristi se pojam kriminalitet. Maloljetnik je osoba koja nije navršila zakonom propisanu dob za stjecanje punoljetnosti³. Zakon o sudovima za mladež⁴ definira pojam maloljetnika kao osobu koja je u vrijeme počinjenja djela navršila 14, a nije navršila 18 godina života.⁵ Navedeni zakon razlikuje mlade maloljetnike koji su u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršili 14, a nisu navršili 16 godina i starije maloljetnike koji su navršili 16, a nisu navršili 18 godina života.⁶

Pojam maloljetničke delinkvencije je širokog opsega, odnosno obuhvaća sva društveno neprihvatljiva ponašanja, kao i ponašanja koja su u pozitivnom zakonodavstvu neke zemlje određena kao nedozvoljena.⁷ Društveno neprihvatljivim ponašanjima smatraju se sva

² Informacije dostupne na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=14390> (5.5.2021.)

³ Informacije dostupne na: <https://www.encikloped-ija.hr/natuknica.aspx?ID=38463> (5.5.2021.)

⁴ Zakon o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19, na snazi od 01.01.2020. godine.

⁵ *Ibid.*, čl. 2.

⁶ *Ibid.*, čl. 5. st. 2. i 3.

⁷ Martinjak, D. i Odeljan, R. (2016), str.8.

ponašanja koja odstupaju od normalnog, poželjnog i očekivanog ponašanja koje je u skladu s normama pojedinog društva, ona koje društvo smatra nepoželjnima i štetnima za pojedinca i njegovu okolinu, no za koje ne postoje pravne posljedice.⁸ U smislu najšireg shvaćanja maloljetničke delinkvencije, sinonimima za delinkventno ponašanje koriste se i termini devijantno, asocijalno, antisocijalno ponašanje ili jednostavno poremećaji u ponašanju.⁹ Poremećaji u ponašanju su ponašanja koja odstupaju od društvenih normi i vrijednosti, koja ometaju pojedinca u svakodnevnom funkcioniranju, štetna su i za njega i za njegovu okolinu te za ispravljanje iziskuju dodatnu stručnu pomoć.¹⁰ Mogu biti pasivni (internalizirani) ili aktivni (eksternalizirani), a mogu se na očitovati nekim od socijalnopedagoških područja, u školi, obitelji s vršnjacima i slično.¹¹

Uže shvaćanje pojma maloljetničke delinkvencije obuhvaća sva ponašanja kojima se krši neki pravni propis ili pravna norma zemlje, poput prekršaja, prijestupa i kaznenih djela. Radi se o uznapredovanim oblicima poremećaja u ponašanju, često praćenima zlouporabom alkohola i droga, a koja su poprimila elemente kažnjivih i kaznenih djela.¹²

Najuže shvaćanje pojma maloljetničke delinkvencije odnosi se na sva ponašanja koja sukladno zakonu imaju elemente kaznenih djela i u skladu su s načelom zakonitosti.¹³ Radi se o najtežim oblicima poremećaja u ponašanju kojima se krši Kazneni zakon i koja predstavljaju opasnost, kako za samog maloljetnika, tako i za zajednicu.¹⁴ Sinonimom za maloljetničku delinkvenciju u svom najužem shvaćanju može se smatrati pojam „kriminalitet“,¹⁵ a koji se koristi za odrasle počinitelje kaznenih djela. U domaćem nacionalnom zakonodavstvu pojam „maloljetnik“ koristi se za maloljetne počinitelje kaznenih djela u svima fazama pretkaznenog i kaznenog postupka, odnosno za maloljetne delinkvente u najužem shvaćanju pojma maloljetničke delinkvencije. O ovome radu će se iz tog razloga nadalje koristiti taj izraz.

⁸ Martinjak, D. i Odeljan, R. (2016), str.8.

⁹ *Ibid.*, str. 8.

¹⁰ *Ibid.*, str.8.

¹¹ Zrilić, S. i Šimurina, T. (2017), str. 27 i 28.

¹² Martinjak, D. i Odeljan, R. (2016), str. 8.

¹³ *Ibid.*, str. 8.

¹⁴ *Ibid.*, str. 9.

¹⁵ Lat. *crimen* znači kaznena aktivnost, zločinstvo (<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=12731>; 5.5.2021.)

2.1.2. Etiologija maloljetničke delinkvencije

Proučavanjem uzroka delinkventnog ponašanja bavi se kriminološka znanost. Razvoju kriminologije kao znanosti i objašnjenju uzroka pojave kriminaliteta najviše su pridonijele klasična kriminološka škola, pozitivistička škola i čikaška škola.¹⁶ Klasična kriminološka škola nastala u 18. stoljeću nakon Francuske revolucije nudi prvo sistematizirano promišljanje o kriminalitetu kroz rad talijanskog pravnika Cesarea Beccarije i Jeremyja Benthama. Govori o slobodnoj volji čovjeka, razmjernosti kazne i kaznenog djela, a fokus stavlja na generalnu prevenciju kriminaliteta.¹⁷ U 19. i početkom 20. stoljeća razvila se pozitivistička škola kaznenoga prava kroz rad talijanskih kriminologa Cesarea Lombrosa, Enrica Ferrija i Raffaelea Garofala.¹⁸ Suprotno ideji indeterminizma klasične škole, pozitivistička škola uzroke kriminaliteta nalazi u čovjekovoj determiniranosti biološkim čimbenicima.¹⁹ Lombroso je naglašavao važnost bioloških čimbenika za delinkvenciju, pa je razvio teoriju o rođenom zločincu koji posjeduje određena fizička obilježja, dok su Ferri i Garofalo osim bioloških, kao uzroke kriminaliteta isticali i sociološke činitelje.²⁰ Ekološke teorije i predstavnici iz Čikaga su uzroke delinkvencije tražili u egzogenim etiološkim čimbenicima, odnosno u okolini u kojoj počinitelj živi.²¹

2.1.2.1. Biološke teorije delinkventnog ponašanja

Biološke teorije su tražile uzročnike delinkventnog ponašanja, odnosno kriminaliteta, u biološkim (morfometrijskim i anatomskim) karakteristikama čovjeka.²² Najpoznatiji primjer biološke teorije je već spomenuta Lombrosova antropološka teorija, koja je zastupala mišljenje da postoji veza između delinkventnog ponašanja i tjelesnih obilježja počinitelja.²³ Ta tjelesna obilježja koja su prisutna već pri rođenju smatrao je predispozicijama za „rođenog zločinca“, no ne i determinacijama za buduće delinkventno ponašanje.²⁴ Lombrosova teorija nije bila svuda prihvaćena te ga je kritizirao i njegov učenik Ferri, smatrajući da je Lombroso zanemario druge važne uzroke delinkventnog ponašanja.²⁵ On je biološkim obilježjima

¹⁶ Martinjak, D. i Odeljan, R. (2016), str. 10.

¹⁷ Singer, M. (1996), str. 35-36.

¹⁸ *Ibid.*, str. 37.

¹⁹ Dragičević Prtenjača, M. (2014), str. 1148.

²⁰ Singer, M. (1996), str. 38.

²¹ *Ibid.*, str. 41.

²² Martinjak, D. i Odeljan, R. (2016), str. 11.

²³ *Ibid.*, str. 11.

²⁴ *Ibid.*, str. 11.

²⁵ Dragičević Prtenjača, M. (2014), str. 1149.

rođenog zločinca dodao i psihološku dimenziju.²⁶ Istraživanja na koja su se oslanjali su bila većinom empirijska.²⁷

U novije vrijeme sljedbenici biološke teorije, odnosno teorije nasljeđa, uzročnike delinkventnog ponašanja traže u ljudskoj genetici, biokemiji i molekularnoj biologiji.²⁸ Svoje zaključke temelje na istraživanjima transgeneracijskog prijenosa nasilja u obitelji i istraživanjem jednojajčanih i dvojajčanih blizanaca.²⁹ Kromosomska teorija također ima polazište u nasljeđu, odnosno u kromosomskim aberacijama (prekobrojnim „y“ kromosomu), a za koje su našli da su povezane sa sklonošću agresivnom ponašanju.³⁰ Srodna endokrinološka teorija polazi od pretpostavke da poremećaji endokrinološkog sustava kod ljudi uzrokuju mentalne poremećaje i nisku inteligenciju, a što je sve predispozicija za delinkventno ponašanje.³¹

2.1.2.2. Psihološke teorije delinkventnog ponašanja

Psihološke teorije su manje determinističke od bioloških teorija jer za tumačenje delinkventnog ponašanja uzimaju u obzir prvenstveno psihološke karakteristike, osobine ličnosti (motive, inteligenciju, stavove) i kognitivne poremećaje pojedinaca, ali sporedno i njihove biološke karakteristike, kao i sami kontekst okruženja.³² Zastupnici psihoanalitičke teorije (Sigmund Freud, Alfred Adler) smatraju da je čovjek po prirodi asocijalno biće i da je ono zločesto u njemu smješteno u podsvijest kao nagonska struktura koju su nazvali „id“.³³ Kako osoba sazrijeva, razum i svijest (ego) zamjenjuju „id“ i potiskuju sebičnost, a „superego“ se javlja kao predstavnik moralne savjesti.³⁴ Osobe sa slabije razvijenim egom i superegom, zbog primjerice preživljenih traumatskih događaja u djetinjstvu, skloniji su zadovoljenju sebičnih potreba koje mogu biti u suprotnosti s normama društva i okoline.³⁵ Psihopatološke teorije psihopate i sociopate, koje obilježavaju bezosjećajnost, odsutnost osjećaja krivnje, niska tolerancija na frustraciju i nesposobnost učenja na greškama i

²⁶ Dragičević Prtenjača, M. (2014), str. 1149.

²⁷ Martinjak, D. i Odeljan, R. (2016), str. 11.

²⁸ *Ibid.*, str. 11.

²⁹ *Ibid.*, str. 12.

³⁰ *Ibid.*, str. 12.

³¹ *Ibid.*, str. 12.

³² *Ibid.*, str. 13.

³³ *Ibid.*, str. 13.

³⁴ *Ibid.*, str. 13.

³⁵ *Ibid.*, str. 13.

kaznama, svrstavaju u grupu „kriminalnih ličnosti“ sklonima antisocijalnom i delinkventnom ponašanju.³⁶

2.1.2.3. Sociološke teorije delinkventnog ponašanja

Sociološke teorije, koje su nastale kao odgovor na biološke i psihološke teorije, pri objašnjavanju delinkventnog ponašanja stavljaju naglasak na ulogu društvenih čimbenika koji utječu na ponašanje pojedinca, polazeći od toga da je čovjek multidimenzionalno, društveno, biološko, psihološko i duhovno biće.³⁷ Delinkvenciju i kriminalitet povezuju s lošim socioekonomskim prilikama, siromaštvom, niskim obrazovanjem, socijalnom nejednakošću, pripadnošću supkulturama i odrastanju u disfunkcionalnim obiteljima.³⁸ Predstavnici ekoloških teorija (Čikaške škole) smatraju da se kriminalitet češće događa u nekim dijelovima grada koje imaju određene nepovoljne strukturalne uvjete i gdje žive određene etničke grupe.³⁹ Teorija anomalije, odnosno bezakonja, smatra da se kriminalitet javlja zbog naglih promjena u društvu, odnosno uslijed velikih društvenih turbulencija poput ratova ili katastrofa, kada prestaju vrijediti tradicionalne društvene norme, a nove još nisu uspostavljene.⁴⁰ Zbog toga je pojedinac dezorijentiran i počinje stvarati svoja nova pravila koja mogu biti u sukobu s dotadašnjim normama.⁴¹ Teorija diferencijalne asocijacije podrazumijeva da je delinkventno ponašanje naučeno po modelu od delinkventnih skupina te je veća vjerojatnost da će pojedinac krenuti putem delinkvencije ako je niže kronološke dobi.⁴² Teorija je kasnije, nakon spoznaje da ne postaju delinkventima baš svi koji su u doticaju s takvim ponašanjima, proširena na način da je motivacija dodana kao ključan čimbenik koji potiče na identifikaciju s delinkventnim skupinama.⁴³

2.1.2.4. Teorija otpornosti i rizičnih i zaštitnih čimbenika

Zadnjih nekoliko desetljeća za tumačenje maloljetničke delinkvencije koristi se razvojni model, odnosno model rizičnih i zaštitnih čimbenika i otpornosti.⁴⁴ Koncept je preuzet iz zdravstvenog sustava koji za pojedine bolesti određuje čimbenici koji povećavaju i smanjuju

³⁶ Martinjak, D. i Odeljan, R. (2016), str. 13.

³⁷ *Ibid.*, str. 16.

³⁸ *Ibid.*, str. 16.

³⁹ *Ibid.*, str. 18.

⁴⁰ *Ibid.*, str. 19.

⁴¹ *Ibid.*, str. 19.

⁴² *Ibid.*, str. 20.

⁴³ *Ibid.*, str. 20.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 21

vjerojatnost pojave bolesti.⁴⁵ Rizični i zaštitni čimbenici utvrđuju se u pet socijalnopedagoških područja: genetski/biološki, individualni i vršnjački, u školi, u obitelji i u zajednici.⁴⁶ Rizični čimbenici povećavaju vjerojatnost pojave poteškoća u socijalizaciji djeteta, a akumulacija više rizičnih čimbenika povećava vjerojatnost za pojavu delinkventnog ponašanja.⁴⁷ Dije se na individualne (osobine ličnosti pojedinca poput teškog temperamenta ili poremećaja pažnje i hiperaktivnog poremećaja) i okolinske čimbenike rizika (konflikti unutar članova obitelji, druženje s antisocijalnim vršnjacima, život u zajednici s visokim stopama kriminaliteta) te na statičke i dinamičke čimbenike rizika.⁴⁸ Statički čimbenici rizika nisu podložni promjeni, a radi se o različitim životnim događajima iz prošlosti koji su obilježili razvoj mlade osobe i dovele do delinkventnog ponašanja poput ranih traumatskih iskustava ili čestog mijenjanja mjesta stanovanja.⁴⁹ Dinamički su čimbenici rizika prediktivna obilježja i okolnosti na koje je moguće djelovati i koja su promjenjiva, poput agresivnog ponašanja, antisocijalnih stavova, slabe uključenosti roditelja u nadzor i odgoj djeteta, druženje maloljetnika s antisocijalnim vršnjacima i slično.⁵⁰

Zaštitni čimbenici su takozvane „jake snage“ u maloljetniku ili njegovoj okolini koje predstavljaju potencijal za promjenu i oslonac su za provođenje intervencija⁵¹ te povećavaju vjerojatnost pozitivnih razvojnih ishoda i smanjuju vjerojatnost za delinkventno ponašanje.⁵² Kada se u interakciji rizičnih i zaštitnih čimbenika postigne ravnoteža, djeca razvijaju otpornost na negativne utjecaje i povećava se vjerojatnost zdrave prilagodbe.⁵³ Osim za objašnjavanje delinkventnog ponašanja i analizu njegove uzročnosti, ovaj koncept je važan i za pravilno biranje, planiranje i provođenje intervencija.⁵⁴

Ricijaš je u sklopu svoje doktorske disertacije tražeći uzroke delinkventnog ponašanja proveo istraživanje na uzorku od 335 mladića s područja cijele Hrvatske o tome kako mladi atribuiraju vlastito delinkventno ponašanje.⁵⁵ Došao je do zaključka "da svaki maloljetnik ima svoju kombinaciju čimbenika kojima pripisuje uzroke svog delinkventnog ponašanja, međutim postoje određeni percipirani uzročni čimbenici koji razlikuju nisko-rizične i visoko-

⁴⁵ Ricijaš, N. (2012), str. 11.

⁴⁶ Martinjak, D. i Odeljan, R. (2016), str. 22.

⁴⁷ *Ibid.*, str. 23.

⁴⁸ Ricijaš, N. (2012), str. 11.

⁴⁹ *Ibid.*, str. 11.

⁵⁰ *Ibid.*, str. 12.

⁵¹ *Ibid.*, str. 15.

⁵² Martinjak, D. i Odeljan, R. (2016), str. 24.

⁵³ *Ibid.*, str. 25.

⁵⁴ Ricijaš, N. (2012), str. 11.

⁵⁵ Ricijaš, N. (2009), str. 73.

rizične maloljetnike. Svi maloljetnici obuhvaćeni ovim istraživanjem visoko atribuiraju vlastito delinkventno ponašanje trenutnoj nepromišljenosti u vrijeme počinjenja kaznenog djela te situacijskim čimbenicima. Visoko-rizični maloljetnici razlikuju se po tome što još značajnije visoko pripisuju svoje delinkventno ponašanje svojim antisocijalnim tendencijama, osobnoj frustraciji, druženju s osobama antisocijalnog ponašanja, siromaštvu i materijalnoj dobiti te drogi i alkoholu."⁵⁶

2.1.3. Fenomenologija maloljetničke delinkvencije

Od sredine devedesetih godina dvadesetog stoljeća maloljetnički kriminalitet je u europskim zemljama u opadanju ili stagnaciji.⁵⁷ Kretanje maloljetničke delinkvencije u Republici Hrvatskoj moguće je analizirati iz više aspekata. U tablici 1 i na grafikonu 1 su prikazani podaci Hrvatskog zavoda za statistiku o broju prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnika u proteklom desetogodišnjem razdoblju.

*Tablica 1: Prijavljeni, optuženi i osuđeni maloljetnici od 2000. do 2020. godine u Republici Hrvatskoj*⁵⁸

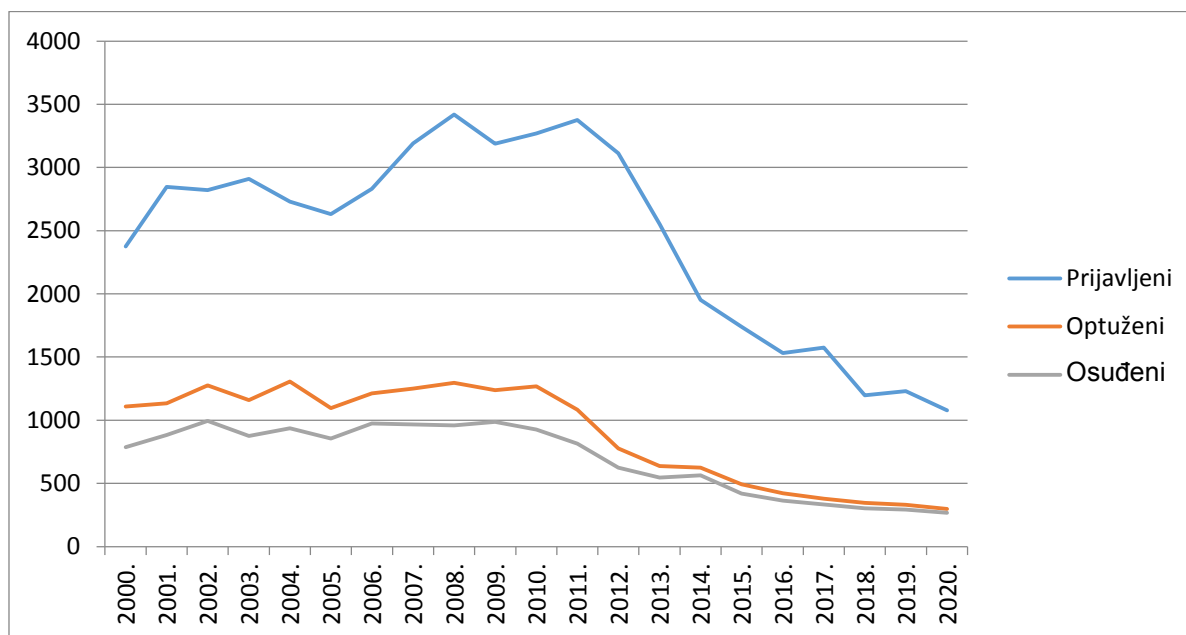
Godina	Prijavljeni	Optuženi	Osuđeni
2000.	2375	1108	787
2001.	2846	1133	884
2002.	2822	1277	994
2003.	2909	1160	875
2004.	2731	1306	936
2005.	2630	1096	855
2006.	2830	1212	974
2007.	3191	1250	968
2008.	3419	1296	958
2009.	3188	1238	987
2010.	3270	1269	925
2011.	3376	1084	814
2012.	3113	778	626
2013.	2553	637	545
2014.	1952	626	564
2015.	1739	492	420

⁵⁶ Ricijaš, N. (2009), str. 175.

⁵⁷ Kovačević, M. (2013), str. 309.

⁵⁸ Samostalno prikupljeni podaci iz godišnjih statističkih izvješća Državnog zavoda za statistiku (Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude od 2010. do 2020. godine). Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (5.5.2021.)

Godina	Prijavljeni	Optuženi	Osuđeni
2016.	1532	422	365
2017.	1575	380	333
2018.	1196	347	302
2019.	1231	331	293
2020.	1079	298	268

Grafikon 1: Prijavljeni, optuženi i osuđeni maloljetnici od 2000. do 2020. godine⁵⁹ (grafički prikaz)

Do 2012. godine je bio prisutan blagi rast broja prijavljenih maloljetnika za kaznena djela uz povremeni neznatan pad ili stagnaciju. Počevši od 2012. godine započinje trend pada prijavljenih maloljetnika za kaznena djela i nastavlja se sve do današnjih dana te je 2020. u usporedbi s 2011. godinom prisutan pad za oko 68%. Isti je slučaj permanentnog pada broja optuženih (oko 72,5%) i osuđenih (oko 67%) maloljetnika u odnosu na 2011. godinu. U izvješću Glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske o radu državnih odvjetništava u 2018. godini⁶⁰ navodi se trend pada broja prijavljenih maloljetnika za kaznena djela u radu gotovo svih državnih odvjetništava u Republici Hrvatskoj. Kao moguće objašnjenje takvog trenda navodi se pojačano poduzimanje mjera primarne prevencije na razini opće populacije,

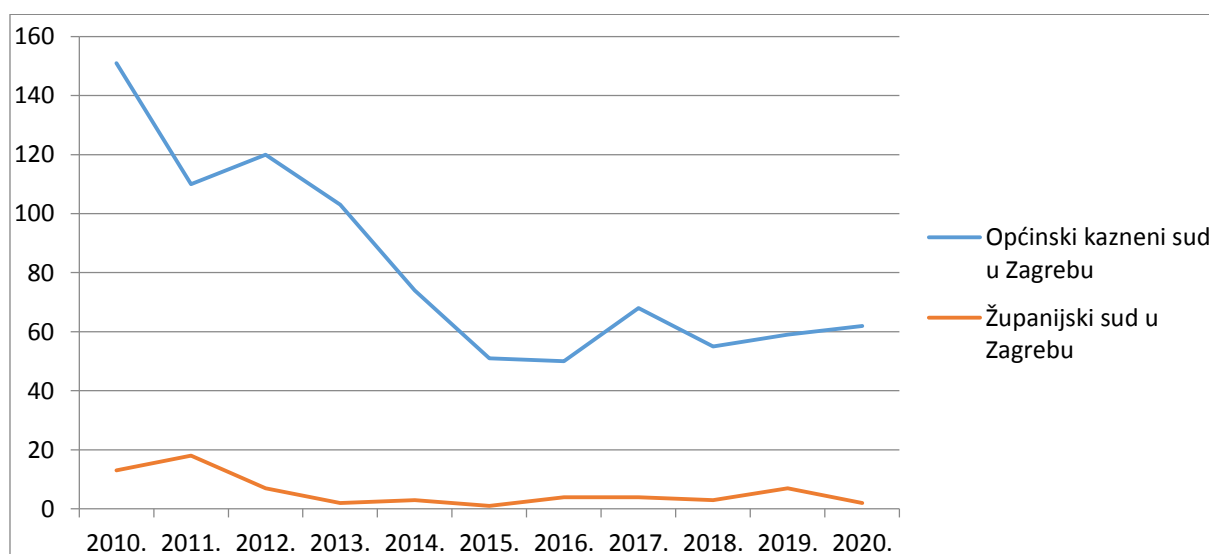
⁵⁹ Samostalno prikupljeni podaci iz godišnjih statističkih izvješća Državnog zavoda za statistiku (Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude od 2010. do 2020. godine). Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (5.5.2021.)

⁶⁰ Informacije dostupne na: <http://www.dorh.hr/dorh03052019> (5.5.2021)

jačanje sekundarne prevencije izricanjem većeg broja zavodskih odgojnih mjera, kao i opće smanjenje broja policijskih prijava radi izmjena zakonodavstva.⁶¹

Tablica 2: Broj godišnje zaprimljenih maloljetničkih predmeta na zagrebačkim sudovima od 2010. do 2020. godine⁶²

Godina	Općinski kazneni sud u Zagrebu	Županijski sud u Zagrebu
2010.	151	13
2011.	110	18
2012.	120	7
2013.	103	2
2014.	74	3
2015.	51	1
2016.	50	4
2017.	68	4
2018.	55	3
2019.	59	7
2020.	62	2

Grafikon 2: Broj godišnje zaprimljenih maloljetničkih predmeta na zagrebačkim sudovima od 2010. do 2020. godine⁶³ (grafički prikaz)

Trendovi kretanja kriminaliteta maloljetnika na području Republike Hrvatske preslikali su se i na njen glavni grad. Na Općinski kazneni sud u Zagrebu i Županijski sud u Zagrebu zajedno

⁶¹ Informacije dostupne na: <http://www.dorh.hr/dorh03052019> (5.5.2021.), str. 101.

⁶² Samostalno prikupljeni podaci iz informacijskog sustava za upravljanje sudskim spisima eSPIS (ICMS).

⁶³ *Ibid.*

otpada između 10% do 20% ukupnog broja optuženja, ovisno o pojedinoj promatranoj godini. Nakon značajnog pada broja kaznenih predmeta 2013. godine, uslijedilo je višegodišnje razdoblje stagnacije uz manje oscilacije u broju zaprimljenih predmeta godišnje (tablica 2 i grafikon 2).

Na stope kriminaliteta i broj prijavljenih maloljetnih osoba može utjecati mnogo različitih čimbenika kao što su primjerice već spomenute zakonske promjene, različito pozicioniranje kaznenih i prekršajnih djela, kvaliteta rada policije, svjesnost i senzibiliziranost građana za prijavljivanje određenih kaznenih djela, trendovi u društvu i slično.⁶⁴ Izmjenama Kaznenog zakona od 1. siječnja 2013. godine posjedovanje droge za osobne potrebe prestalo je postojati kao kazneno djelo te je prešlo u prekršajnu nadležnost, što je djelomično rasteretilo rad kaznenih sudova. Došlo je i do izmjena zakona vezano uz klasifikaciju nasilja u obitelji kao kaznenog, odnosno prekršajnog djela. Demografska slika Republike Hrvatske pokazuje pad nataliteta od 1997. godine⁶⁵ tako da se i udio djece u općoj populaciji smanjio. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku o vanjskim migracijama,⁶⁶ vidljiv je početak velikog iseljeničkog vala od 2013. godine, kada je Republika Hrvatska pristupila Europskoj uniji, kao i nastavak tog trenda iseljenja koji traje i danas. Povjerenje građana u policijski i pravosudni aparat također može diktirati trend prijave kaznenih djela. Ministarstvo pravosuđa i agencija Ipsos Puls d.o.o. su u sklopu Projekta potpore pravosudnom sustavu od 2010. do 2016. godine proveli istraživanje zadovoljstva, iskustava i stavova građana, poslovne zajednice, korisnika sudova te zaposlenika u odabranim ustanovama.⁶⁷ Dio istraživanja koji se odnosi na to kako građani percipiraju pravosudni sustav je pokazao da većina ispitanika (68%) ima negativno općenito mišljenje o funkcioniranju pravosuđa. Čak 59% ispitanika je izrazilo nepovjerenje u sudove, a 54% nepovjerenje u državna odvjetništva. Polovina, odnosno 51% ispitanika je smatralo da prosječni građani ne mogu očekivati pošteno suđenje, dok je njih 75% ocijenilo trajanje postupaka najvećim problemom pravosuđa. Sudovi i državna odvjetništva su se na varijabli povjerenja u institucije da svoj posao obavljaju u skladu sa zakonom i svojom društvenom ulogom našli na šestom i sedmom mjestu, a policija na trećem mjestu. Na prvo i drugo mjestu smjestili su vojsku i matične urede.

⁶⁴ Martinjak, D. i Odeljan, R. (2016), str. 50.

⁶⁵ Informacije dostupne na: <https://www.hzjz.hr/hrvatski-zdravstveno-statisticki-ljetopis/izvjesce-prirodno-kretanje-u-hrvatskoj-u-2019-godini/> (5.5.2021.)

⁶⁶ Informacije dostupne na: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjD9bfe85LsAhWOKhQKHfeRBAEQFjABegQIAhAC&url=https%3A%2F%2Fwww.dzs.hr%2FHrv_Eng%2FPokazatelji%2FStano_vnistvo%2520-%2520migracije.xlsx&usg=AOvVaw0S7MeQeN1dlqcWhpsdhVdz (5.5.2021.)

⁶⁷ Informacije dostupne na: <https://mpu.gov.hr/vijesti/istrazivanje-u-sklopu-projekta-potpore-pravosudnom-sustavu/14737> (5.5.2021.)

Tablica 3: Odluke povodom kaznene prijave na Općinskim i Županijskim državnim odvjetništvima – maloljetnici⁶⁸

Godina	Zaprimljeno prijava	Svega prijava u radu	Odbačaj	Od toga čl. 70. ZSM	Od toga čl. 33. KZ	Od toga oportunitet (čl. 71., 72. i 73. ZSM)	Neposredni prijedlog za sankciju	Rješenje za provođenje pripremnog postupka
2010.	3.689	4.508	2.328 (51,6%)	-	251	1.780 (39,5%)	229	1.067
2011.	3.830	4.646	2.551 (55%)	-	262	1.944 (41,8%)	264	885
2012.	3.347	4.249	2.734 (64,3%)	-	260	2.161 (50,9%)	543	12
2013.	2.711	3.503	2.066 (59%)	-	46	1.611 (46%)	767	100
2014.	2.368	2.864	1.528 (53,4%)	-	19	1.233 (43,1%)	409	389
2015.	2.105	2.549	1.403 (55%)	-	15	1.159 (45,5%)	293	242
2016.	1.809	2.357	1.359 (57,7%)	241	24	1.094 (46,4%)	303	151
2017.	1.883	2.355	1.291 (54,8%)	250	33	1.008 (42,8%)	354	183
2018.	1.416	1.837	924 (50,3%)	215	11	698 (38%)	264	145
2019.	1.476	1.913	898 (46,9%)	236	9	653 (34,1%)	312	217
2020.	1.839	2.397	1.100 (45,9%)	-	-	379 (15,8%)	214	133

Analizirajući godišnja izvješća Glavnog državnog odvjetnika od 2010 do 2020. godine⁶⁹ vidljivo je da od 2013. godine općinska i županijska državna odvjetništva u Republici Hrvatskoj bilježe pad broja zaprimljenih kaznenih prijava protiv maloljetnih počinitelja kaznenih djela, osim u 2020. godini izvještavanja (tablica 3). U 2020. godini je došlo do promjene u načinu unošenja podataka u upisnik kaznenih prijava na državnim odvjetništvima u odnosu na 2019. godinu na način da su u upisnik unesene i kaznene prijave podnesene

⁶⁸ Samostalno prikupljeni podaci iz godišnjih izvješća Glavnog državnog odvjetništva Republike Hrvatske o radu državnih odvjetništava. Preuzeto s: <http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=645> (5.5.2021.)

⁶⁹ Informacije dostupne na: <http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=645> (5.5.2021.)

prema kazneno neodgovornoj djeci mlađoj od 14 godina, zbog čega taj podatak nije usporediv s ranijim godinama izvještavanja.⁷⁰ Manji broj kaznenih prijava 2013. godine rezultat je stupanja na snagu Kaznenog zakona iz 2011. godine s 1.1.2013. godine i dekriminalizacije pojedinih djela koja se odnose na posjedovanje droge i nasilje u obitelji te prelazak istih u prekršajnu zonu kažnjavanja. Smanjen je i broj prijava za imovinske delikte koji se progone po službenoj dužnosti uslijed povećanja broja neodređenih vrijednosti s 1.000,00 kn na 2.000,00 kn. Obzirom da je trend opadanja kaznenih prijava za maloljetne počinitelje nastavljen i nakon 2013. godine (svake godine za prosječno oko 10%), izuzev 2020. godine za koju podaci nisu usporedivi s ranijim godinama, izgledno je da razlog tome nisu samo izmjene zakona, već je došlo i do drugih promjena u osobitostima maloljetničkog kriminaliteta.

Nadalje, do 2012. godine je bilo prisutno povećanje broja kaznenih prijava koje su rješavane odbačajem, da bi se od 2013. njihov broj postepeno smanjivao s oko 64% na oko 46% u usporedbi s ukupnim brojem predmeta u radu. Zbog dodatnog evidentiranja kazneno neodgovorne djece u upisnik kaznenih prijava koje u konačnici rezultiraju odbačajem u 2020. godini nije moguće vršiti usporedbu s ranijim godinama. Značajnije manji broj kaznenih prijava riješenih odbačajem u odnosu na ukupan broj predmeta u radu zabilježen je 2018. i 2019. godine. Kod najvećeg broja odbačaja u svim promatranim godinama se radilo o primjeni načela oportuniteta iz članka 71., 72. i 73. Zakona o sudovima za mladež. Navedeno načelo se može primijeniti isključivo za počinitelje kaznenih djela za koja je propisana kazna zatvora u trajanju do pet godina ili novčana kazna, a koja kaznena djela su u nadležnosti općinskih državnih odvjetništava.

Trend u rješavanju kaznenih prijava primjenom načela oportuniteta u usporedbi s ukupnim brojem predmeta u radu proporcionalan je trendu primjene odbačaja kaznenih prijava. Dok je 2012. godine zabilježen vrhunac od oko 51% kaznenih prijava koje su riješene na taj način, narednih godina je uslijedilo kontinuirano smanjenje na čak 34,1% 2019. godine. Značajno smanjenje 2020. godine ne bi trebalo biti odraz novog trenda u radu, nego je vjerojatnije rezultat već spomenutog novog načina vođenja evidencije na državnim odvjetništvima. Da bi se mogli donositi pouzdani zaključci o tome je li tako veliki broj odbačaja kaznenih prijava primjenom načela oportuniteta odraz rehabilitacijskog pristupa državnog odvjetništva prema maloljetnicima u skladu s međunarodnim preporukama pravosuđa prilagođenog djeci bilo bi

⁷⁰ Izvješće o radu Glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske o radu državnih odvjetništava u 2020. godini., str. 40.

potrebno detaljnije analizirati podatke i vidjeti u kojem je postotku odbačaja primijenjen uvjetovani oportunitet te u koliko slučajeva je postignuta izvansudska nagodba. Primjena načela uvjetovanog oportuniteta kao mjera diverzije znatno rasterećuje sudove i skraćuje vrijeme od počinjenja kaznenog djela do početka tretmana, no ne postoje pouzdani podaci o tome smanjuje li ujedno i stope kriminalnog povrata, a što bi u teoriji bilo za očekivati i što je svrha odgojnih mjera.

Istraživanje koje je provela *Radić* u sklopu svoje doktorske disertacije je pokazalo da je u razdoblju od 2000. do 2014. godine bio prisutan kontinuirani pad broja prijave i broja pravomoćnih sudskih odluka izrečenih maloljetnicima što se može smatrati pozitivnim trendom u smanjenju maloljetničke delinkvencije.⁷¹ Smanjenje broja sudskih odluka je povezano s istovremenim porastom primjene načela svrhovitosti na državnim odvjetništvima.⁷² Ono što se pokazalo zabrinjavajućim jest istovremeni porast broja povratnika u činjenju kaznenih djela, što ukazuje da postojeći sustav maloljetničkih sankcija nije učinkovit, odnosno da ne ispunjava svoju primarnu svrhu specijalne prevencije.⁷³

Tablica 4: Osuđeni maloljetnici u Republici Hrvatskoj prema dobi i spolu⁷⁴

	14 godina		15 godina		16 godina		17 godina		Ukupno	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
2016.	44	10	60	9	108	8	119	7	331	34
2017.	30	5	65	7	71	16	128	11	294	39
2018.	45	7	51	4	89	6	83	17	268	34
2019.	21	7	50	11	76	6	109	13	256	37
Ukupno	140	29	226	31	344	36	439	48	1149	144
									Ukupno	1293

U tablici 4 prikazan je udio osuđenih maloljetnih počinitelja prema dobi i spolu. Podaci za 2020. godinu još nisu bili dostupni u vrijeme pisanja rada. Vidljivo je da djevojke čine prosječno 10,38% maloljetne populacije u odnosu na mušku mladež. Najveći broj kaznenih djela čine maloljetnici u dobi od 16 i 17 godina, što ukazuje da se pomaknula granica kada poremećaji u ponašanju eskaliraju u protupravno ponašanje, što u konačnici nije dobro jer je tretmanskim mjerama teže odgojno djelovati na pojedince u starijoj, nego li u mlađoj dobi.

⁷¹ Radić, I. (2016), str. 400.

⁷² *Ibid.*, str 362.

⁷³ *Ibid.*, str. 400.

⁷⁴ Samostalno prikupljeni podaci iz godišnjih statističkih izvješća Državnog zavoda za statistiku (Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude od 2010. do 2020. godine). Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (5.5.2021.)

Tablica 5: Prijavljeni, optuženi i osuđeni maloljetnici prema grupama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj⁷⁵

Kaznena djela:	Prijavljeni maloljetnici				Optuženi maloljetnici				Osuđeni maloljetnici			
	2016.	2017.	2018.	2019.	2016.	2017.	2018.	2019.	2016.	2017.	2018.	2019.
Protiv života i tijela	177	142	142	140	39	33	28	26	34	26	26	25
Protiv osobne slobode	90	87	78	93	14	25	16	16	7	19	15	12
Protiv spolne slobode	13	11	6	11	4	7	4	2	4	6	4	1
Protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta	31	58	46	43	14	24	25	30	13	21	24	29
Protiv zdravlja ljudi	71	77	52	63	41	44	35	37	35	42	30	35
Protiv imovine	1017	997	690	700	278	216	193	177	248	191	167	151
Krivotvorenja	11	31	24	28	3	3	10	7	3	3	6	7
Protiv javnog reda	31	67	59	47	15	16	15	17	9	15	9	16
Ostala kaznena djela	91	105	99	88	14	12	21	19	12	10	21	17
Ukupno	1532	1575	1196	1213	422	380	347	331	365	333	302	293

Maloljetnici najviše čine kaznena djela protiv imovine (tablica 5) i takav je trend prisutan ne samo u Hrvatskoj, već i u svijetu. U istraživanju provedenom među 24 osuđena maloljetnika muškog spola za imovinske delikte koji su se nalazili na izdržavanju kazne u zavodskoj ustanovi u Sjedinjenim Američkim Državama pokušalo se doći do motiva za počinjenje takvih kaznenih djela.⁷⁶ Više od polovine maloljetnika je kao motiv za činjenje navedenih djela navelo „zabavu“ ili „uzbuđenje“, a za 22% ispitanika maloljetnika je primarni cilj bio stjecanje materijalne dobiti. Ukupno 17% maloljetnika je kazneno djelo počinilo prvenstveno iz stanja krajnje frustracije, bijesa ili beznada. Do takvog stanja ih je dovela samopercipirana nepravda koju su doživjeli od druge osobe, a što ih je natjeralo da „uzmu pravdu u svoje ruke“. U tim slučajevima se uglavnom radilo o činjenju kaznenih djela uništavanja tuđe imovine. U 10% slučajeva razlog počinjenja kaznenih djela protiv imovine je bio pripadnost bandama.⁷⁷

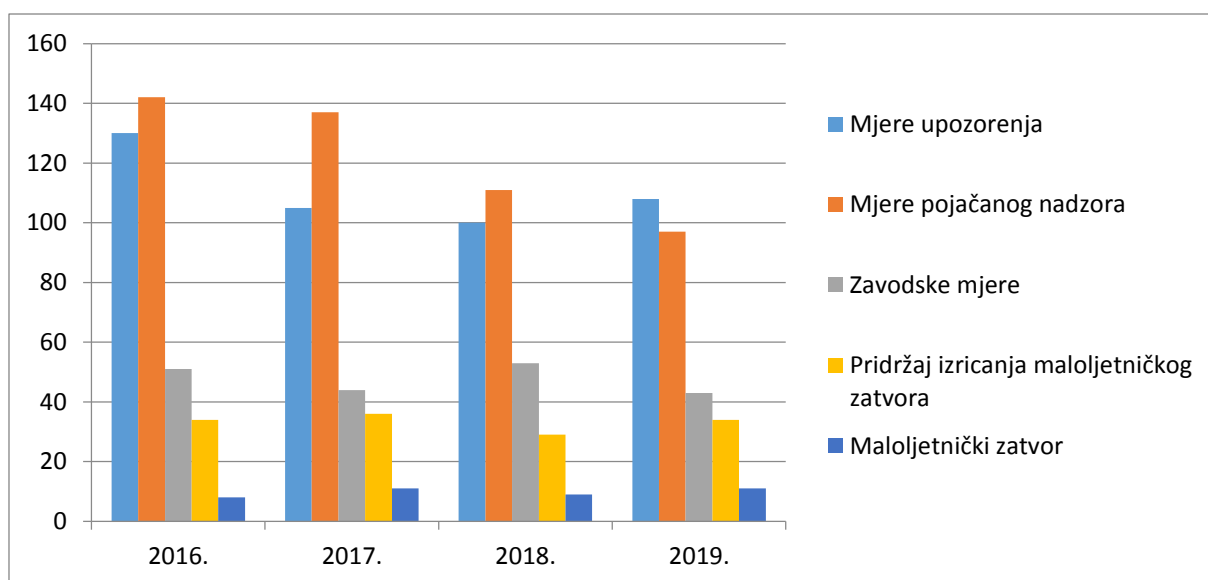
⁷⁵ Samostalno prikupljeni podaci iz godišnjih statističkih izvješća Državnog zavoda za statistiku (Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude od 2010. do 2020. godine). Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (5.5.2021.)

⁷⁶ Lopez, V., (2008), str. 5.

⁷⁷ *Ibid.*, str. 5-11.

Tablica 6: Osuđeni maloljetnici prema vrstama odgojnih mjera, maloljetničkom zatvoru i pridržaju maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj⁷⁸

Osuđeni maloljetnici						
	2016.	2017.	2018.	2019.	Ukupno	Ukupno %
Mjere upozorenja	130	105	100	108	443	34.25
Mjere pojačanog nadzora	142	137	111	97	487	37.50
Zavodske mjere	51	44	53	43	191	14.85
Pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora	34	36	29	34	133	10.33
Maloljetnički zatvor	8	11	9	11	39	3.08
Ukupno	365	333	302	293	1293	

Grafikon 3: Osuđeni maloljetnici prema vrstama odgojnih mjera, maloljetničkom zatvoru i pridržaju maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj⁷⁹

U tablici 6 i na grafikonu 3 je prikazana distribucija izrečenih odgojnih mjera na sudovima u Republici Hrvatskoj iz koje se može zaključiti da u posljednjih pet godina nije bilo većih oscilacija u trendu izricanja odgojnih mjera. Maloljetnicima su u najvećem postotku za počinjena kaznena djela izricane mjere pojačanog nadzora: pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi i upućivanje u disciplinski centar (prosječno oko 38%). U nešto manjem postotku izricane su mjere upozorenja te se uglavnom radilo o posebnim obvezama, a manje o sudskim ukorima (prosječno oko 34%). Ovakvi

⁷⁸ Samostalno prikupljeni podaci iz godišnjih statističkih izvješća Državnog zavoda za statistiku (Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude). Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (5.5.2021.)

⁷⁹ *Ibid.*

podaci ukazuju da se prednost daje izvan institucionalnim mjerama, a da se zavodske mjere (upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu te upućivanje u odgojni zavod) koriste kao krajnja mjera (prosječno oko 15%). Maloljetnicima se u prosjeku najmanje izriču pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora (10%) i kazna maloljetničkog zatvora (3%).

Tablica 7: Optuženi maloljetnici prema trajanju postupka od primitka kaznene prijave do pravomoćne odluke⁸⁰

	Do 1 mjeseca	1-2 mjeseca	2-4 mjeseca	4-6 mjeseci	6-12 mjeseci	> 12 mjeseci	Ukupno
2016.	2	1	26	42	157	194	422
2017.	2	1	30	49	136	162	380
2018.	2	3	17	27	136	162	347
2019.	2	4	24	45	125	131	331
Ukupno	8	9	97	163	554	649	1480

U tablici 7 prikazano je ukupno trajanje kaznenog postupka vođenog prema maloljetnicima od primitka kaznene prijave do pravomoćnog okončanja postupka. Vidljivo je da se većina kaznenih postupaka dovrši tek nakon proteka od više od godine dana (prosječno 43,9%) te u razdoblju od 6 do 12 mjeseci (prosječno 37,4%), a do 6 mjeseci tek manje od petine ili prosječno 18,7% postupaka.

2.2. Maloljetničko sudovanje

Maloljetničko kazneno pravo je poseban dio kaznenog prava kojim se uređuje materijalno pravni, procesno pravni i kaznenopravni izvršni položaj maloljetnih počinitelja kaznenih djela.⁸¹ Kazneni postupak prema maloljetnicima bitno se razlikuje od kaznenog postupka prema odraslim počiniteljima u svojoj svrsi i ciljevima. Dok je svrha redovitog kaznenog postupka „osigurati primjenu državnih instrumenata javnog kažnjavanja kroz standardizirana pravila odlučivanja o postojanju kaznenog djela i krivnje počinitelja“, u kaznenom postupku prema maloljetnicima postojanje kaznenog djela i krivnje nisu jedini, niti glavni kriteriji za donošenje sudskih odluka.⁸² Prema maloljetnicima postupaju posebno osposobljeni policijski

⁸⁰ Samostalno prikupljeni podaci iz godišnjih statističkih izvješća Državnog zavoda za statistiku (Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude). Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (5.5.2021.)

⁸¹ Zagorec, M. (2017), str. 284.

⁸² Carić, A. i Kustura, I. (2010), str. 606.

službenici,⁸³ specijalizirani državni odvjetnici⁸⁴ i suci s izraženim sklonostima za odgoj i razumijevanje njihovih potreba.⁸⁵ Sudski postupci vode se na sudovima za mladež, odnosno odjelima za mladež ustrojenima u općinskim i županijskim sudovima te u vijeću za mladež na Vrhovnom sudu Republike Hrvatske.⁸⁶ Pri postupanju i donošenju odluka supsidijarno se primjenjuje poseban zakon⁸⁷ koji predviđa poseban sustav sankcija i sadrži niz osobitosti u odnosu na postupovne odredbe koje vrijede za opću, odnosno odraslu populaciju.

U posljednje vrijeme zaštita prava maloljetnika u kaznenim postupcima se našla u središtu interesa pravnih stručnjaka i sudske prakse.⁸⁸ Naglasak je upravo na prepoznavanju najboljeg interesa djeteta u skladu s Konvencijom o pravima djeteta iz 1989. godine i ostalim međunarodnim instrumentima zaštite dječjih prava.⁸⁹

2.2.1. Modeli maloljetničkog pravosuđa

U maloljetničkom pravosuđu se razlikuju tri glavna i najšire prihvaćena modela reagiranja na maloljetničko činjenje kaznenih djela: zaštitnički, pravosudni i mješoviti model s elementima restorativne pravde. Neki autori proširuju podjelu i na zaštitnički, korporativni, modificirani pravosudni, pravosudni, participativni i model kontrole kriminala te na zaštitnički, pravosudni, model minimalne intervencije, restorativni i neokorekcionistički model.⁹⁰

2.2.1.1. Zaštitni model

Zaštitni (*eng. welfare*) model javio se krajem 19. stoljeća kao posljedica razvoja sociologije, psihologije i drugih humanističkih znanosti.⁹¹ Za razliku od pravosudnog modela kojega najviše zanimaju obilježja kaznenog djela i formalni kazneni postupak, zaštitni model proučava osobnost i individualne potrebe maloljetnika te njima prilagođava sankcije.⁹² Država i institucije koje sudjeluju u postupku preuzimaju ulogu roditelja i brinu o najboljem interesu

⁸³ Zakon o sudovima za mladež, čl. 69.; „Izvide kaznenih djela u postupku prema maloljetniku provode posebno osposobljeni policijski službenici.“

⁸⁴ *Ibid.*, čl. 74.: „U postupku prema maloljetniku postupaju državni odvjetnici za mladež i istražitelji za mladež.“

⁸⁵ *Ibid.*, čl. 38.: „Suci za mladež i državni odvjetnici za mladež moraju imati izraženu sklonost za odgoj, potrebe i probitke mladeži te vladati osnovnim znanjima is područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada za mlade osobe.“

⁸⁶ *Ibid.*, čl. 37.

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Zagorec, M. (2017), str. 283.

⁸⁹ *Ibid.*, str. 284.

⁹⁰ Kovačević, M. (2013), str. 302.

⁹¹ *Ibid.*, str. 302.

⁹² *Ibid.*, str. 302.

maloljetnika.⁹³ U vođenju postupka odstupa se od suvišnog formalizma, a značajnu ulogu dobivaju centri za socijalnu skrb, koji na temelju prikupljenih podataka o osobnim prilikama sugeriraju treba li uopće i na koji način sankcionirati maloljetnika.⁹⁴ Model počiva prije svega na idejama o zaštiti i pomoći, zbog čega je u nacionalna zakonodavstva uveo nužnost individualiziranog pristupa i dostupnosti niza sankcija kojima je cilj odgoj, zaštita i pomoć.⁹⁵ Ovakav model je najprimjereniji za zemlje s visoko razvijenim sustavom socijalne zaštite, poput zemalja Istočne Europe i Belgije, gdje se danas i primjenjuje.⁹⁶ Hrvatsko maloljetničko zakonodavstvo od 1997. godine je sadržavalo obilježja tog modela, što se očitovalo u manje formalnoj proceduri kaznenog postupanja prema maloljetniku.⁹⁷ Postupci su imali prvenstveno odgojni karakter, uz maksimalno uvažavanje ličnosti i osobina maloljetnika prilikom odmjeravanja sankcija.⁹⁸ Sankcije su imale zaštitnu svrhu, a suci za mladež su imali veće ovlasti, odnosno postupali su u istrazi i u sudskom postupku pred vijećem za mladež.⁹⁹ Kritičari ovog modela su ukazivali na prevelike ovlasti centara za socijalnu skrb koji su zbog mogućnosti detaljnog zadiranja u obiteljski život maloljetnika u potrazi za uzrocima kriminalnog ponašanja imali mogućnost predlagati invazivne tretmane poput izdvajanja iz obitelji.¹⁰⁰ Navedeno se smatrali vršenjem tzv. „odgojnih eksperimenata“ i prevelikim zadiranjem u prava maloljetnika, a sve pod izlikom dobrobiti i zaštite.¹⁰¹ Ne manje važno, u drugi plan je stavljeno utvrđivanje činjenica u vezi s postojanjem kaznene odgovornosti i elemenata kaznenog djela, što dovodi u pitanje postupanje u skladu s načelom pravičnosti.¹⁰² Zbog toga se u sve više zemalja odstupilo od čistog zaštitničkog modela, no element najboljeg interesa maloljetnika, kao i individualizirani pristup je i dalje zadržan.¹⁰³

2.2.1.2. *Pravosudni model*

Pravosudni (*engl. justice*) model gleda na maloljetnika kao na odraslo biće koje je sposobno odlučivati o svojim postupcima i koje se slobodnom voljom opredjeljuje za društveno neprihvatljivo ponašanje.¹⁰⁴ Malo se važnosti i pažnje pridaje osobnim i obiteljskim

⁹³ Kovačević, M. (2013), str. 303.

⁹⁴ *Ibid.*, str. 304.

⁹⁵ *Ibid.*, str. 304.

⁹⁶ *Ibid.*, str. 302.

⁹⁷ Carić, A. i Kustura, I. (2010), str. 605.

⁹⁸ *Ibid.*, str. 607.

⁹⁹ *Ibid.*, str. 606.

¹⁰⁰ *Ibid.*, str. 606.

¹⁰¹ Kovačević, M. (2013), str. 304.

¹⁰² *Ibid.*, str. 305.

¹⁰³ *Ibid.*, str. 306.

¹⁰⁴ Radić, I. (2017), str. 87.

prilikama, a sankcije koje se izriču su većinom penalne, a ne iz domene socijalne skrbi.¹⁰⁵ Model je proizašao iz gubitka vjere u rehabilitaciju, čemu je doprinijela penološka struja predvođena Robertom Martinsonom i idejom da ništa nije djelotvorno u pogledu rezultata sankcija, reintegracije u zajednicu i sprečavanja kriminalnog povrata (*eng. nothing works*).¹⁰⁶ Kasnije je ta ideja opovrgnuta kroz daljnja istraživanja te je utvrđeno da je lošim ishodima sankcija pridonijela tadašnja društvena i politička situacija SAD-a.¹⁰⁷ Pravosudni model je nastao u Europi tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina i to najviše u Velikoj Britaniji (Engleskoj i Walesu), Francuskoj i Nizozemskoj te u SAD-u tijekom osamdesetih i devedesetih godina dvadesetog stoljeća kao odgovor na porast stopa maloljetničkog kriminaliteta.¹⁰⁸ U fokusu takvog pristupa nije samo strogo i strože kažnjavanje, već i garantiranje maloljetnikove pravne sigurnosti, kao i zaštita od nerazmjernosti kod odmjeravanja sankcija, što je bila jedna od kritika zaštitničkog modela.¹⁰⁹ Engleska, Wales i Francuska su i danas zadržale svoje opredjeljenje za pravosudni model maloljetničkog pravosuđa, odnosno za strože kazne i jaču represivnu politiku zbog migranstske krize i problema s nacionalnim manjinama u posljednjih nekoliko desetaka godina.¹¹⁰ Zagovornici ovog modela kritiziraju postojeći sustav maloljetničkih sankcija, smatrajući da se blagim mjerama previše ide u korist maloljetnicima i stvara se kultura neodgovornosti, a što nije učinkovito za suzbijanje kriminaliteta.¹¹¹ Iako su istraživanja pokazala da je pravosudni model neučinkovit s obzirom na zacrtane ciljeve, njegovo postojanje je potaknuo detaljno definiranje maloljetničkih procesnih prava kroz dokumente međunarodne zaštite, ali i kroz praksu Europskog suda za ljudska prava.¹¹²

2.2.1.3. Mješoviti model

Mješoviti (*eng. welfare-justice*) pristup s elementima restorativne pravde objedinjava prednosti pravosudnog i zaštitnog modela na način da prednost pred standardnim kaznenim postupkom daje alternativnim mjerama diverzije kojima se nastoje pomiriti zahtjevi žrtve i zajednice s osobitostima počinitelja.¹¹³ Uzroke pojave maloljetničke delinkvencije traži u kombinaciji osobnih karakteristika maloljetnika i njegove okoline (društva), a kao reakciju

¹⁰⁵ Kovačević, M. (2013), str. 306.

¹⁰⁶ *Ibid.*, str. 307.

¹⁰⁷ *Ibid.*, str. 308.

¹⁰⁸ *Ibid.*, str. 309.

¹⁰⁹ *Ibid.*, str. 310.

¹¹⁰ *Ibid.*, str. 310.

¹¹¹ Radić, I. (2017), str. 84.

¹¹² Kovačević, M. (2013), str. 310.

¹¹³ *Ibid.*, str. 311.

nudi odmjerenu kombinaciju formalne reakcije s jasno definiranim postupkom i procesnim pravima, što je preuzeto iz pravosudnog modela, te zaštitu službi socijalne skrbi, što je preuzeto iz zaštitničkog modela.¹¹⁴ Odstupanje od formalnog postupka moguće je kroz mjere diverzije, kao što je postupak medijacije, kojeg provode posebno obučeni stručnjaci, ali uz poštivanje i jamčenje svih procesnih prava.¹¹⁵ Začeci ovog modela nalaze se u Škotskoj, u kojoj postoje posebni organi (*eng. Children's Hearing*) sačinjeni od laika i stručnjaka iz područja zaštite djece, koji prije svega vode računa o zadovoljavanju socijalnih potreba maloljetnika u sukobu sa zakonom te Belgiji u kojoj se maloljetnici gotovo uopće ne kažnjavaju, nego se prednost daje primjeni zaštitnih i edukativnih mjera.¹¹⁶

2.2.1.4. Model u Hrvatskoj

Većina Europe, pa i Republika Hrvatska, opredijelila se za neki oblik mješovitog pristupa, sustavno nadograđujući postojeće sustave maloljetničkih sankcija u kojima prednost imaju odgoj i obrazovanje, dok kažnjavanje ostaje tek sporedna i krajnja mjera.¹¹⁷ U hrvatskom maloljetničkom pravosuđu prvenstveno se stavlja naglasak na osobnost i individualne potrebe maloljetnika kojima se potom prilagođavaju sankcije, a što je preuzeto iz zaštitnog modela, ali uz istovremeno garantiranje maloljetnikove pravne sigurnosti i poštivanje svih standarda međunarodne zaštite iz pravosudnog modela. Prisutni su i elementi restorativne pravde iz mješovitog modela u vidu mjera diverzije na državnim odvjetništvima. Da je kažnjavanje tek krajnja mjera potvrđuju i statistički podaci iz kojih proizlazi da je udio izrečenih kazni maloljetničkog zatvora od 1999. do 2014. na godišnjoj razini bio manji od 2% od ukupnog broja izrečenih mjera.¹¹⁸ Slična situacija je bila 2015. i 2016. godine, da bi od 2017. do 2019. godine bio zabilježen blagi porast za 3% do 4%.¹¹⁹ S druge strane, pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora koji je po svrsi sličan uvjetnoj osudi je mjera čije izricanje je u konstantnom blagom porastu.¹²⁰

Zakonom o sudovima za mladež iz 1997. godine uvedena je mogućnost rješavanja slučajeva i bez pokretanja formalnog sudskog postupka kroz članak 64. i mogućnost uvjetovane

¹¹⁴ Kovačević, M. (2013), str. 311.

¹¹⁵ *Ibid.*, str. 312.

¹¹⁶ *Ibid.*, str. 312.

¹¹⁷ Radić, I. (2017), str. 87.

¹¹⁸ *Ibid.*, str. 87.

¹¹⁹ Statistička izvješća, Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude, dostupno na: <http://www.dzs.hr/> (5.5.2021.)

¹²⁰ Radić, I. (2017), str. 87.

svrhovitosti. Državnom odvjetniku je time dana mogućnost da može odluku o nepokretanju sudskog postupka uvjetovati spremnošću maloljetnika da izvrši jednu ili više posebnih obveza. Sukladno tome, u Hrvatskoj je 2000. godine u Zagrebu, Osijeku i Splitu pokrenut eksperimentalni petogodišnji projekt izvansudske nagodbe prema austrijskom modelu (ATA - Aussergerichtlicher Tatausgleich), kao jednoj od mjera diverzije kojom se nastoje pomiriti zahtjevi žrtve i zajednice.¹²¹ Taj projekt realiziran je u okviru nalaganja posebne obveze da maloljetnik prema vlastitim mogućnostima popravi ili nadoknadi štetu počinjenu kaznenim djelom u Stručnoj službi za izvansudsku nagodbu i u posredstvu stručno osposobljene osobe za vođenje postupka.¹²² Do 2006. godine je na taj način riješeno oko 350 slučajeva, prilikom čega je sporazum postignut u 88% slučajeva onih koji su pristali na takvu nagodbu (njih 150), a u 92% slučajeva je ta nagodba i uspješno izvedena.¹²³ Ovakvo alternativno rješavanje kaznenih postupaka ima uporište u Konvenciji o pravima djeteta¹²⁴ i Pekinškim pravilima Ujedinjenih naroda,¹²⁵ a nagodba se pokazala da ima pozitivno odgojno i preventivno djelovanje na počinitelje, dok za žrtvu vraća vjeru u postojeći pravni poredak i može je osloboditi strahova i psiholoških opterećenja.¹²⁶

2.2.2. Načela maloljetničkog prava

U maloljetničkom pravu primjenjuju se načela kaznenog materijalnog i postupovnog prava propisana Zakonom o kaznenom postupku,¹²⁷ ali i dodatna načela svojstvena samo maloljetnicima, a koja su sadržajno uvrštena u Zakon o sudovima za mladež.

2.2.2.1. Načela kaznenog materijalnog i postupovnog prava koja se primjenjuju i u postupcima pred maloljetnicima

¹²¹ Koller-Trbović, N. i Gmaz-Luški, V. (2006), str. 933.

¹²² *Ibid.*, str. 936.

¹²³ *Ibid.*, str. 946.

¹²⁴ Konvencija, čl. 40. stavak 3. točka b) „*Države stranke nastojat će promicati uvođenje zakona, postupaka, upravnih tijela i ustanova posebno namijenjenih djeci koja su osumnjičena ili optužena, ili se utvrdilo da su prekršila krivični zakon: osobito određivanjem mjera postupanja s takvom djecom bez pribjegavanja sudskim postupcima, uz osiguranje punog poštivanja ljudskih prava i pravne zaštite kad god je to primjereno i poželjno*“.

¹²⁵ Pekinška pravila, pravilo 11. točka 1 „*Potrebno je uzeti u razmatranje, kad god je to primjereno, mogućnost djelovanja na maloljetne počinitelje bez formalnog suđenja pred nadležnim vlastima.*“

¹²⁶ Cvjetko, B. (2003), str. 51.

¹²⁷ Zakon o kaznenom postupku (pročišćeni tekst, NN 121/2011), glava I., čl. 1. do 19.

2.2.2.1.1. Načelo zakonitosti

Načelo zakonitosti (*nullum crimen, nulla poena sine lege*)¹²⁸ u svojem najširem shvaćanju se odnosi na imperativ da svi pravni akti i pravne radnje budu usklađeni sa zakonom, da zakoni budu usklađeni s pravnim aktom koji je iznad njih, odnosno s ustavom i međunarodnim dokumentima koji su po pravnoj snazi iznad ustava te da kaznena djela i sankcije budu propisane zakonom.¹²⁹ Navedeno načelo sadržano je u Konvenciji o pravima djeteta,¹³⁰ Ustavu Republike Hrvatske¹³¹ i Kaznenom zakonu,¹³² a njime se ostvaruje garantivna funkcija zakona i ostvaruje načelo pravne sigurnosti.

2.2.2.1.2. Načelo primjene najblažeg zakona

Načelo primjene najblažeg zakona nalaže da se prema počinitelju se primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme kada je kazneno djelo počinjeno, odnosno ako se zakon nakon počinjenja kaznenog djela izmijeni jedanput ili više puta, primijenit će se onaj zakon koji je blaži za počinitelja.¹³³ Kazneni zakon iz 2011. godine u odnosu na onoga iz 1997. godine je detaljnije razradio i proširio navedeno načelo te je nadodao da je primjena blažeg zakona obvezna sve do donošenja pravomoćne presude, čime je na njegovu primjenu obvezao i žalbeni sud.¹³⁴ Novi zakon je propisao i da izmijeni li se zakon za vrijeme počinjenja djela, primijenit će se onaj zakon koji je bio na snazi u vrijeme dovršenja radnje.¹³⁵ Ukoliko se nakon počinjenja djela izmijeni naziv ili opis kaznenog djela, sud će ispitati postoji li pravni kontinuitet tako da činjenično stanje podvede pod biće odgovarajućeg kaznenog djela iz

¹²⁸ Načelo zakonitosti se dalje razrađuje u njegova četiri oblika. Načelo da zakon mora biti pisan (*nullum crimen sine lege scripta*); načelo da zakon mora biti određen, tj. jasan (*nullum crimen sine lege certa*); zabrana analogije (*nullum crimen sine lege stricta*); zabrana povratnog djelovanja (*nullum crimen sine lege praevia*).- Horvatić, Ž.; Derenčinović, D.; Cvitanović, L., Kazneno pravo, opći dio 1 - kazneno pravo i kazneni zakon, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016., str. 126-146.

¹²⁹ Harašić, Ž. (2010), str. 745.

¹³⁰ Konvencija, čl. 40. st. 2. t. a): „*Države stranke će osobito osigurati da ni jedno dijete ne bude osumnjičeno, optuženo ili da se za njega utvrdi da je prekršilo krivični zakon za djela ili propuste koji u vrijeme kad su počinjeni nisu bili zabranjeni međunarodnim ili nacionalnim zakonima.*”

¹³¹ Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst, NN 124/2000), čl. 31.: „*Nitko ne može biti kažnjen za djelo koje prije nego je počinjeno nije bilo utvrđeno zakonom ili međunarodnim pravom kao kazneno djelo, niti mu se može izreći kazna koja nije bila određena zakonom. Ako zakon nakon počinjenog djela odredi blažu kaznu, odredit će se takva kazna.*”

¹³² Kazneni zakon (NN 125/2011), čl. 2.: „*Nitko ne može biti kažnjen za djelo koje prije nego je počinjeno nije bilo utvrđeno zakonom ili međunarodnim pravom kao kazneno djelo, niti mu se može izreći kazna ili druga kaznenopravna sankcija koja nije bila određena zakonom.*“

¹³³ Kazneni zakon (NN 125/2011), čl. 3. st. 1. i 2.

¹³⁴ Novoselec, P., Garačić A. (2012), str. 533.

¹³⁵ Kazneni zakon (NN 125/2011), čl. 3. st. 4.

novog zakona te ako utvrdi da postoji, primijenit će zakon koji je blaži za počinitelja, a kaznenog djela nema ukoliko pravni kontinuitet ne postoji.¹³⁶

2.2.2.1.3. Načelo krivnje

Načelo krivnje za odrasle počinitelje kaznenih djela nalaže da nitko ne može biti kažnjen ako nije kriv za počinjeno kazneno djelo.¹³⁷ Za maloljetne počinitelje također vrijedi načelo krivnje i smatra se da su oni, za razliku od djece do 14 godina, u cijelosti sposobni za krivnju.¹³⁸ Za njih su predviđene drugačije sankcije nego li za punoljetne počinitelje kaznenih djela,¹³⁹ a kažnjavanje kaznom maloljetničkog zatvora je predviđeno samo za stariju dob i za počinitelje najtežih kaznenih djela, uz nedvojbeni dokaz krivnje i ubrojivosti.¹⁴⁰

2.2.2.1.4. Pravo na pravično suđenje

Pravo na pravično suđenje kao jedno od temeljnih načela je vrlo kompleksni pojam i pravni standard te stožerno načelo kaznenog procesnog prava.¹⁴¹ Riječ je o pravu koje obuhvaća skup općih i posebnih elemenata te procesnih garancija sadržanih u međunarodnim dokumentima o pravima čovjeka i ustavnim odredbama, a koje osiguravaju ostvarenje pravičnog suđenja.¹⁴² Temeljni međunarodni dokument kojim se ovo pravo jamči svima, pa tako i maloljetnicima je Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda,¹⁴³ a čiju provedbu nadzire Europski sud za ljudska prava. Može se pronaći i u odredbama Konvencije o pravima djeteta, ali i u drugim međunarodnim pravnim aktima o pravima čovjeka.¹⁴⁴ Pojednostavljeno, pravo se očituje kroz provođenje postupka koji treba biti tako uređen da procesnim sudionicima jamči jednake mogućnosti utjecaja na njegov ishod.¹⁴⁵ Neki od sastavnica načela takvog postupka u kaznenim predmetima mogli bi se definirati kao zabrana diskriminacije između stranaka, zahtjev za utvrđivanjem krivnje počinitelja kaznenog djela, izricanje kazne u skladu s autoritativnim pravnim standardima, vođenje kaznenog

¹³⁶ Kazneni zakon (NN 125/2011), čl. 3. st. 3.

¹³⁷ *Ibid.*, čl. 4.

¹³⁸ Herceg, B. (2009).

¹³⁹ *Ibid.*

¹⁴⁰ Zagorec, M. (2018), str. 285.

¹⁴¹ Pleić, M. (2011), str. 141.

¹⁴² Ivičević Karas, E. (2007), str. 762.

¹⁴³ Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN 6/1999), čl. 6.

¹⁴⁴ Božičević-Grbić, M. i Roksandić Vidlička, S. (2011) navode članke 37. i 40. Konvencije te prema Općoj preporuci br. 10(2007) Odbora za prava djeteta UN-a i načela sadržana u člancima 2., 3., 4., 6., 12 i 39 te svim drugim relevantnim člancima Konvencije.

¹⁴⁵ Carić, M. (2006), str. 57.

postupka od strane samostalne i neovisne državne sudbene vlasti te omogućavanje obrane uz istovremeno otklanjanje nejednakosti između okrivljenika i državne vlasti.¹⁴⁶

2.2.2.1.5. Načelo pretpostavke nedužnosti

Načelo pretpostavke nedužnosti je također vrlo važno temeljno načelo procesnog prava koje nalaže da je svaka osoba nevinna i ne može se smatrati krivom za kazneno djelo, dok se pravomoćnom sudskom presudom ne dokaže suprotno.¹⁴⁷ Načelo je uvršteno u sve relevantne međunarodne dokumente,¹⁴⁸ Ustav Republike Hrvatske¹⁴⁹ i Zakon o kaznenom postupku.¹⁵⁰ Zakon o sudovima za mladež ne sadrži posebnu odredbu s ovom pretpostavkom, što je znakovito, jer se utvrđivanje krivnje nalazi u drugom planu postupka, a više prostora se daje upoznavanju ličnosti i osobnih prilika maloljetnika.¹⁵¹ Također, u izreci rješenja se maloljetnika ne proglašava krivim za kazneno djelo, kao što to stoji u presudama za odrasle počinitelje.¹⁵²

2.2.2.2. Načela svojstvena samo maloljetničkom kaznenom pravu

Od načela svojstvenih samo maloljetnicima primjenjuju se načela individualizacije maloljetničkih sankcija, supsidijaritet u primjeni maloljetničkih sankcija i promjenjivost maloljetničkih sankcija.¹⁵³ Uz već navedena načela neki autori spominju i načelo hitnosti, tajnosti, pravovremenosti i postupnosti sankcije.¹⁵⁴

2.2.2.2.1. Načelo individualizacije maloljetničkih sankcija

Načelom individualizacije maloljetničkih sankcija nastoji se prilagoditi potrebama svakog pojedinog maloljetnika kako bi se što bolje došlo do cilja, odnosno ostvarenja svrhe odgojnih

¹⁴⁶ Carić, M. (2006), str. 57.

¹⁴⁷ Carić, A. i Kustura, I. (2010), str. 781.

¹⁴⁸ Čl. 48. Povelje o temeljnim pravima Europske unije (2016/C 202/02), čl. 6. st. 2. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (pročišćeni tekst, MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10), članak 14. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, čl. 11. Opće deklaracije o ljudskim pravima (NN 12/2009), čl. 40. stavak 2. točka b) podtočka i) Konvencije o pravima djeteta (1989), pravilo 7. Standardnih minimalnih pravila Ujedinjenih naroda za maloljetničko pravosuđe (1985), čl. 3. Direktive (EU) 2016/343 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku.

¹⁴⁹ Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst, NN 124/2000), čl. 28.: „Svatko je nedužan i nitko ga ne može smatrati krivim za kazneno djelo dok mu se pravomoćnom sudskom presudom ne utvrdi krivnja.“

¹⁵⁰ Zakon o kaznenom postupku, čl. 3. st. 1.: „Svatko je nedužan i nitko ga ne može smatrati krivim za kazneno djelo dok mu se pravomoćnom sudskom presudom ne utvrdi krivnja.“

¹⁵¹ Carić, A. i Kustura, I. (2010), str. 781.

¹⁵² *Ibid.*, str. 782.

¹⁵³ Petö Kujundžić, L. i Tisanić, A. (2017), str. 6.

¹⁵⁴ Mandić, S., Dodig Hundrić, D., Ricijaš, N. i Kuharić, M. (2018), str. 1262.

mjera.¹⁵⁵ Da bi se odabrala prava intervencija, potrebno je kvalitetno procijeniti razinu kriminogenog rizika maloljetnika te definirati na koje kriminogene potrebe valja usmjeriti intervenciju i na koje se pozitivne snage treba osloniti, kako bi maloljetnik aktivno sudjelovao u transformaciji vlastitog ponašanja i kako bi se maksimalno smanjila vjerojatnost kriminalnog povrata.¹⁵⁶ Da bi to bilo ostvarivo, zakon je predvidio niz sankcija polazeći od pretpostavke da što je veći izbor sadržajno raznovrsnih sankcija na raspolaganju, to je veća vjerojatnost da će sankcija polučiti adekvatan odgojni utjecaj.¹⁵⁷

2.2.2.2.2. Supsidijaritet u primjeni maloljetničkih sankcija

Supsidijaritet u primjeni maloljetničkih sankcija se nastavlja na načelo individualizacije, gdje sudovi za mladež maloljetniku neće izreći težu sankciju kojom se jače zadire u njegova prava i slobode, ukoliko se ista svrha može postići blažom mjerom.¹⁵⁸ To načelo daje mogućnost državnom odvjetništvu da u prethodnom postupku odustane od vođenja kaznenog postupka za novo kazneno djelo ako je maloljetniku već pravomoćno izrečena sankcija, ako je u tijeku izvršenje sankcije te ako je maloljetnik odlukom centra za socijalnu skrb smješten u ustanovu socijalne skrbi, a sve s obzirom na težinu i narav novog kaznenog djela i pobude iz kojih je ono počinjeno ili ako vođenje postupka i izricanje sankcije za to djelo ne bi bilo svrhovito.¹⁵⁹

2.2.2.2.3. Promjenjivost maloljetničkih sankcija

Za razliku od odraslih počinitelja kod kojih je jednom izrečena pravomoćna kazna nepromjenjiva (osim u situaciji primjene izvanrednih pravnih lijekova), jednom pravomoćno izrečena maloljetnička sankcija podliježe promjenama. Odgojne mjere se mogu nakon sudske odluke zamijeniti drugom mjerom ili obustaviti ako se pojave okolnosti za koje se nije ranije znalo, a utjecale bi na izbor odgojne mjere. Isto je moguće i u tijeku izvršenja ako je to opravdano i svrhovito obzirom na uspjeh koji je do tada maloljetnik postigao.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Žižak, A. i Koller-Trbović, N. (1999).

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ Rittossa, D. i Božičević Grbić, M. (2012), str. 631.

¹⁵⁸ Carić, A. (2006), str. 12.

¹⁵⁹ Zakon o sudovima za mladež, čl. 73. st. 1.

¹⁶⁰ *Ibid.*, čl. 18.

2.2.2.2.4. Načelo hitnosti

Načelo hitnosti podrazumijeva žurnost institucija u postupanju i kraće rokove za poduzimanje radnji kako bi se što prije došlo do najpovoljnijeg ishoda za maloljetnika.¹⁶¹ Razlog zbog kojeg je hitnost u postupku iznimno bitna su specifičnosti razvojnog razdoblja adolescencije u kojemu se maloljetnici nalaze. Adolescencija je složeno desetogodišnje razdoblje od 11. do 21. godine života, koje predstavlja prelazak pojedinca iz djetinjstva u svijet odraslih.¹⁶² Razdoblje je obilježeno nizom intenzivnih fizičkih, seksualnih, emocionalnih, psihosocijalnih i kognitivnih promjena. Fizičke promjene uključuju nagli rast, seksualno sazrijevanje, promjene u tjelesnim proporcijama te povećanje snage i izdržljivosti.¹⁶³ Utjecaj roditelja slabi, a razvija se potreba za pripadanjem vršnjačkim grupama, što pridonosi razvoju autonomije i neovisnosti, usvajanju vještina koje su temelj prijateljstva i intimnih odnosa u odrasloj dobi. Pojedinci razvijaju vlastiti identitet, jačaju svoje kognitivne kapacitete, razvijaju sposobnost razmišljanja o apstraktnim konceptima i hipotetsko razmišljanje.¹⁶⁴ Neki od najvažnijih zadataka adolescencije su konsolidacija identiteta i razvijanje kapaciteta za intimnost u odnosima.¹⁶⁵ Spolno sazrijevanje praćeno je porastom interesa za vlastitu seksualnost i eksperimentiranjem sa seksualnim ponašanjima.¹⁶⁶ Ovakve brze, intenzivne i znakovite promjene razlog su potrebe za brzom i pravovremenom intervencijom jer činjenje kaznenih djela ukazuje na određene rizike i poremećaje u normalnom sazrijevanju.¹⁶⁷ Načelo hitnosti sadržano je u Konvenciji o pravima djeteta,¹⁶⁸ Općim preporukama br. 10 Odbora za prava djeteta¹⁶⁹ te je kao takvo uvršteno i u Zakon o sudovima za mladež.¹⁷⁰ Iako vrlo važna, hitnost postupka nikako ne bi smjela biti opravdanje za kršenje načela pravičnog postupka i povredu djetetovih prava.¹⁷¹

¹⁶¹ Mandić, S., Dodig Hundrić, D., Ricijaš, N. i Kuharić, M. (2018), str. 1262.

¹⁶² Buljan Flander, G. (2013).

¹⁶³ *Ibid.*

¹⁶⁴ *Ibid.*

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ Konvencija, čl. 40. stavak 2. točka b) podtočka iii) „Svako dijete koje je osumnjičeno ili optuženo za kršenje krivičnog zakona ima jamstvo da njegov slučaj **neodložno** razmotre stručna, neovisna i nepristrana tijela vlasti ili sudsko tijelo u pravičnoj raspravi u skladu sa zakonom i u nazočnosti pravnog ili drugog savjetnika te roditelja ili zakonskih skrbnika ako to nije protivno dobrobiti djeteta glede njegove dobi i stanja.“

¹⁶⁹ Opća preporuka br. 10, CRC/C/GC/10 (2007), čl. 51.: „Postoji međunarodni konsenzus da je za djecu u sukobu sa zakonom izrazito važno da vrijeme između počinjenja kaznenog djela i konačnog odgovora pravosuđa treba biti što kraće moguće. Što je dulje to razdoblje, to je vjerojatnije da odgovor pravosuđa gubi željeni pozitivni, pedagoški utjecaj, te pridonosi stigmatizaciji djeteta.“

¹⁷⁰ Zakon o sudovima za mladež, čl. 4., 59., 63. i 67.

¹⁷¹ Božičević-Grbić, M. i Roksandić Vidlička, S. (2011), str. 693.

2.2.2.2.5. Načelo tajnosti

Načelo tajnosti koje nalažu i preporučaju međunarodni dokumenti¹⁷² uvršteno je i u nacionalno zakonodavstvo kojim se maloljetnicima osigurava privatnost, bilo da su položaju počinitelja ili žrtvi kaznenih djela. Maloljetnički postupak je tajan od početka izvida, za vrijeme vođenja sudskog postupka i u tijeku izvršenja sankcija.¹⁷³

2.2.2.2.6. Načelo pravovremenosti i postupnosti sankcije

Načelo pravovremenosti sankcije nalaže da svako postupanje i tretman prema maloljetnicima trebaju biti u vrijeme dok su oni odgojno dostupni i prijemčivi na odgojne utjecaje, a nikako ne smiju predstavljati zakašnjelu reakciju.¹⁷⁴ Na načelo pravovremenosti se nadovezuje i načelo postupnosti u određivanju sankcije, temeljem kojeg bi se prednost trebala dati blažim sankcijama i izvanzavodskim mjerama ukoliko se radi o prvom kaznenom djelu i ukoliko to dopuštaju osobne i obiteljske prilike maloljetnika.¹⁷⁵ S druge strane, slijepo rukovođenje ovim načelom može kao posljedicu imati zakašnjelu reakciju za primjenu težih zavodskih mjera, i to u dobi starijeg maloljetništva, kada su maloljetnici već uznapredovali u kriminalnoj karijeri i kada su teže odgojno dostupni.¹⁷⁶

Povjerenstvo za praćenje i unaprjeđivanje rada tijela kaznenog postupka i izvršavanja maloljetničkih sankcija¹⁷⁷ provelo je istraživanje percepcije pravosudnog sustava i međuresorne suradnje među stručnjacima u centrima za socijalnu skrb, na državnim odvjetništvima i sudovima za mladež upravo prema gore navedenim načelima, koja su predstavljala varijablu funkcioniranja maloljetničkog pravosuđa.¹⁷⁸ Rezultati su pokazali da su stručnjaci umjereno zadovoljni primjenom svih načela, dok su stručnjaci u državnim odvjetništvima najmanje zadovoljni svim načelima, osim načelom promjenjivosti sankcije.¹⁷⁹

¹⁷² Čl. 16. Konvencije o pravima djeteta, točka 5., 33. i 34. Direktive (EU) 2016/800 i točka 8. Standardnih minimalnih pravila UN-a za maloljetničko pravosuđe (1985).

¹⁷³ Mandić, S., Dodig Hundrić, D., Ricijaš, N. i Kuharić, M. (2018), str. 1262.

¹⁷⁴ *Ibid.*, str. 1262.

¹⁷⁵ *Ibid.*, str. 1263.

¹⁷⁶ Radić, I. (2017), str. 101.

¹⁷⁷ Tijelo je osnovano sukladno članku 127. Zakona o sudovima za mladež, a djelokrug poslova je uređen Poslovnikom o radu povjerenstva za praćenje i unaprjeđivanje rada tijela kaznenog postupka i izvršavanja maloljetničkih sankcija (NN 20/2012).

¹⁷⁸ Mandić, S., Dodig Hundrić, D., Ricijaš, N. i Kuharić, M. (2018), str. 1270.

¹⁷⁹ *Ibid.*, str. 1272.

2.2.3. Svrha maloljetničkog postupka i maloljetničkih sankcija

Već i samo vođenje kaznenog postupka prema maloljetnicima je zamišljeno da na maloljetnika ima pedagoško i odgojno djelovanje, zbog čega je postupak u odnosu na odrasle počinitelje, pojednostavljen, neformalan, skraćeni i hitan.¹⁸⁰ Zakon o sudovima za mladež je omogućio odstupanje od krutosti i formalnosti Zakona o kaznenom postupku nizom odredbi koje pojednostavljaju i ubrzavaju kazneni postupak, uz istovremeno očuvanje digniteta suda.¹⁸¹ Cilj je takvog postupka da se na maloljetnika odgojno djeluje na način da osvijesti svoje nedozvoljeno ponašanje i da ga se privoli da prihvati odgovornost i izvrši predložene odgojne mjere.¹⁸² Odgovornost za taj odgojni utjecaj leži prvenstveno u rukama voditelja postupaka (državnih odvjetnika u prethodnom postupku i sudaca za mladež u postupku na sudu), ali i na svim službenim osobama s kojima maloljetnik dolazi u kontakt: od policije, branitelja, nadležnih djelatnika u centrima za socijalnu skrb do stručnih savjetnika na državnim odvjetništvima i na sudovima.

Svrha kažnjavanja odraslih počinitelja je definirana Kaznenim zakonom¹⁸³ na način da sadržava elemente prevencije (specijalne i generalne) te retribucije i rehabilitacije.¹⁸⁴ Ricijaš kao odrednice svake kaznenopravne sankcije navodi četiri elementa: retribuciju, rehabilitaciju, kompetentne praktičare, odnosno izvoditelje te utemeljenost na znanstvenim postavkama.¹⁸⁵ Dok retribucija pretpostavlja kažnjavanje, nadzor i generalnu prevenciju, elementi rehabilitacije su pomoć i briga, razvoj odnosa, razvoj novih vještina te specijalna prevencija.¹⁸⁶

Zakon o sudovima za mladež u odredbi u svrhi maloljetničkih sankcija¹⁸⁷ proširuje definiciju iz Kaznenog zakona kroz jasnu namjeru zakonodavca da se „maloljetniku pruži prijekor (odnosno neki oblik kazne, nadzora ili restrikcije) uz istovremeni pristup koji potiče i uči razvijanje novih, pozitivnijih oblika ponašanja, pruža brigu i pomoć, odnosno tretmanske

¹⁸⁰ Petö Kujundžić, L. i Tisanić, A. (2017), str. 6.

¹⁸¹ Carić, A. i Kustura, I. (2010), str. 618.

¹⁸² *Ibid.*, str. 618.

¹⁸³ Kazneni zakon, čl. 41.: „Svrha kažnjavanja je izraziti društvenu osudu zbog počinjenog kaznenog djela, jačati povjerenje građana u pravni poredak utemeljen na vladavini prava, utjecati na počinitelja i sve druge da ne čine kaznena djela kroz jačanje svijesti o pogibelnosti činjenja kaznenih djela i o pravednosti kažnjavanja te omogućiti počinitelju ponovno uključivanje u društvo.“

¹⁸⁴ Ricijaš, N. (2017), str. 6.

¹⁸⁵ *Ibid.*, str. 6.

¹⁸⁶ *Ibid.*, str. 8.

¹⁸⁷ Zakon o sudovima za mladež, čl. 6. st. 1.: „Svrha je odgojnih mjera da se pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora te osiguranjem opće i stručne naobrazbe maloljetnog počinitelja kaznenog djela utječe na njegov odgoj, razvijanje njegove cjelokupne ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti radi suzdržavanja od ponovnog činjenja kaznenih djela.“

intervencije koje ostvaruju svoju svrhu kroz uspostavljanje kvalitetnog i profesionalnog interpersonalnog odnosa, te da takvi postupci trebaju prije svega djelovati na promjenu ponašanja specifičnog maloljetnika u kontekstu specijalne prevencije.“¹⁸⁸ Za razliku od svrhe kažnjavanja punoljetnih počinitelja koja je među ostalim usmjerena društvenoj osudi, tj. retribuciji, a obuhvaća najvećim dijelom generalnoprvenitivne elemente, a specijalnoprvenitivni su navedeni u manjem opsegu,¹⁸⁹ svrha sankcioniranja maloljetnih počinitelja je prvenstveno specijalna prevencija.¹⁹⁰ Generalna prevencija je navedena tek kao druga po važnosti i to samo kod izricanja kazne maloljetničkog zatvora.¹⁹¹

Hrvatsko maloljetničko zakonodavstvo polazi od pretpostavke da je obitelj kao primarna socijalizacijska sredina najbolja za odgoj maloljetnika te na izdvajanje iz obitelji u institucije gleda kao krajnju mjeru.¹⁹² Tu ideju zagovaraju i Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za maloljetničko pravosuđe koja preporučaju državama da maloljetnik što dulje ostaje pod obiteljskim nadzorom, osim ako je to nužno obzirom na okolnosti njegovog slučaja¹⁹³ te da, ukoliko se institucionalna mjera ne može izbjeći, izdvajanje bude krajnje sredstvo u najkraćem mogućem trajanju.¹⁹⁴ Zbog toga je danas u tijeku proces deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi.¹⁹⁵

¹⁸⁸ Ricijaš, N. (2017), str. 6.

¹⁸⁹ Za više o svrsi kažnjavanja punoljetnih počinitelja vidjeti Cvitnović, L., Svrha kažnjavanja u suvremenom kaznenom pravu, Hrvatsko udruženje za kaznenopravne znanosti i praksu, 1999., Zagreb; te Horvatić, Ž.; Derenčinović, D.; Cvitanović, L., Kazneno pravo, opći dio 2- kazneno djelo i kaznenopravne sankcije, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017., str. 219-224

¹⁹⁰ Zagorec, M. (2017), str. 299.

¹⁹¹ Božičević-Grbić, M. i Roksandić Vidlička, S. (2011), **str. 685.**

¹⁹² Zagorec, M. (2017), str. 299.

¹⁹³ Pekinška pravila, pravilo 18.2. „Maloljetniku ne smije biti ukinuta roditeljska skrb, bilo djelomično ili potpuno, osim ako okolnosti slučaja ukazuju da je to neophodno.“

¹⁹⁴ Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za maloljetničko pravosuđe (1985), pravilo 19.1.: „Smještanje maloljetnika u ustanovu uvijek je posljednje rješenje koje se primjenjuje u najkraćem mogućem trajanju.“

¹⁹⁵ Sukladno Planu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj (listopad 2010.) i Operativnom planu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014.-2016. godine. Preuzeto s: <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/djeca-i-obitelj/djeca-i-obitelj-1872/deinstitucionalizacija-i-transformacija-domova-za-djecu-i-mlade/medjunarodni-i-nacionalni-okvir/2001> (5.5.2021.)

3. MEĐUNARODNI MEHANIZMI ZAŠTITE PRAVA MALOLJETNIKA

Najbolji interes i prava maloljetnika u kaznenom pravu sadržajno su opisana u brojnim međunarodnim dokumentima. Prvi međunarodni dokument o zaštiti položaja djece u svijetu koji je uveo pojam najboljeg interesa djeteta je Deklaracija o pravima djece donesena 1959. godine na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda. Ona je zemljama pristupnicama nalažala da pri donošenju odluka najbolji interes djeteta mora uvijek biti na prvom mjestu te da djeca trebaju uživati posebnu zaštitu kako bi im se omogućio pravilan psihički, razumni, moralni, emocionalni i socijalni razvoj u uvjetima slobode i poštovanja.¹⁹⁶ Taj pojam je kasnije preuzela Konvencija o pravima djeteta donesena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 1989. godine, no nije ga pobliže definirala, već je na općenitoj razini i na jednom mjestu objedinila sva univerzalna prava djece. Na nju su se kasnije nadovezali i drugi obvezujući i neobvezujući dokumenti za razne sustave koji postupaju prema djeci, pa tako i oni koji se odnose na pravosudni sustav i djecu u sukobu sa zakonom. Za promicanje načela najboljeg interesa i ostvarenje dječjih prava značajna je Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava koju je Vijeće Europe donijelo 25. siječnja 1996. godine. Republika Hrvatska ju je 8. ožujka 1999. godine potpisala u Strasbourgu te je stupila na snagu 1. kolovoza 2010. godine. Europska unija i Odbor ministara Vijeća Europe zaslužni su za daljnje definiranje europskih standarda kaznenih postupanja prema djeci i promociju najboljeg interesa i prava djece u pravosudnom sustavu. Najvažniji dokumenti Europske unije koji se tiču maloljetnih počinitelja kaznenih djela, a čije su odredbe ujedno uvrštene u nacionalno maloljetničko zakonodavstvo su: Standardna minimalna pravila UN-a za maloljetničko pravosuđe iz 1985. godine („Pekinška pravila“), Pravila UN-a za zaštitu maloljetnika lišenih slobode iz 1990. godine („Pravila iz Havane“), Smjernice UN-a za prevenciju maloljetničke delinkvencije iz 1990. („Rijadske smjernice“) i Direktiva (EU) 2016/800 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima. Odbor ministara Vijeća Europe donio je neobvezujuće preporuke sadržane u Smjernicama Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Petö Kujundžić, L. (2019), str. 83.

¹⁹⁷ Mandić, S., Dodig Hundrić, D., Ricijaš, N. i Kuharić, M. (2018), str. 1261.

3.1. Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za maloljetničko pravosuđe (Pekinška pravila, 1985.)

Standardna minimalna pravila UN-a za maloljetničko pravosuđe (u daljnjem tekstu: Pekinška pravila) polaze od temeljnog načela dobrobiti maloljetnih počinitelja,¹⁹⁸ o čemu su države članice dužne voditi brigu i uložiti napore kako bi stvorili zajednicu koja potiče osobni razvoj i obrazovanje mladih u dobi kada su najviše skloni devijantnom ponašanju.¹⁹⁹ Države se ujedno obvezuju i mobilizirati zajednicu i resurse u cilju promidžbe dobrobiti mladih kako bi se u konačnici smanjila potreba za zakonskim intervencijama.²⁰⁰ Svrha maloljetničkog pravosuđa je zaštita mladih uz istovremeno održavanje reda i mira u društvu,²⁰¹ a službe pravosuđa su dužne sustavno se razvijati, usavršavati i poboljšavati svoje usluge.²⁰²

Najbolji interes, odnosno dobrobit maloljetnika, očituje se u prijedlogu da dobna granica za određivanje kaznene odgovornosti ne smije biti preniska, obzirom na emocionalnu, mentalnu i intelektualnu zrelost mladih.²⁰³ Također se očituje i kroz ciljeve maloljetničkog pravosuđa, koji trebaju biti takvi da naglašavaju dobrobit maloljetnika uz jamstvo da će svaka reakcija u smislu sankcija biti u skladu s načelom proporcionalnosti, odnosno razmjerna individualnim osobnim okolnostima i karakteristikama maloljetnog počinitelja, a ne samo težini kaznenog djela.²⁰⁴

U postupcima prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela treba se poštovati diskrecija u postupanju i čuvati privatnost maloljetnika.²⁰⁵ Maloljetnici trebaju imati zajamčena procesna prava da budu obaviješteni o optužbama, da se brane šutnjom, da im bude dodijeljen branitelj, da poduzetim radnjama bude prisutan njihov roditelj ili zakonski zastupnik, da se suočavaju sa svjedocima i unakrsno ih ispituju, da podnesu žalbu višem sudu i to sve uz pretpostavku nedužnosti.²⁰⁶

Pekinška pravila definiraju i procesna prava maloljetnika u sudskim postupcima, na način da nalažu da maloljetni počinitelji imaju zagantirano pošteno i pravedno suđenje,²⁰⁷ a da postupci budu u vođeni u najboljem interesu maloljetnika, odnosno u okruženju punom

¹⁹⁸ Pekinška pravila, čl. 1. točka 1.1.

¹⁹⁹ *Ibid.*, čl. 1. točka 1.2.

²⁰⁰ *Ibid.*, čl. 1. točka 1.3.

²⁰¹ *Ibid.*, čl. 1. točka 1.4.

²⁰² *Ibid.*, čl. 1. točka 1.6.

²⁰³ *Ibid.*, čl. 4. točka 4.1.

²⁰⁴ *Ibid.*, čl. 5. točka 5.1.

²⁰⁵ *Ibid.*, čl. 6. i 8.

²⁰⁶ *Ibid.*, čl. 7.

²⁰⁷ *Ibid.*, čl. 14. točka 14.1.

razumijevanja, gdje maloljetnik može izraziti svoje mišljenje, gdje mu se dozvoljava da aktivno sudjeluje i slobodno se izražava.²⁰⁸ Tijekom postupka maloljetnik treba imati pravo da ga zastupa pravni savjetnik te da može zatražiti besplatnu pravnu pomoć ukoliko takva postoji.²⁰⁹

Istražni zatvor treba biti krajnja mjera kojoj se pribjegava i oduzimanje slobode treba trajati najkraće moguće vrijeme.²¹⁰ Kada god je moguće, navedenu mjeru treba zamijeniti alternativnim mjerama nadzora ili nadzora u zatvorenim uvjetima.²¹¹

Prije nego li sudac donese odluku, potrebno je pribaviti izvješća o socijalnoj situaciji maloljetnika radi utvrđivanja relevantnih činjenica za maloljetnika koji će suda olakšati postupak donošenja presude.²¹² Vodeće načelo kojim se treba rukovoditi u donošenju presude je dobrobit maloljetnika,²¹³ a rješenje treba biti razmjerno okolnostima i težini djela, ali i potrebama samog maloljetnika i društva.²¹⁴ Time se u stvari predlaže odstupanje od kažnjavajućeg pravosudnog modela sudovanja, a prednost se daje pomoći, preodgoju i rehabilitaciji. Institucionalizacija, odnosno smještavanje u ustanovu treba biti posljednje rješenje kojemu se pribjegava i to u najkraćem mogućem trajanju.²¹⁵ U konačnici, kada je to moguće, sudske postupke treba izbjegavati mjerama diverzije i alternativnim mjerama kažnjavanja.²¹⁶

3.2. Konvencija o pravima djeteta

Najbolji interes djeteta je pojam koji je popularizirala Konvencija o pravima djeteta (u daljnjem tekstu: Konvencija),²¹⁷ kao najvažniji međunarodni dokument o pravima djece, te se isti ubrzo nametnuo kao načelo i kriterij za postupanje s djecom i donošenje odluka u vezi s njima u raznim područjima rada, pa tako i u maloljetničkom pravu i sudovanju. Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila je Konvenciju 20. studenoga 1989. godine kao međunarodni dokument kojim se priznaju prava djece u cijelome svijetu. Konvenciji je

²⁰⁸ Pekinška pravila, čl. 14. točka 14.2.

²⁰⁹ *Ibid.*, čl. 15. točka 15.1.

²¹⁰ *Ibid.*, čl. 13. točka 13.1.

²¹¹ *Ibid.*, čl. 13. točka 13.2.

²¹² *Ibid.*, čl. 16. točka 16.1.

²¹³ *Ibid.*, čl. 17. točka 17.1.d.

²¹⁴ *Ibid.*, čl. 17. točka 17.1.a.

²¹⁵ *Ibid.*, čl. 19.

²¹⁶ *Ibid.*, čl. 11.

²¹⁷ Dokument je na hrvatskom jeziku dostupan na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (5.5.2021.)

pristupilo 196 država svijeta.²¹⁸ Republika Hrvatska je posebnom odlukom Vlade pristupila Konvenciji na dan osamostaljenja od bivše države, odnosno 8. listopada 1991. godine. Za razliku od Ženevske deklaracije o pravima djeteta iz 1924. i Deklaracije o pravima djeteta iz 1959. koja daju osnovna načela i preporuke za temeljnu zaštitu prava djeteta na slobodan, prirodan i dostojanstven život, Konvencija je pravni akt koji ima snagu zakona i obvezujuća za sve članice koje su je prihvatile i ratificirale.²¹⁹

Konvencija je prvi dokument u kojemu je dijete postalo subjekt, nosilac svih ljudskih prava ali i dodatnih prava specifičnih samo za djecu, a prestalo je biti samo objekt zaštite odraslih.²²⁰ Da bi dijete moglo ostvariti ulogu subjekta, Konvencija je propisala načela na kojima se temelje sva dječja prava, a to su: načelo nediskriminacije, pravo na život, prednosti dobrobiti djeteta pri svim postupcima i odlukama koje se na njega odnose te aktivno sudjelovanje i izražavanje mišljenja.²²¹ Sva načela su jednako bitna i vrlo se lako mogu primijeniti i na djecu u pretkaznenom, pripremnom i kaznenom postupku.

Načelo nediskriminacije pobliže opisuju članci 1. i 2. Konvencije koji navode da se prava odnose na svu djecu do 18 godina, a koliko je ujedno i zakonski određena granica punoljetnosti u Republici Hrvatskoj, bez diskriminacije prema rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom, etničkom ili socijalnom podrijetla, imovini, teškoćama u razvoju, obiteljskom podrijetlu i slično. Te odredbe ujedno obvezuju države članice da poduzmu sve potrebne mjere za zaštitu djece od diskriminacije.

Pravo na život te osiguranje opstanka i razvoja djeteta dužnost je svih država članica,²²² kao i zaštita od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zloraba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja uključujući spolno zlostavljanje dok o djetetu brinu roditelji, zakonski skrbnici ili neka druga odgovorna osoba kojoj je skrb djeteta povjerena.²²³ Države članice dužne su štititi djecu od svih drugih oblika izrabljivanja koji na bilo koji način štete dobrobiti djeteta.²²⁴

²¹⁸ Osim Sjedinjenih američkih država, a ranije i Somalije te Južnog Sudana.

²¹⁹ Zagorec, M. (2017), str. 289.

²²⁰ Božičević-Grbić, M. i Roksandić Vidlička, S. (2011), str. 680.

²²¹ Konvencija, str. 1.

²²² *Ibid.*, čl. 6.

²²³ *Ibid.*, čl. 19.

²²⁴ *Ibid.*, čl. 36.

Načelo dobrobiti djeteta sadržano je u članku 3. Konvencije²²⁵ koji navodi da se u svim akcijama koje u svezi s djecom poduzimaju javne ili privatne ustanove, pa tako i sudovi, državne uprave ili zakonodavna tijela, mora prvenstveno rukovoditi najboljim interesima, odnosno dobrobiti djeteta.

Načelo sudjelovanja i izražavanja mišljenja sadržano je u članku 12. i 13. Konvencije gdje se nalaže državama strankama da djetetu koje je u stanju oblikovati vlastito mišljenje osiguraju pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, te da ih trebaju uvažavati u skladu s djetetovom dobi i zrelošću. Sloboda izražavanja podrazumijeva slobodu traženja, primanja i širenja obavijesti i ideja svake vrste, usmeno ili pismeno, tiskom ili umjetničkim oblikovanjem ili kojim drugim sredstvom prema izboru djeteta.

Osim univerzalnih načela koja se primjenjuju na svu djecu, Konvencija u svom članku 40. navodi i neka prava specifična djeci u pravosudnim postupcima. Tako nalaže da se prema svakom osumnjičenom ili optuženom djetetu treba postupati dostojanstveno, učeći ga poštivanju ljudskih prava i temeljnih sloboda drugih, sa svrhom što bolje reintegracije u zajednicu. Kao i kod odraslih, zajamčeno im je načelo pretpostavke nedužnosti i načelo zakonitosti, kao i sva procesna prava okrivljenika sadržana u Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1953. godine, uz neke specifičnosti poput poštivanja načela razmjernosti prilikom odmjerenja sankcija, da se obavještava i poziva putem roditelja ili skrbnika, da se poštuje njegova privatnost na svim razinama postupka te da ima pravo na besplatnu pravnu pomoć.

Odbor za prava djeteta²²⁶ je u Općim preporukama br. 10 Konvencije²²⁷ obrazložio značenje načela najboljeg interesa djeteta na sljedeći način: *„Djeca se od odraslih razlikuju kako u razini psihičkog i fizičkog razvoja tako i u emocionalnim i obrazovnim potrebama. Te razlike čine osnovu za smanjenu odgovornost djece u sukobu sa zakonom. Ove i druge razlike predstavljaju razlog za uspostavu zasebnog sustava maloljetničkog sudovanja i zahtijevaju*

²²⁵ Konvencija, čl. 3.: „ 1. U svim akcijama koje u svezi s djecom poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, mora se prvenstveno voditi računa o interesima djeteta. 2. Države stranke obvezuju se da će odgovarajućim zakonodavnim i upravnim mjerama djetetu osigurati zaštitu i skrb kakva je prijeko potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih skrbnika ili drugih osoba koje su za nj zakonski odgovorne. 3. Države stranke osigurat će da službe i ustanove odgovorne za skrb ili zaštitu djece budu pod stručnim nadzorom i da svoje djelovanje usklade sa standardima nadležnih vlasti, osobito glede pitanja sigurnosti, zdravlja te broja i stručnosti osoblja.“

²²⁶ Odbor za prava djeteta osnovat će se u svrhu utvrđivanja ostvarenog napretka država stranaka u dostizanju i ispunjavanju obveza prihvaćenih u ovoj Konvenciji (čl. 43. st. 1 Konvencije). Odbor može predlagati i izdavati opće naputke temeljene na primljenim obavijestima koji će se dostaviti svakoj zainteresiranoj državi stranci i podnijeti Glavnoj skupštini zajedno s mogućim primjedbama država stranaka (čl. 45. st. 1.d Konvencije).

²²⁷ Opća preporuka br. 10, CRC/C/GC/10 (2007), točka 10.

drugačiji odnos prema djeci. Zaštita najboljeg interesa djeteta znači, primjerice, da kada su u pitanju djeca počinitelji, zakonodavstvo koje podrazumijeva prestanak pravnih posljedica i vraćanje na prethodno stanje treba imati prednost nad tradicionalnim ciljevima koji se žele postići krivičnim zakonodavstvom, kao što su suzbijanje, odnosno kažnjavanje kaznenih djela.“

U Općem komentaru Odbora za prava djeteta br. 14 o pravu djeteta da njegovi najbolji interesi moraju imati prednost, opisani su čimbenici koje je potrebno uzeti u obzir kod procjene i utvrđivanja najboljeg interesa djeteta. Procjenu najboljeg interesa djeteta provodi po mogućnosti multidisciplinarni tim kvalificiranih stručnjaka koji raspolažu znanjima iz područja razvoja djece i adolescenata²²⁸ i koji pri procjeni uzimaju u obzir konkretne okolnosti u kojima se dijete nalazi, osobni kontekst djeteta te situacije i potrebe za svako pojedino dijete²²⁹ i uz obavezno sudjelovanje djeteta.²³⁰ Prilikom procjenjivanja trebaju se također uzeti u obzir i sljedeći elementi: mišljenje i identitet djeteta, potreba za očuvanjem obiteljske sredine i održavanjem odnosa u građanskim postupcima, osiguranje skrbi, zaštite i sigurnost djeteta, utvrđivanje eventualne pripadnosti djeteta ranjivoj skupini te pravo djeteta na zdravlje i na obrazovanje.²³¹

3.3. Pravila Ujedinjenih naroda za zaštitu maloljetnika lišenih slobode (Pravila iz Havane, 1990.)

Pravila Ujedinjenih naroda za zaštitu maloljetnika lišenih slobode (u daljnjem tekstu: Pravila iz Havane) neobvezujuće su preporuke državama potpisnicama o postupanju prema maloljetnicima lišenima slobode, bilo da se radi o istražnom zatvoru, zatvorenoj zavodskoj ustanovi ili maloljetničkom zatvoru.²³² Države članice Europske unije bi trebale uvrstiti odredbe ovih Pravila u svoja nacionalna zakonodavstva²³³ te ih primjenjivati jednako i bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi prema svim maloljetnicima.²³⁴

Pojam dobrobiti maloljetnika se i ovdje spominje vrlo općenito, u kontekstu da maloljetničko pravosuđe treba promicati fizičku i psihičku dobrobit maloljetnika uz poštivanje njihovih

²²⁸ Opći komentar br. 14 o pravu djeteta da njegovi najbolji interesi moraju imati prednost, CRC /C/GC/14 (2013), točka 94.

²²⁹ *Ibid.*, točka 32.

²³⁰ *Ibid.*, točka 47.

²³¹ *Ibid.*, točke 52. do 79.

²³² Pravila iz Havane, čl. 3.

²³³ *Ibid.*, čl. 7.

²³⁴ *Ibid.*, čl. 4.

prava i sigurnosti.²³⁵ Lišenje slobode treba biti krajnja mjera, a ukoliko je nužna, treba trajati najkraće moguće vrijeme uz mogućnost razmatranja ranijeg otpusta i primjene alternativnih mjera zatvaranju.²³⁶ Ustanove u kojima borave maloljetnici kojima je oduzeta sloboda trebaju sadržavati programe i aktivnosti koji promoviraju očuvanje njihovog zdravlja i samopoštovanja, koji potiču njihov osjećaj odgovornosti i podržavaju stavove i vještine koje će im pomoći u razvoju potencijala za povratak u društvo.²³⁷ Ne smiju im se, iz bilo kojeg razloga, uskratiti njihova građanska, ekonomska, politička, socijalna ili kulturna prava na koja imaju pravo prema nacionalnom ili međunarodnom pravu, a koja su u skladu s lišenjem slobode.²³⁸

Oduzimanje slobode prije suđenja će se izbjegavati u mjeri u kojoj je to moguće uz uvažavanje pretpostavke nevinosti. Poduzet će se svi naponi da se primijene alternativne mjere zatvaranju, a ako takvo oduzimanje slobode nije moguće izbjeći, tijela kaznenog postupka će postupati žurno kako bi se osiguralo najkraće moguće trajanje pritvora.²³⁹

Uvjeti ustanove u kojima maloljetnici lišeni slobode borave trebaju u potpunosti zadovoljavati individualne potrebe maloljetnika, čuvati njihovo dostojanstvo, fizički, mentalni, moralni integritet, zdravlje i dobrobit te ih štiti od loših utjecaja i rizičnih situacija razdvajanjem od odraslih počinitelja.²⁴⁰ Maloljetnici lišeni slobode imaju pravo na okruženje i usluge u skladu sa zdravstvenim standardima²⁴¹ i koji promiču osiguranje zdravlja,²⁴² obrazovanje, stručno osposobljavanje i rad u skladu s individualnim mogućnostima i potrebama,²⁴³ dovoljno vremena za vježbu i rekreaciju na čistom zraku,²⁴⁴ pravo na prakticiranje vjere²⁴⁵ te na kontakte i komunikaciju s vanjskim svijetom.²⁴⁶ Zabranjena je primjena instrumenata prisile, okrutnog, nehumanog i ponižavajućeg postupanja, a metode discipliniranja trebaju biti takve da čuvaju dostojanstvo i dobrobit maloljetnika.²⁴⁷ U konačnici, svi maloljetnici bi nakon

²³⁵ Pravila iz Havane, čl. 1.

²³⁶ *Ibid.*, čl. 2.

²³⁷ *Ibid.*, čl. 12.

²³⁸ *Ibid.*, čl. 13.

²³⁹ *Ibid.*, čl. 17.

²⁴⁰ *Ibid.*, čl. 28.

²⁴¹ *Ibid.*, čl. 31. do 37.

²⁴² *Ibid.*, čl. 49. do 55. i 56. do 58.

²⁴³ *Ibid.*, čl. 38. do 46.

²⁴⁴ *Ibid.*, čl. 47.

²⁴⁵ *Ibid.*, čl. 48.

²⁴⁶ *Ibid.*, čl. 59. do 62.

²⁴⁷ *Ibid.*, čl. 66. do 71.

puštanja na slobodu trebali imati koristi na način da im se kroz postpenalni prihvrat pomogne reintegrirati u društvo, obiteljski život, obrazovanje ili zaposlenje.²⁴⁸

3.4. Smjernice Ujedinjenih naroda za prevenciju maloljetničke delinkvencije (Rijadske smjernice, 1990.)

Smjernice Ujedinjenih naroda za prevenciju maloljetničke delinkvencije (u daljnjem tekstu: Rijadske smjernice) vide prevenciju maloljetničke delinkvencije ključnim dijelom prevencije zločina u društvu općenito.²⁴⁹ Mlade osobe prepoznaju subjektima u društvu, a ne objektima socijalizacije ili kontrole.²⁵⁰

Najbolji interes djeteta se u kontekstu ovih smjernica odnosi na potrebu da okosnica svakog preventivnog programa bude dobrobit²⁵¹ i skladan razvoj adolescenata uz poštivanje i promicanje njegove osobnosti.²⁵² Politike prevencije delinkvencije trebaju biti progresivne te služiti kao podrška mladima u skladu s njihovim potrebama, a posebno mladima u riziku.²⁵³

Rijadske smjernice sugeriraju državama pristupnicama razvoj kvalitetnih programa opće prevencije,²⁵⁴ ali i programe socijalizacije i integracije mladih na razini obitelji, obrazovnih institucija i zajednice te kroz masovne medije.²⁵⁵

Rijadske smjernice se dijelom dotiču i prevencije unutar zakonodavstva i maloljetničkog pravosuđa, koji trebaju biti tako uređeni da promiču i štite prava i dobrobit mladih osoba²⁵⁶ na način da sprečavaju viktimizaciju, zlostavljanje i iskorištavanje djece te činjenje kaznenih djela na njihovu štetu.²⁵⁷

3.5. Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci

Pravosuđe prilagođeni djeci odnosi se na pravni sustav koji jamči poštivanje i učinkovitu primjenu svih dječjih prava na najvišoj mogućoj razini, uzimajući u obzir sva preporučena

²⁴⁸ Pravila iz Havane, čl. 79. i 80.

²⁴⁹ Rijadske smjernice, čl. 1.

²⁵⁰ *Ibid.*, čl. 3.

²⁵¹ *Ibid.*, čl. 4.

²⁵² *Ibid.*, čl. 2.

²⁵³ *Ibid.*, čl. 5. točka a.

²⁵⁴ *Ibid.*, čl. 9.

²⁵⁵ *Ibid.*, čl. 10. do 44.

²⁵⁶ *Ibid.*, čl. 52.

²⁵⁷ *Ibid.*, čl. 53.

načela, razinu zrelosti djeteta i okolnosti slučaja.²⁵⁸ To je pravosuđe pristupačno, prilagođeno dobi djece i usredotočeno na njihove potrebe i prava, brzo i temeljito te poštuje prava djece na propisni postupak, sudjelovanje i razumijevanje postupka i poštovanje integriteta, dostojanstva i privatnog i obiteljskog života.²⁵⁹

Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci iz 2010. godine (u daljnjem tekstu: Smjernice) uvrstile su najbolji interes djeteta među pet temeljnih načela koja su prožeta tim dokumentom. Načela sudjelovanja, najboljeg interesa djeteta, poštivanja dostojanstva, zaštite od diskriminacije i vladavina prava odnose se, kako na žrtve kaznenih djela na štetu djece, tako i na djecu u sukobu sa zakonom.²⁶⁰ U skladu s Konvencijom o pravima djeteta, i Smjernice stavljaju interese djece ispred interesa ostalih.²⁶¹ Najbolji interes djeteta uključuje psihičku i tjelesnu dobrobit te pravne, socijalne i ekonomske interese svakog pojedinog djeteta.²⁶² Najbolji interes procjenjuje multidisciplinarni tim uz istovremeno poštivanje temeljnih prava na dostojanstvo, slobodu i jednako postupanje, zasebno u svakom pojedinom predmetu, pri čemu treba uzeti u obzir stajališta i mišljenja djeteta.²⁶³

Načela zakonitosti i razmjernosti u postupanju, pretpostavka nedužnosti, kao i pravo na pošteno suđenje, na odvjetnika, pristup sudu, te pravo na žalbu trebaju biti zajamčeni i ne smiju se umanjiti ili zanijekati pod izgovorom najboljeg interesa djeteta.²⁶⁴ Djeci trebaju biti zajamčena i prava na pristup informacijama u skladu s njihovom dobi i zrelošću,²⁶⁵ privatnost osobnih podataka,²⁶⁶ zaštita od povreda, zastrašivanja, odmazde i sekundarne viktimizacije²⁶⁷ te multidisciplinarni pristup²⁶⁸ posebno osposobljenih stručnjaka prilikom vršenja procjene zakonske, psihičke, socijalne, emotivne, tjelesne i spoznajne situacije djeteta.²⁶⁹

Svako lišenje slobode treba biti zadnja mjera kojoj se pribjegava, u što kraćem trajanju i na način da djeci budu zagarantirana sva prava sukladna općim europskim instrumentima, s

²⁵⁸ Smjernice, poglavlje II, točka c)

²⁵⁹ *Ibid.*, poglavlje II, točka c)

²⁶⁰ *Ibid.*, poglavlje III.

²⁶¹ *Ibid.*, poglavlje III., članak B., stavak 1.

²⁶² *Ibid.*, poglavlje III., članak B., stavak 2.

²⁶³ *Ibid.*, poglavlje III., članak B., stavak 4.

²⁶⁴ *Ibid.*, poglavlje III. članak E., točka 2.

²⁶⁵ *Ibid.*, poglavlje IV., članak A, točka 1.

²⁶⁶ *Ibid.*, poglavlje IV., članak A, točka 2.

²⁶⁷ *Ibid.*, poglavlje IV., članak A, točka 3.

²⁶⁸ *Ibid.*, poglavlje IV., članak A, točka 5.

²⁶⁹ *Ibid.*, poglavlje IV., članak A, točka 4.

naglaskom na uključivanje u programe obrazovanja i reintegracije u zajednicu te slobodnog kontaktiranja s obitelji i prijateljima.²⁷⁰

Kada je to u najboljem interesu djeteta, preporuča se dati prednost mjerama alternativnog rješavanja sporova.²⁷¹ Prije, tijekom i nakon sudskog postupka djeci treba omogućiti besplatan pristup svim pravnim sredstvima radi učinkovitog ostvarivanja njihovih prava ili obrane tih prava u slučaju njihovog kršenja.²⁷² Navedeno podrazumijeva besplatnu pravnu pomoć te odvjetnike koji su posebno educirani za razumijevanje prava djece.²⁷³ Djetetu se treba omogućiti izražavanje vlastitog mišljenja o stvarima koje ga se tiču u skladu s njegovom dobi i zrelošću, te se tome treba pridati dužna težina.²⁷⁴ Pravo biti saslušan ne smije biti djetetova dužnost, već pravo.²⁷⁵

Struktura postupka, okruženje i jezik prilikom vođenja postupaka trebaju biti takvi da su razumljivi djeci u skladu s njihovom dobi i zrelosti.²⁷⁶ U svim postupcima treba primijeniti načelo hitnosti radi osiguranja brze reakcije i zaštite djetetovog najboljeg interesa, uz istovremeno poštivanje vladavine prava.²⁷⁷ Kada je moguće, preporuča se organizirati specijalizirane sudove s okruženjem prilagođenim djeci.²⁷⁸ Ispitivanje djece trebaju obavljati posebno osposobljeni stručnjaci, po mogućnosti snimanjem iskaza putem video uređaja, u posebno opremljenom prostoru, u ograničenom trajanju i na način prilagođen dobi i zrelosti djeteta.²⁷⁹ Sama dob ne smije biti razlog da se iskaz smatra nevaljalim ili nevjerodostojnim dokazom.²⁸⁰

Nakon dovršetka postupka, sudska odluka i mehanizmi prigovora trebaju djetetu biti pojašnjeni na njemu razumljiv način.²⁸¹ Nacionalne vlasti trebaju poduzeti sve potrebne korake kako bi bez odgode olakšale izvršenje sudskih odluka koje se odnose na djecu.²⁸²

Na temelju istraživanja prakse u pogledu uključenosti djece u pravosuđe koje je provela Agencija Europske Unije za temeljna prava (FRA) u deset zemalja članica Europske Unije

²⁷⁰ Smjernice, poglavlje IV., članak A, točka 6.

²⁷¹ *Ibid.*, poglavlje IV., članak B, točka 24.

²⁷² *Ibid.*, poglavlje IV., članak D, točka 1.

²⁷³ *Ibid.*, poglavlje IV., članak D, točka 2.

²⁷⁴ *Ibid.*, poglavlje IV., članak D, točka 3.

²⁷⁵ *Ibid.*, poglavlje IV., članak D, točka 3.

²⁷⁶ *Ibid.*, poglavlje IV., članak D, točka 4.

²⁷⁷ *Ibid.*, poglavlje IV., članak D, točka 4.

²⁷⁸ *Ibid.*, poglavlje IV., članak D, točka 4.

²⁷⁹ *Ibid.*, poglavlje IV., članak D, točka 6.

²⁸⁰ *Ibid.*, poglavlje IV., članak D, točka 6.

²⁸¹ *Ibid.*, poglavlje IV., članak E, točka 75.

²⁸² *Ibid.*, poglavlje IV., članak E, točka 76.

među kojima je bila i Republika Hrvatska, donesen je zaključak da još puno toga treba poduzeti da bi pravosuđe diljem Europske unije uistinu bilo prilagođeno djeci.²⁸³ Primijetili su da je koncept najboljeg interesa djeteta uveden u normativne okvire većine država članica, no većina ispitanika ga je doživjela kao složen i nejasan pojam koji je izrazito podložan raznim tumačenjima, a za njegovo utvrđivanje i ocjenjivanje ne postoje standardizirani alati.²⁸⁴ Predložili su uvođenje određenih mjera kako bi se izbjeglo ograničavanje ili kršenje dječjih prava i kako bi se unaprijedili sudski postupci.²⁸⁵ Neke od mjera uključuju lakši pristup djece pravosuđu i poticanje njihovog aktivnog sudjelovanja u sudskim postupcima.²⁸⁶ Ponašanje stručnjaka pokazalo se ključnim za formiranje djetetovog doživljaj pravosuđa.²⁸⁷ Preporučena postupanja i zaključke su saželi u nizu dječjih prava s pojašnjenjima. Radi se o pravima na: saslušanje, obaviještenost, zaštitu i privatnost te pravu na nediskriminaciju.²⁸⁸ Sukladno tome, državama su postavili ciljeve da: omoguće djeci izražavanje vlastitog mišljenja, ustroje posebne sudove za djecu, uvedu jasnu pravnu definiciju zrelosti radi efikasnog utvrđivanja razine zrelosti, uspostave procesna jamstva radi osiguranja sudjelovanja djeteta, omoguće djeci besplatnu pravnu pomoć, zaštite njihovu privatnost te da poduzmu mjere za smanjenje duljine trajanja postupka.²⁸⁹

3.6. Direktiva (EU) 2016/800 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima

Direktiva (EU) 2016/800 (u daljnjem tekstu: Direktiva) primjenjuje se na djecu mlađu od 18 godina koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenom postupku.²⁹⁰ Svrha Direktive je utvrditi postupovna jamstva kojima će se osigurati da djeca koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenom postupku mogu razumjeti i pratiti postupak i ostvarivati pravo na pošteno suđenje, ali i istovremeno na njih preventivno djelovati da ne ponove kazneno djelo i da se reintegriraju u društvo.²⁹¹

²⁸³ Pravosuđe prilagođeno djeci - stajališta i iskustva djece i stručnjaka (2017), str. 1.

²⁸⁴ *Ibid.*, str. 14.

²⁸⁵ *Ibid.*, str. 2.

²⁸⁶ *Ibid.*, str. 2.

²⁸⁷ *Ibid.*, str. 2.

²⁸⁸ *Ibid.*, str. 3-14.

²⁸⁹ Zagorec, M. (2017), str. 289-291.

²⁹⁰ Direktiva, čl. 2. i 3.

²⁹¹ *Ibid.*, točka 1.

Neka od postupovnih prava koje Direktiva predviđa su: pravo na informiranje djeteta i nositelja roditeljske odgovornosti u skladu s mogućnostima postupka,²⁹² pravo na pravnu pomoć i pristup odvjetniku,²⁹³ pojedinačnu ocjenu potreba djeteta za zaštitom, obrazovanjem, osposobljavanjem i društvenom integracijom koju provodi stručno osoblje u skladu s djetetovom zrelošću i osobnosti i kroz multidisciplinarni pristup,²⁹⁴ liječnički pregled,²⁹⁵ audiovizualno snimanje prilikom ispitivanja,²⁹⁶ posebno postupanje u slučaju lišenja i ograničavanja slobode koje trebaju biti krajnja mjera, nakon što su razmotrene sve alternativne mjere zatvaranju i u najkraćem mogućem trajanju,²⁹⁷ pravovremeno i pažljivo rješavanje predmeta,²⁹⁸ zaštitu privatnosti²⁹⁹ te pravo osobno nazočiti i sudjelovati u suđenju³⁰⁰ uz pratnju roditelja, odnosno nositelja roditeljske odgovornosti.³⁰¹ Direktiva nalaže državama da stručnjaci koji dolaze u doticaj s takvom djecom budu posebno osposobljeni za rad s djecom.³⁰²

Iako su temeljna procesna prava maloljetnika već bila ranije regulirana u nacionalnom zakonodavstvu i međunarodnim smjernicama, svrha ove Direktive je bila postaviti viši standard zaštite.³⁰³ Odredbe Direktive su uvrštene u Zakon o sudovima za mladež krajem prosinca 2019. godine Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o sudovima za mladež.³⁰⁴

3.7. Smjernice za pravnu pomoć prilagođenu djeci

Smjernice za pravnu pomoć prilagođenu djeci (u daljnjem tekstu: Smjernice UNICEF-a) proizašle su kao rezultat istraživanja³⁰⁵ kojeg je 2015. godine proveo Regionalni ured UNICEF-a za Europu i središnju Aziju. Istraživanje je pokazalo da u regiji ne postoji dovoljno uputa za rad namijenjenim stručnim i specijaliziranim pravnim stručnjacima koji postupaju prema djeci u pravosuđu poput državnih odvjetnika, branitelja, opunomoćenika

²⁹² Direktiva, čl. 4. i 5.

²⁹³ *Ibid.*, čl. 6.

²⁹⁴ *Ibid.*, čl. 7.

²⁹⁵ *Ibid.*, čl. 8.

²⁹⁶ *Ibid.*, čl. 9.

²⁹⁷ *Ibid.*, čl. 10. do 13.

²⁹⁸ *Ibid.*, čl. 13.

²⁹⁹ *Ibid.*, čl. 14.

³⁰⁰ *Ibid.*, čl. 16.

³⁰¹ *Ibid.*, čl. 15.

³⁰² *Ibid.*, čl. 20.

³⁰³ Radić, I. (2018), str. 471.

³⁰⁴ Zakon o izmjenama i dopunama zakona o sudovima za mladež, NN 126/2019.

³⁰⁵ Istraživanje pod nazivom „Jednake mogućnosti za pristup djece pravosuđu u srednjoj i istočnoj Europi te središnjoj Aziji“, UNICEF, Ženeva, 2015.

oštećenika i slično.³⁰⁶ Na temelju tog zaključka UNICEF je sastavio niz smjernica koje predstavljaju podršku i praktičan alat pravnicima s ciljem da svako dijete u pravosudnom sustavu dobije najbolje moguće zakonsko zastupanje i pomoć.³⁰⁷

Smjernice UNICEF-a su zasnovane na već spomenuta četiri temeljna načela Konvencije o pravima djeteta među kojima je i načelo najboljeg interesa djeteta. Načelo opisuju kao dinamičan koncept koji se neprestano razvija dok dijete raste i kako se mijenjaju okolnosti slučaja.³⁰⁸ Iako je najbolji interes djeteta od najveće važnosti, potrebno ga je uravnotežiti s najboljim interesima drugih sudionika u sudskim postupcima.³⁰⁹

Smjernice UNICEF-a preporučaju pravnim stručnjacima stjecanje adekvatnih kompetencija koje pretpostavljaju dobro poznavanje relevantnog nacionalnog i europskog zakonodavstva kao i zakonskih prava djece uz nužno razumijevanje njihovih razvojnih faza i načina komunikacije uz redovito stručno usavršavanje.³¹⁰ Pri svim postupanjima trebaju voditi računa o najboljem interesu djeteta i poznavati mehanizme kako ga utvrditi.³¹¹ Pravni stručnjaci trebaju omogućiti djetetu ostvarivanje njegovog prava da bude saslušano i da izrazi svoje mišljenje u skladu s vlastitom dobi i zrelošću.³¹² Pretpostavka za suradnju treba biti izgradnja odnosa povjerenja i podrške, a za što su svakako nužni komunikacija, rječnik i pristup prilagođen djetetu.³¹³ Da bi djeca mogla svrhovito sudjelovati u pravosudnom postupku nužno je da im pravni stručnjaci ponude pouzdane i relevantne informacije, kao i moguće posljedice pojedinih odluka koje donose³¹⁴ uz primjenu odgovarajuće podrške i proceduralnih mjera zaštite.³¹⁵ Paralelno s uspostavljanjem odnosa i suradnje s djetetom, pravni stručnjak treba surađivati i s ostalim članovima obitelji i odraslim osobama, no djelovati mora isključivo s uputama djeteta i u njegovom najboljem interesu.³¹⁶ Pravo djeteta na privatnost i povjerljivost komunikacije i osobnih podataka³¹⁷ te pravo za zaštitu od diskriminacije po bilo kojoj osnovi trebaju biti osigurani,³¹⁸ kao i sigurnost te zaštita od

³⁰⁶ Smjernice UNICEF-a, str. 10.

³⁰⁷ *Ibid.*, str. 10.

³⁰⁸ *Ibid.*, str. 12.

³⁰⁹ *Ibid.*, str. 13.

³¹⁰ *Ibid.*, str. 16.

³¹¹ *Ibid.*, str. 17.

³¹² *Ibid.*, str. 19.

³¹³ *Ibid.*, str. 23.

³¹⁴ *Ibid.*, str. 26.

³¹⁵ *Ibid.*, str. 28.

³¹⁶ *Ibid.*, str. 30.

³¹⁷ *Ibid.*, str. 31.

³¹⁸ *Ibid.*, str. 33.

sekundarne viktimizacije.³¹⁹ I konačno, pravni stručnjaci trebaju surađivati s ostalim stručnjacima pravne i izvanpravne struke kako bi se zajamčilo poštovanje prava djeteta.³²⁰

3.8. Zajednički prikaz međunarodnih mehanizama zaštite maloljetnika

Iz ranijeg prikaza najrelevantnijih međunarodnih dokumenata za maloljetničko pravosuđe primjećuje se da se u svima spominje dobrobit, odnosno najbolji interes djeteta kao temeljno polazište bilo kakvog postupanja prema maloljetnicima u svim stadijima postupka, ali i prilikom pokušaja sprečavanja delinkventnog ponašanja te kod oduzimanja slobode. S druge strane, niti jedan dokument ne daje jasnu definiciju najboljeg interesa djeteta već nudi niz prava i odrednica koje u stvari podupiru to načelo i pobliže ga opisuju.

Tablica 8: Zajednički prikaz međunarodnih mehanizama zaštite prava djece u kaznenom pravu.

Međunarodni dokument	Godina	Odrednice
Pekinška pravila	1985.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Načelo najboljeg interesa djeteta 2. Načelo proporcionalnosti kod odmjerenja sankcija 3. Diskrecija u postupanju i zaštita privatnosti 4. Zaštita procesnih prava 5. Oduzimanje slobode kao krajnja mjera 6. Primjena mjera diverzije 7. Multidisciplinarna procjena 8. Institucionalizacija kao krajnja mjera
Konvencija o pravima djeteta	1989.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Načelo nediskriminacije 2. Pravo na život 3. Načelo najboljeg interesa djeteta 4. Načelo sudjelovanja i izražavanja mišljenja
Pravila iz Havane	1990.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pravo na sigurnost te zaštitu fizičko-psihičkog zdravlja i dobrobiti maloljetnika prilikom oduzimanja slobode 2. Pravo na oduzimanje slobode kao krajnje mjere u najkraćem mogućem trajanju 3. Uspostava minimalnih standarda za zaštitu maloljetnika lišenih slobode u skladu s ljudskim pravima i temeljnim slobodama, te s ciljem suzbijanja štetnih učinaka oduzimanja slobode i poticanje integracije u društvo 3. Zabrana diskriminacije
Rijadske smjernice	1990.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pravo na programe prevencije maloljetničke delinkvencije

³¹⁹ *Ibid.*, str. 35.

³²⁰ Smjernice UNICEF-a, str. 36.

		<ol style="list-style-type: none"> 2. Pravo na programe prevencije koje omogućuju skladan razvoj adolescenata, s poštovanjem i promicanjem njihove osobnosti 3. Pravo na pristup usmjeren djeci 4. Najbolji interes kao okosnica preventivnih programa 5. Pravo na mjere koje izbjegavaju kriminalizaciju i kažnjavanje djece
Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci	2010.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Načelo sudjelovanja 2. Načelo najboljeg interesa djeteta 3. Načelo poštivanja dostojanstva 4. Načelo zaštite od diskriminacije 5. Vladavina prava
Direktiva (EU) 2016/800	2016.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pravo na informacije 2. Pravo na pravnu pomoć 3. Pravo na pojedinačnu ocjenu 4. Pravo na oduzimanje slobode kao krajnje mjere 5. Pravo na hitnost postupka i dužnu pažnju 6. Pravo na zaštitu privatnosti
Smjernice za pravnu pomoć prilagođenu djeci	2019.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kompetencije kod pružanja pravne pomoći 2. Djelovanje u najboljem interesu djeteta 3. Djelotvorno sudjelovanje 4. Izgradnja odnosa 5. Komunikacija prilagođena djetetu 6. Pružanje pouzdanih i relevantnih informacija 7. Djelotvorno sudjelovanje u sudskim postupcima 8. Rad s članovima obitelji i drugim odraslim osobama koji predstavljaju izvor podrške 9. Privatnost i povjerljivost 10. Zaštita djece od diskriminacije 11. Sigurnost djece 12. Suradnja s drugima

Radi lakše analize u tablici 8 su prikazane temeljne odrednice najvažnijih relevantnih međunarodnih dokumenata. Općenito ih možemo podijeliti na zaštitu prava individue i na zaštitu njegovih postupovnih prava. Na razini pojedinca ta prava su zaštita dobrobiti, dostojanstva, zdravlja, interesa i privatnosti te omogućavanje daljnjeg pravilnog psiho-socijalnog razvoja, obrazovanja i reintegracije u društvo. Postupovna prava uključuju postupanje u skladu s načelom zakonitosti, pravičnosti i hitnosti postupka, ali na način i u uvjetima prilagođenima dobi i zrelosti djeteta, uz zabranu diskriminacije po bilo kojoj osnovi, dostupnu besplatnu pravnu pomoć te omogućavanje izražavanja vlastitog mišljenja. Oduzimanje slobode treba primjenjivati u iznimnim situacijama, i to isključivo kao krajnja mjera, nakon što su iscrpljene sve alternativne mogućnosti.

4. POZITIVNO UREĐENJE MALOLJETNIČKOG POSTUPKA

U Republici Hrvatskoj položaj maloljetnika u kaznenim postupcima uređen je Zakonom o kaznenom postupku (u daljnjem tekstu: ZKP)³²¹ i Kaznenim zakonom (u daljnjem tekstu: KZ)³²² te Zakonom o sudovima za mladež (u daljnjem tekstu: ZSM)³²³ kao specijaliziranim zakonom. Na maloljetnike se supsidijarno primjenjuju odredbe općeg kaznenog prava, osim ako Zakonom o sudovima za mladež nije drugačije propisano.³²⁴ Izvršenje sankcija uređeno je Zakonom o izvršenju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje,³²⁵ Pravilnikom o načinu izvršavanja odgojnih mjera posebne obveze, upućivanje u disciplinski centar, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu,³²⁶ Pravilnikom o načinu izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod³²⁷ te Pravilnikom o načinu izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora u kaznenom i prekršajnom postupku.³²⁸

Dok međunarodni dokumenti kada govore o zaštiti prava djece u pravosudnim postupcima koriste pojam „dijete“, nacionalni zakoni ne prepoznaju taj pojam u kontekstu kazneno odgovornih počinitelja kaznenih djela. Djetetom se smatra osoba do 14 godina koja nije kazneno odgovorna te ukoliko i počini kazneno djelo, kaznena prijava će biti odbačena ili postupak obustavljen, a podaci o djelu i počinitelju će biti dostavljeni nadležnom centru za socijalnu skrb.³²⁹ KZ definira dijete kao osobu koja nije navršila 18 godina života,³³⁰ a ima ulogu isključivo žrtve, oštećenika ili svjedoka u kaznenom postupku. Djeca su u KZ-u prepoznata kao ranjiva skupina te je za počinitelje kaznenih djela na njihovu štetu predviđena

³²¹ Zakon o kaznenom postupku, pročišćeni tekst zakona (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19), na snazi od 01.01.2020. godine.

³²² Kazneni zakon, pročišćeni tekst zakona (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19), na snazi od 01.01.2020. godine.

³²³ Zakon o sudovima za mladež, pročišćeni tekst zakona (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19), na snazi od 01.01.2020. godine.

³²⁴ ZSM, čl. 3.

³²⁵ Zakon o izvršenju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (NN 153/2009), na snazi od 21.12.2009. godine.

³²⁶ Pravilnik o načinu izvršavanja odgojnih mjera posebne obveze, upućivanje u disciplinski centar, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu (NN 141/2011), na snazi od 7.12.2011. godine.

³²⁷ Pravilnik o načinu izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod (NN 22/2013), na snazi od 20.7.2011. godine.

³²⁸ Pravilnik o načinu izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora u kaznenom i prekršajnom postupku (NN 57/2013), na snazi od 15.5.2013. godine.

³²⁹ ZSM, čl. 49.

³³⁰ KZ, čl. 87. st. 7.

stroža kazna. Postoji i cijeli niz kaznenih djela³³¹ koja spadaju u katalog djela iz domene kaznenopravne zaštite djece za koje se vode postupci na Odjelima za mladež i supsidijarno se primjenjuju odredbe Zakona o sudovima za mladež.

Djeca žrtve i oštećenici uživaju zakonsku zaštitu kao i punoljetnici, ali uz dodatna prava da se prema njima postupa obzirno, rukovodeći se načelom najboljeg interesa, kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj uz zaštitu privatnosti i osobnih podataka te uz opunomoćenika na teret proračunskih sredstava.³³² Ukoliko se djeca žrtve, odnosno oštećenici do 18 godina ispituju u svojstvu svjedoka, uvijek će se pretpostaviti da treba primijeniti posebne mjere zaštite te utvrditi koje su mjere potrebne.³³³ Najčešće se radi o zaštiti osobnih podataka, prisustvu osobe od povjerenja prilikom davanja iskaza i ispitivanje putem audio-video uređaja. Djeca svjedoci koji nisu ujedno i žrtve, odnosno oštećenici, ukoliko nisu navršili 14 godina uvijek će se ispitati obzirno, na poseban način putem audio-video uređaja, a ako su navršili 14, a nisu navršili 18 godina utvrdit će se postoji li potreba za takvim načinom ispitivanja.³³⁴

4.1. Povijesni razvoj kaznenopravnog položaja maloljetnika

Iako se potreba definiranja kaznenopravnog statusa maloljetnika javila tek kasnije, već su prvi pisani izvori kaznenog prava prepoznali da se prema maloljetnim počiniteljima treba postupati drugačije.³³⁵ Hamurabijev zakonik i Zakonik dvanaest ploča sadržavali su prve naznake postupanja s djecom, no ne i definiciju dobne granice maloljetništva.³³⁶ U Justinijanijevom kodeksu iz 529. godine je prvi puta postavljena granica kaznene odgovornosti na dob od navršenih sedam godina u vrijeme počinjenja kaznenog djela.³³⁷ Rimsko pravo učvrstilo je poseban status maloljetnika do 14 godina jer se ta dob smatrala osnovom za ublažavanje kazne.³³⁸

U Srednjem vijeku dobna granica maloljetništva je bila drugačija za dječake (14 godina) u odnosu na djevojčice (12 godina) te su maloljetnici zbog svoje nezrelosti i mlađe dobi bili

³³¹ ZSM, čl. 113. stavak 3.

³³² ZKP, čl. 44. st. 1. do 4. te čl. 53.

³³³ *Ibid.*, čl. 43.a

³³⁴ *Ibid.*, čl. 292.

³³⁵ Rittossa, D. i Božičević Grbić, M. (2012), str. 616.

³³⁶ *Ibid.*, str. 616.

³³⁷ *Ibid.*, str. 617.

³³⁸ *Ibid.*, str. 617.

izjednačeni s osobama lišenima moći rasuđivanja i smatrani nesposobnima za punu krivnju.³³⁹ Kazneni zakonik Marije Terezije iz 1768. nije predviđao kažnjavanje djece do njihove sedme godine, a do četrnaeste godine ih se blaže kažnjavalo.³⁴⁰ Kazneni zakonik Josipa II. iz 1787. godine je granicu kaznene neodgovornosti postavio na dvanaest godina jer se smatralo da djeca do te godine nisu sposobna samostalno rasuđivati, pa time i postupati u zloj namjeri.³⁴¹

Francuski Kazneni zakonik iz 1791. kao i Napoleonov kazneni zakonik iz 1810. godine jasno su definirali kaznenopravni status maloljetnika postavljanjem dobne granice kao preduvjeta za sposobnost razumijevanja vlastitih postupaka.³⁴² Maloljetnik je do šesnaeste godine života mogao kazneno odgovarati samo ako je utvrđeno da je postupao s *discernimentom*³⁴³ te bi mu u tom slučaju bila izricana blaža kazna.³⁴⁴ Ukoliko se *discernimento*³⁴⁵ nije mogao utvrditi, optužba je bila odbačena.³⁴⁶ Maloljetnicima iz toga razdoblja nije mogla biti izrečena smrtna kazna, a umjesto kazne zatvora, upućivalo ih se u odgojnu ustanovu.³⁴⁷

U 20. stoljeću javila se ideja humanijeg pristupa prema maloljetnicima potaknuta razvojem humanističkih znanosti te prepoznavanjem prava djece i jačanjem njihovog položaja u društvu. Taj položaj je dodatno učvrstila Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine i nametnula se kao vrhunski pravni standard te je potaknula brojna nacionalna zakonodavstva na prilagodbu zakona sukladno njenim temeljnim načelima i odredbama.³⁴⁸ To su razdoblje obilježila i nastojanja pronalaska uzroka kriminalnog ponašanja maloljetnika, kao i davanje prednosti odgoju i rehabilitaciji pred strogim kažnjavanjem.³⁴⁹

Zakonom o prisilnom uzgoju nedoraslih iz 1902. godine granica kaznenopravne odgovornosti je podignuta s dotadašnjih dvanaest na četrnaest godina starosti, a kao sankcije primjenjivale su se mjere odgoja.³⁵⁰ Naredba bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije o kažnjavanju i zaštici mladeži iz 1918. dodatno je učvrstila kaznenopravni status maloljetnika

³³⁹ Rittossa, D. i Božićević Grbić, M. (2012), str. 618.

³⁴⁰ *Ibid.*, str. 621.

³⁴¹ *Ibid.*, str. 621.

³⁴² *Ibid.*, str. 622.

³⁴³ Tal. *discernimento* znači rasuđivanje, ubrojivost.

³⁴⁴ Rittossa, D. i Božićević Grbić, M. (2012), str. 622.

³⁴⁵ Za više o mogućnosti uvođenja *discernimenta*, tj. doktrine *doli in capax* vidjeti Dragičević Prtenjača, M. i Bezić, R. (2018): Perspektiva uvođenja doktrine *doli incapax* u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo, *Macedonian Journal for Criminal Law and Criminology*, 25 (1), 1-37.

³⁴⁶ Rittossa, D. i Božićević Grbić, M. (2012), str. 623.

³⁴⁷ *Ibid.*, str. 623.

³⁴⁸ Carić, A. i Kustura, I. (2009), str. 857.

³⁴⁹ Rittossa, D. i Božićević Grbić, M. (2012), str. 625.

³⁵⁰ *Ibid.*, str. 625.

definirajući procesna pravila postupanja s maloljetnicima³⁵¹ te se može smatrati „pretečom posebnog maloljetničkog zakonodavstva“.³⁵²

Donošenjem Krivičnog zakona i Zakona o sudskom krivičnom postupku 1929. godine maloljetnici su prestali biti izdvojena kategorija obuhvaćena posebnim zakonom.³⁵³ Zadržana je dob od četrnaest godina kao granica kaznenopravne neodgovornosti, a mlađim maloljetnicima u dobi od navršenih četrnaest do nenavršenih osamnaest godina i starijim maloljetnicima u dobi od navršenih osamnaest do nenavršenih dvadeset i jednu godinu bile su izricane posebne mjere.³⁵⁴

Donošenjem Zakona o vrstama kazni 1946. godine i Krivičnog zakonika 1947. godine maloljetnici i dalje nisu zakonski bili odvojeni od odraslih počinitelja, ali uz novinu da su se starijim maloljetnicima u dobi od navršenih šesnaest, a nenavršenih osamnaest godina mogle izreći sve kazne kao i odraslim počiniteljima, pa time i smrtna kazna.³⁵⁵

Krivičnim zakonikom iz 1951. i Zakonom o krivičnom postupku iz 1953 maloljetnici i dalje nisu imali izdvojen status od punoljetnih počinitelja, no sudili su im posebni suci i suci porotnici te su im mogle biti izrečene odgojno popravne mjere.³⁵⁶ Novela Krivičnog zakonika iz 1959. godine³⁵⁷ je značajnije promijenila status maloljetnika u kaznenom pravu time što su oni konačno izdvojeni kao zasebna kategorija počinitelja.³⁵⁸ Također, uvela je moderan sustav odgojnih mjera temeljen na tada najnovijim saznanjima iz područja humanističkih znanosti i kriminologije, čime je preodgoj, umjesto dotadašnjeg kažnjavanja, postao primarna reakcija na maloljetničku delinkvenciju.³⁵⁹ Odgojne mjere su podijeljene na disciplinske mjere (ukor, upućivanje u disciplinski centar), mjere pojačanog nadzora (od strane roditelja ili staraoca, u drugoj obitelji ili od strane organa starateljstva) i zavodske mjere (upućivanje u odgojnu ustanovu, u odgojno-popravni dom ili u ustanovu za defektne maloljetnike).³⁶⁰ Novelom je uspostavljena granica od 14 godina kao granica apsolutne kaznene neodgovornosti djece.³⁶¹ Mlađim maloljetnicima s navršenih četrnaest, a nenavršenih šesnaest godina su mogle biti

³⁵¹ Rittossa, D. i Božićević Grbić, M. (2012), str. 625.

³⁵² Carić, A. i Kustura, I. (2009), str. 863.

³⁵³ Rittossa, D. i Božićević Grbić, M. (2012), str. 625.

³⁵⁴ *Ibid.*, str. 626.

³⁵⁵ *Ibid.*, str. 626.

³⁵⁶ *Ibid.*, str. 626.

³⁵⁷ Krivični zakonik, SL FNRJ 30/159, 31/61., ispravak 37/62., 15/1965., 15/1967., 20/1969., 6/73.

³⁵⁸ Radić, I. (2016), str. 40.

³⁵⁹ *Ibid.*, str. 40.

³⁶⁰ *Ibid.*, str. 42.

³⁶¹ *Ibid.*, str. 41.

izricane samo odgojne mjere, a starijim maloljetnicima od šesnaest do osamnaest godina i kazna maloljetničkog zatvora.³⁶²

Nakon osamostaljenja Hrvatske i njenog izdvajanja iz Jugoslavije donesen je Zakon o sudovima za mladež Republike Hrvatske³⁶³ koji se prvi puta izdvojio kao poseban zakonski akt i koji je detaljno i sveobuhvatno uredio kaznenopravni položaj maloljetnika i mladih punoljetnika te je sadržavao sve potrebne materijalnopravne, procesnopravne i izvršne odredbe vezane uz prethodni postupak i postupak pred sudom.³⁶⁴ Tim naprednim rješenjima je Republika Hrvatska svrstana među vodeća moderna maloljetnička zakonodavstva u Europi.³⁶⁵ Zakon je ujedno osnažio položaj sudova za mladež i specijaliziranih sudaca za mladež koji raspolažu posebnim znanjima i kompetencijama te vijeća za mladež.³⁶⁶ Do tada su, i to ne samo u Hrvatskoj nego u mnogim drugim zemljama, maloljetnim i punoljetnim počiniteljima kaznenih djela sudili redovni kazneni sudovi.³⁶⁷ Ovakav važan iskorak potaknut je idejom da maloljetnici zahtijevaju drugačiju i manje formalnu proceduru od one koja se primjenjuje prema odraslim počiniteljima kaznenih djela.³⁶⁸ Naložena je specijalizacija svih redarstvenih djelatnika i sudionika maloljetničkog postupka kako bi se osigurao pristup usmjeren prema počinitelju, a ne protiv njega.³⁶⁹ Iako se pojam najboljeg interesa djeteta ne spominje izravno u ovome zakonu, on je sadržan u osnovnom načelu *primum non nocere*³⁷⁰ koje je prožeto zakonom.³⁷¹ U skladu s time, navedeni zakon nalaže da se prema maloljetnicima treba postupati obazrivo, uzimajući u obzir njihove razvojne rizike i potrebe te da treba nastojati pronaći najbolje rješenje kojim će se otkloniti maloljetnika od daljnjeg delinkventnog ponašanja.³⁷² Orijentacija na ličnost maloljetnika, kao i odgojna i zaštitna funkcija ovog zakona, očituje se u odredbama o svrsi izricanja i izvršenja maloljetničkih sankcija i kazne maloljetničkog zatvora te u odredbama o tijeku kaznenog postupka i postojanju uvjeta za primjenu odgojnih mjera.³⁷³ Ovakvim pristupom odstupilo se od retributivne svrhe

³⁶² Rittossa, D. i Božičević Grbić, M. (2012), str. 627.

³⁶³ Zakon o sudovima za mladež Republike Hrvatske (NN 111/1997), na snazi od 22. listopada 1997. godine.

³⁶⁴ Carić, A. (2006). str. 2.

³⁶⁵ Carić, A. i Kustura, I. (2009), str. 858.

³⁶⁶ Petö Kujundžić, L. (2019), str. 11.

³⁶⁷ Carić, A. i Kustura, I. (2009), str. 859.

³⁶⁸ *Ibid.*, str. 859.

³⁶⁹ Rittossa, D. i Božičević Grbić, M. (2012), str. 630.

³⁷⁰ Lat. *primum non nocere* znači prije svega ne povrijediti.

³⁷¹ Rittossa, D. i Božičević Grbić, M. (2012), str. 630.

³⁷² *Ibid.*, str. 631.

³⁷³ *Ibid.*, str. 631.

sankcioniranja, a primarna svrha kažnjavanja postala je specijalna prevencija uz primjenu načela individualizacije.³⁷⁴

Istraživanje koje su *Rittossa* i suradnici proveli pri Županijskom sudu u Rijeci ukazalo je na nedostatke primjene tadašnjeg zakona u praksi.³⁷⁵ Uz niz poteškoća u primjeni zakona, kao temeljni nedostatak uočena je šturost socioanamnestičkih podataka o maloljetniku, kao i nedovođenje u vezu podataka s maloljetničkom sankcijom.³⁷⁶ Ovakvo uočeno neuzimanje u obzir osobnih okolnosti prilikom odmjeravanja odgojne mjere smatraju velikim nedostatkom u praksi jer se jedino odabirom adekvatne mjere može odgojno i preventivno djelovati na maloljetnika, a što je ujedno i svrha kaznenog postupka.³⁷⁷ Donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima za mladež³⁷⁸ je bila prilika za izmjenu utvrđenih poteškoća, no došlo je samo do izmjene nekih postupovnih odredbi.³⁷⁹

Zakon o sudovima za mladež iz 2011. godine,³⁸⁰ proizašao je iz cjelovite reforme maloljetničkog kaznenog zakonodavstva, kojim je detaljno uređen postupak prema maloljetnicima, dok materijalnopravne odredbe nisu u bitnome izmijenjene.³⁸¹ Promjene su tada predstavljale iskorak u primjeni modernih pravnih standarda i međunarodnih načela koje se odnose na maloljetne počinitelje i žrtve kaznenih djela, a sve radi ostvarenja najboljeg interesa djeteta i ostalih načela Konvencije.³⁸² Do promjena je bilo nužno doći zbog donošenja Zakona o kaznenom postupku³⁸³ 2008. godine kojim su detaljno uređene postupovne odredbe kaznenog postupka. Zakon je zadržao strukturu prethodnog zakona, no gotovo sve odredbe su izmijenjene.³⁸⁴ Konkretno, došlo je do promjene u broju i vrsti odgojnih mjera, proširena je granica kažnjavanja u odredbama o maloljetničkom zatvoru, a nadležnost za provođenje dokaznih radnji i pripremnog postupka dana je državnim odvjetnicima umjesto sucima za mladež, koji su postali nadležni za odlučivanje o pritvoru i istražnom zatvoru prema maloljetnicima.³⁸⁵ Od svog donošenja, Zakon o sudovima za mladež

³⁷⁴ Carić, A. (2006), str. 3.

³⁷⁵ Rittossa, D. i Božičević Grbić, M. (2012), str. 649.

³⁷⁶ *Ibid.*, str. 651.

³⁷⁷ *Ibid.*, str. 651.

³⁷⁸ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima za mladež (NN 12/2002), na snazi od 6.2.2002. godine.

³⁷⁹ Rittossa, D. i Božičević Grbić, M. (2012), stranica 667.

³⁸⁰ Zakon o sudovima za mladež (NN 84/2011), od 20. srpnja 2011., u primjeni od 1. rujna 2011.

³⁸¹ Rittossa, D. i Božičević Grbić, M. (2012), stranica 660.

³⁸² Božičević-Grbić, M. i Roksandić Vidlička, S. (2011), str. 679 i 714.

³⁸³ Zakon o kaznenom postupku (NN 152/2008), od 24. prosinca 2008. godine, u primjeni od 1. siječnja 2009. godine.

³⁸⁴ Božičević-Grbić, M. i Roksandić Vidlička, S. (2011), str. 707.

³⁸⁵ Rittossa, D. i Božičević Grbić, M. (2012), stranica 661.

je doživio nekoliko izmjena i dopuna u skladu s izmjenama Zakona o kaznenom postupku, Kaznenog zakona i radi implementacije odredbi međunarodnih dokumenata.³⁸⁶

Iz prikazanog presjeka povijesnog razvoja maloljetničkog kaznenog prava u Republici Hrvatskoj vidljivo je da Hrvatska ima kvalitetno razvijen sustav maloljetničkog kaznenog pravosuđa koje ne zaostaje za ostalim europskim državama³⁸⁷ te da se kroz svoje reforme uspješno usklađuje s međunarodnim pravnim standardima.

4.2. Zastupljenost načela najboljeg interesa djeteta u nacionalnom zakonodavstvu

Pojam najboljeg interesa, odnosno dobrobiti maloljetnika u kaznenim postupcima nije definiran Zakonom o sudovima za mladež, no pomnim iščitavanjem zakona moguće je primijetiti da su u pojedinim njegovim odredbama implementirana načela Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata. Već i samo ispuštanje naziva „okrivljenik“ i „optuženik“ te zamjena istih pojmom „maloljetnik“ govori o odmaku od optužujućeg i diskriminirajućeg stava. Trag o ideji dobrobiti nalazi se u članku 6. aktualnog ZSM-a koji govori o svrsi maloljetničkih sankcija koje nisu zamišljene kao kazna, već kao sredstvo odgoja i preodgoja. Konkretno, u spomenutom članku se navodi da je cilj svih poduzetih intervencija razvoj cjelokupne ličnosti i jačanje osobne odgovornosti maloljetnika, kao i pružanje opće i stručne naobrazbe, a sve prvenstveno radi specijalne, a potom i generalne prevencije. Prilikom ispitivanja i poduzimanja svih radnji s maloljetnikom se treba postupati obazrivo, uvažavajući njegovu osobnost i psihičku razvijenost i pazeći da vođenje kaznenog postupka ne šteti razvoju njegove ličnosti.³⁸⁸

Načelo razmjernosti sadržano je u članku 8. ZSM-a koji nalaže da se sud kod odlučivanja o primjerenosti vrsti sankcije ne treba rukovoditi samo vrstom i težinom kaznenog djela te načelom proporcionalnosti, već svakom maloljetniku treba pristupiti individualno, uzimajući u obzir niz čimbenika na osobnoj razini i u maloljetnikovoj okolini, poput dobi, psihofizičke razvijenosti, pobude iz kojih je djelo počinjeno, maloljetnikovo ponašanje nakon počinjenja kaznenog djela, njegov odnos prema žrtvi i oštećeniku, osobne i obiteljske prilike, raniju sankcioniranost i slično.

³⁸⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima za mladež NN 143/12, NN 148/13, NN 56/15 i NN 126/19.

³⁸⁷ Zagorec, M. (2019.), str. 118.

³⁸⁸ ZSM, čl. 53.

Hitnost u postupanju je još jedna odrednica najboljeg interesa koju nalaže ZSM u članku 4.³⁸⁹ To načelo je dodatno razrađeno u članku 59. koji nalaže hitnost u postupanju svim tijelima koja sudjeluju u postupku, kao i drugim tijelima i ustanovama od kojih se traže obavijesti, izvješća i mišljenja s ciljem što ranijeg okončanja postupka. Hitnost se očituje i u rokovima za poduzimanje radnji i kod oduzimanja slobode, koji su kraći u odnosu na odrasle počinitelje.³⁹⁰

Pravo na privatnost maloljetnika je osigurao odredbama o tajnosti u postupanju, koja se odnosi na cijeli postupak, od izvida kaznenih djela³⁹¹ do pravomoćne sudske odluke, koja se također ne smije javno objavljivati.³⁹² Odluke i drugi dopisi se ne smiju dostavljati isticanjem na oglasnoj ploči suda.³⁹³ Podaci iz evidencije o izrečenim odgojnim mjerama mogu se dati samo državnom odvjetništvu i sudu povodom novog postupka za kazneno djelo te tijelima koja izvršavaju odgojnu mjeru.³⁹⁴ Ti podaci se brišu iz evidencije nakon proteka roka od tri godine od dana kad je prestalo izvršenje odgojne mjere, odnosno kad maloljetnik navrší dvadeset i četiri godine života.³⁹⁵

Cjelokupni postupak prema maloljetnicima se temelji na ideji rehabilitacije i resocijalizacije, umjesto na kažnjavanju i retribuciji, što je u skladu s dobrobiti maloljetnika. Tako se maloljetnicima umjesto novčanih kazni i kazni zatvora izriču alternativne sankcije, odnosno odgojne mjere, kojih je predviđen čitav niz od izvaninstitucionalnih, poluinstitucionalnih do zavodskih.³⁹⁶ Ta raznolikost sankcija omogućuje dobru prilagodbu individualnim potrebama maloljetnika. Potpuna individualizacija mjere omogućena je posebnom obvezom iz članka 10., stavka 2., točke 16. ZSM-a koja daje mogućnost izricanja bilo koje obveze koja je primjerena u odnosu na počinjeno kazneno djelo te osobne i obiteljske prilike maloljetnika. Izrečene mjere u toku njihovog izvršenja podliježu kontroli suda i to kroz redovita izvješća ustanova u kojima se mjere provode i kroz redovite obilaskе ustanova od strane sudova i državnih odvjetništava najmanje dva puta godišnje.³⁹⁷ Jednom pravomoćno izrečene odgojne mjere moguće je naknadno preispitati, odnosno u tijeku izvršenja zamijeniti ili obustaviti kada maloljetnik ispuni zakonski predviđene uvjete.³⁹⁸ Svako lišenje slobode je predviđeno da bude

³⁸⁹ ZSM, čl. 4: „Kazneni postupak prema maloljetniku, protiv mlađeg punoljetnika i u predmetima kaznenopravne zaštite djece je hitan.“

³⁹⁰ *Ibid.*, čl. 63. i 67.

³⁹¹ *Ibid.*, čl. 60.

³⁹² *Ibid.*, čl. 34.

³⁹³ *Ibid.*, čl. 55. st. 4.

³⁹⁴ *Ibid.*, čl. 23. st. 1.

³⁹⁵ *Ibid.*, čl. 23. st. 2.

³⁹⁶ *Ibid.*, čl. 7.-17.

³⁹⁷ *Ibid.*, čl. 97. i 98.

³⁹⁸ *Ibid.*, čl. 99.

tek krajnja mjera kojoj se pribjegava kada su iscrpljene sve druge mogućnosti.³⁹⁹ Sukladno tom načelu zavodske odgojne mjere se izriču kao krajnje sredstvo i smiju trajati samo koliko je potrebno da bi se ostvarila svrha odgojnih mjera i u granicama koje predviđa ZSM.⁴⁰⁰ Istražni zatvor se također određuje u najkraćem nužnom trajanju i u situacijama kada njegovu svrhu nije moguće postići primjenom mjera opreza, privremenog smještaja ili istražnim zatvorom u domu.⁴⁰¹ Mogućnost izricanja kazne maloljetničkog zatvora ograničena je na maloljetnike starije od šesnaest godina koji su počinili kazneno djelo za koje je KZ-om propisana kazna zatvora od tri godine ili teža i to samo u situacijama kada ne bi bilo opravdano izreći odgojnu mjeru.⁴⁰² Dugotrajna kazna zatvora koju predviđa KZ se ne može izreći maloljetnicima, a kazna maloljetničkog zatvora može maksimalno trajati 10 godina.⁴⁰³

Osim prava okrivljenika zajamčena člankom 64. ZKP-a, maloljetnici uživaju niz procesnih prava koja imaju svrhu zaštite dobrobiti i najboljeg interesa maloljetnika i specifična su samo za njih. Zajamčeno im je pravo obavezne obrane prilikom čega ih zastupa specijalizirani branitelj po službenoj dužnosti ili po vlastitom izboru.⁴⁰⁴ Branitelj mora biti prisutan uz maloljetnika od prve radnje poduzete zbog postojanja osnovne sumnje da je počinio kazneno djelo do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka te kod radnji koje se poduzimaju u postupku izvršenja sankcija.⁴⁰⁵ Ovlašteni tužitelj u postupku može biti jedino specijalizirani državni odvjetnik,⁴⁰⁶ a oštećenik ne može stupiti na mjesto tužitelja.⁴⁰⁷ Maloljetnika se poziva putem roditelja ili zakonskog zastupnika,⁴⁰⁸ a roditelji ili skrbnici mogu biti prisutni uz njega tijekom postupka.⁴⁰⁹ Suđenje u odsutnosti je zabranjeno.⁴¹⁰ Na srodnike se ne primjenjuje blagodat nesvjedočenja u odnosu na osobne i obiteljske prilike te na ličnost i psihičku razvijenost maloljetnika.⁴¹¹ U postupak je uključen nadležni centar za socijalnu skrb još u

³⁹⁹ ZSM, čl. 7. st. 4: „Zavodske mjere primjenjuju se kao krajnje sredstvo i smiju trajati, u granicama određenim ovim Zakonom, samo koliko je potrebno da bi se ostvarila svrha odgojnih mjera.“ i čl. 66. st. 1.: „Kad prema Zakonu o kaznenom postupku postoje uvjeti za određivanje istražnog zatvora, prema maloljetniku će se istražni zatvor odrediti samo kao krajnja mjera, u razmjeru prema težini djela i očekivanoj sankciji, u najkraćem nužnom trajanju i samo ako njegovu svrhu nije moguće postići primjenom mjera opreza, privremenog smještaja ili istražnim zatvorom u domu.“

⁴⁰⁰ *Ibid.*, čl. 7. st. 4.

⁴⁰¹ *Ibid.*, čl. 66. st. 1.

⁴⁰² *Ibid.*, čl. 24. st. 2.

⁴⁰³ *Ibid.*, čl. 25. st. 1. i 2.

⁴⁰⁴ *Ibid.*, čl. 54. st. 3.

⁴⁰⁵ *Ibid.*, čl. 54. st. 1.

⁴⁰⁶ *Ibid.*, čl. 50. st. 1.

⁴⁰⁷ *Ibid.*, čl. 51.

⁴⁰⁸ *Ibid.*, čl. 55. st. 1.

⁴⁰⁹ *Ibid.*, čl. 53.b. st. 1. i 2.

⁴¹⁰ *Ibid.*, čl. 53. st. 1.

⁴¹¹ *Ibid.*, čl. 58.

prethodnom postupku radi pribave podataka o osobnim i obiteljskim prilikama⁴¹² te kasnije u sudskom postupku, gdje ih se ispituje o promjenama u navedenim okolnostima i vezano uz prijedlog odgojne mjere.⁴¹³

U prethodnom postupku, za razliku od odraslih počinitelja, maloljetnicima postupak može biti obustavljen za počinjena kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora u trajanju do pet godina, ukoliko se ocijeni da vođenje postupka ne bi bilo svrhovito.⁴¹⁴ Kada je maloljetnik prijavljen za više kaznenih djela, a svrhovito je da mu se izrekne samo jedna maloljetnička sankcija, državni odvjetnik može odlučiti da nema osnove za vođenje postupka za druga kaznena djela jer ti postupci ne bi bitno utjecali na odabir sankcije.⁴¹⁵ Državni odvjetnik može i uvjetovati maloljetniku koji prihvaća kaznenu odgovornost odluku za nepokretanje kaznenog postupka nalažanjem izvršenja neke od odgojnih mjera posebnih obveza.⁴¹⁶

Donošenje odluka i postupanje prema maloljetnicima je državnim odvjetnicima i sucima za mladež olakšano jer im je na raspolaganju multidisciplinarni tim stručnjaka izvanpravne struke, odnosno stručnih savjetnika na državnim odvjetništvima i sudovima.⁴¹⁷ Radi se o stručnjacima socijalne pedagogije, socijalnim radnicima i psiholozima koji raspolažu adekvatnim obrazovanjem za ocjenu psihofizičke razvijenosti maloljetnika, utvrđivanje njegovih osobnih i obiteljskih prilika te za procjenu primjene adekvatne maloljetničke sankcije.⁴¹⁸ Rad ovih stručnjaka reguliran je Pravilnikom o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima.⁴¹⁹ Suci za mladež mogu mišljenje o zdravstvenom stanju, psihofizičkoj razvijenosti ili drugoj osobini maloljetnika zatražiti i od zdravstvene, socijalne ili druge ustanove.⁴²⁰

⁴¹² ZSM, čl. 78.

⁴¹³ *Ibid.*, čl. 83.a.

⁴¹⁴ *Ibid.*, čl. 71. st. 1.

⁴¹⁵ *Ibid.*, čl. 71. st. 2.

⁴¹⁶ *Ibid.* čl. 72.

⁴¹⁷ Prije donošenja pojedinih odluka državni odvjetnik i sudac za mladež mogu stručnim savjetnicima izvanpravne struke povjeriti poduzimanje niza radnji poput prikupljanja podataka, vršenja socijalnopedagoške procjene kriminogenih rizičnih i zaštitnih čimbenika te davanja mišljenja o osnovanosti i svrhovitosti primjene pojedinih radnji i postupanja sukladno odredbama čl. 5., 6., 7., 8., 9., 12. i 13. Pravilnika o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima, a vezano uz čl. 43., 71. st. 1., 78. st. 3., 83a, 84. st. 1., 98. i 99. st. 2. i 3. ZSM-a.

⁴¹⁸ ZSM, čl. 43.

⁴¹⁹ Pravilnik o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima (NN 22/2013), na snazi od 22.2.2013. godine.

⁴²⁰ ZSM, čl. 78.

4.3. Zastupljenost načela najboljeg interesa djeteta u zakonodavstvima drugih država

Načelo najboljeg interesa ugrađeno je u nacionalna zakonodavstva brojnih država, no shvaćanje, tumačenje i primjena načela se razlikuje od države do države. Primjerice, Vrhovni sud Australije u presudi u predmetu Secretary, Department of Health and Community Services (NT) v JWB and SMB⁴²¹ navodi: „*Istina je da je izraz ‚najbolji interes djeteta‘ neprecizan, ali ništa manje nego što je to ‚dobrobit djeteta‘ i mnogi drugi pojmovi s kojima se sudovi hvataju u koštac.*“, čime priznaje nedefiniranost pojma, no ujedno i njegova samorazumljivost.⁴²² Finska u svom Zakonu o dobrobiti djeteta⁴²³ ističe zaštitu i skladan razvoj kao dva elementa najboljeg interesa djeteta, no ne nudi definiciju samog pojma.⁴²⁴ Bolivarijanska Republika Venezuela navodi najbolji interes djeteta kao temeljno načelo pri tumačenju i primjeni zakona.⁴²⁵ Južna Afrika u Zakonu o djeci iz 2005. godine⁴²⁶ nalaže da se kod primjene standarda najboljeg interesa djeteta u obzir treba uzeti niz čimbenika vezanih uz samo dijete, poput djetetove zrelosti i stupnja razvoja, njegove potrebe, tjelesni, emocionalni, socijalni i kulturni razvoj, podrijetlo i druge čimbenike vezane uz obitelj.⁴²⁷

5. ISTRAŽIVANJE

U ranijim poglavljima definirani su pojmovi maloljetničke delinkvencije i maloljetničkog sudovanja te su prikazani trendovi u kretanju maloljetničke delinkvencije u Republici Hrvatskoj temeljem statističkih podataka prikupljenih iz izvješća Državnog zavoda za statistiku i izvješća Glavnog državnog odvjetnika kao i uvidom u elektroničku bazu podataka Ministarstva pravosuđa eSpis (ICMS). Nadalje, izdvojeni su najrelevantniji međunarodni mehanizmi zaštite prava maloljetnika te je njihovim pomnim proučavanjem zaključeno da je većina prava i preporuka uvrštena u već postojeći nacionalni zakonski okvir. Određena prava su se izdvojila kao posebno važna te se spominju u gotovo svakom međunarodnom mehanizmu zaštite iz čega se može zaključiti da ista tvore okosnicu najboljeg interesa maloljetnika.

⁴²¹ Australija, Vrhovni sud, presuda u predmetu Secretary, Department of Health and Community Services (NT) v JWB and SMB (Marion's Case) (1992), 175 CLR 218 F.C. 92/010

⁴²² UNICEF (2014), str. 6.

⁴²³ Finska, Zakon o dobrobiti djeteta, br. 683 (1983.), odjeljak 1. i 10.

⁴²⁴ UNICEF (2014), str. 6.

⁴²⁵ Venezuela (Bolivarijanska Republika), Ley Organica para la Protección del Niño y del Adolescente (1998.), Br. 5.266, čl. 8.

⁴²⁶ Južna Afrika, Zakon o djeci, 2005., zakon br. 38 iz 2005. (Government Gazette, vol. 492, 19 lipanj 2006.), odjeljak 61 (3).

⁴²⁷ UNICEF (2014), str. 6.

U ovome poglavlju prikazani su ciljevi, hipoteze i metodologija istraživanja kojim se pokušala dobiti bolja slika provedbe mehanizama zaštite prava maloljetnika, odnosno njihovog najboljeg interesa u praksi na slučajno odabranom uzorku maloljetnika u kaznenim predmetima vođenima i pravomoćno dovršenima na Odjelu za mladež Općinskog kaznenog suda u Zagrebu. Na temelju analize podataka doneseni su određeni zaključci i prijedlozi unaprjeđenja postupanja. Rezultati nisu mogli biti uspoređeni s postojećim istim ili sličnim istraživanjima jer ista nisu pronađena u nacionalnoj literaturi.

5.1. Ciljevi istraživanja

Ciljevi predmetnog istraživanja su utvrditi što je najbolji interes maloljetnika u kaznenom pravu i provjeriti u kojoj mjeri se u praksi poštovalo načelo najboljeg interesa maloljetnika zajamčeno međunarodnim ugovorima i pretočeno u nacionalno zakonodavstvo u kaznenim postupcima na Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu i na Odjelu za mladež Općinskog kaznenog suda u Zagrebu u razdoblju od 2016. do 2020. godine.

5.2. Hipoteze istraživanja

Za potrebe provedbe istraživanja odabranih odrednica najboljeg interesa maloljetnika u kaznenom pravu, postavljene su sljedeće hipoteze:

H1: Ispunjeno je načelo hitnosti u postupanjima prema maloljetnicima.

H2: Učinjena je kvalitetna multidisciplinarna obrada maloljetnika prilikom utvrđivanja njegovih osobnih i obiteljskih prilika te je dan jasan i obrazložen prijedlog maloljetničke sankcije.

H3: Maloljetnik ima valjanu obranu i dana mu je mogućnost izražavanja vlastitog mišljenja.

H4: Mjera istražnog zatvora se koristi kao krajnja mjera i u najkraćem mogućem trajanju.

5.3. Definicije i pojašnjenja

Pojam „maloljetnik“ odnosi se na maloljetne osobe koje su u vrijeme počinjenja kaznenog djela bile u dobi od navršanih 14 do nenavršanih 18 godina, prema kojima je Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu podnijelo prijedlog za izricanjem odgojnih mjera i prema kojima je pravomoćno dovršen kazneni postupak.

Pojam najboljeg interesa, odnosno dobrobiti maloljetnika u kaznenom pravu je vrlo općenit pojam i teško ga je definirati upravo zbog svog širokog područja primjene, kulturoloških razlika i individualnih osobina svakog pojedinog djeteta. Ranijom analizom relevantnih međunarodnih dokumenata koji se tiču maloljetnika u kaznenim postupcima utvrđeno je da se uz pojam najboljeg interesa djece u sukobu sa zakonom usko povezuju prava na: aktivno sudjelovanje u postupku, na besplatnu pravnu pomoć, povjerljivost osobnih podataka, hitnost u postupanju, multidisciplinarnu obradu prilikom određivanja osobnih i obiteljskih prilika i prijedloga sankcije, primjenu alternativnih mjera kažnjavanju te pravo da svaki oblik lišavanja slobode bude tek krajnja mjera kojoj se pribjegava u najkraćem mogućem trajanju. Sva ta prava mogu se smatrati odrednicama najboljeg interesa djece u sukobu sa zakonom jer su osmišljena da ih zaštite od kriminalizacije i kažnjavanja, s naglaskom na odgoj i podržavanje urednog psihofizičkog razvoja. Za potrebe istraživanja izdvojene su sljedeće odrednice koje su pretočene u postavljene hipoteze: pravo na hitnost u postupanju, pravo na multidisciplinarnu dijagnostičku obradu, pravo na valjanu obranu, mogućnost izražavanja vlastitog mišljenja i pravo da oduzimanje slobode bude krajnja mjera i najkraćem mogućem trajanju.

Odgojne mjere podijeljene su radi lakše usporedbe prema vrstama kao i u statistikama Državnog zavoda za statistiku na: mjere upozorenja (sudski ukor i posebne obveze), mjere pojačanog nadzora (pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi i upućivanje u disciplinski centar) te zavodske mjere (upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu i upućivanje u odgojni zavod). Razlika u odnosu na podjele iz članka 7. stavka 2. i 3. ZSM-a je utoliko što je upućivanje u disciplinski centar svrstano u mjere pojačanog nadzora jer je po načinu i ciljevima provedbe sličnija mjerama pojačanog nadzora nego li zavodskim mjerama, iako se i ovdje radi o kratkotrajnom izdvajanju iz primarne životne sredine. U samom ZSM-u ta je mjera nesvrstana.

Načelo hitnosti u postupanjima prema maloljetnicima sadržano je kako u međunarodnim dokumentima, tako i u nacionalnom zakonodavstvu, no u stručnoj literaturi je gotovo nemoguće pronaći konkretne preporuke koliko bi maloljetnički kazneni postupak u svojoj ukupnosti trebao trajati. Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci iz 2010. godine na vrlo općenitoj razini govore o brzom i temeljitom pravosuđu prilagođenom pravima i potrebama djece.⁴²⁸ ZSM u članku 4. navodi da je kazneni postupak prema maloljetniku hitan te u daljnjim člancima definira pojedine rokove za

⁴²⁸ Smjernice, poglavlje II, točka c)

poduzimanje radnji koji su kraći u odnosu na odrasle počinitelje, čime se ubrzava kazneni postupak. U Nacionalnoj strategiji za prava djece u Republici Hrvatskoj koju je donijela Vlada Republike Hrvatske za razdoblje od 2014. do 2020. godine među strateškim ciljevima kojima se planiraju osigurati usluge prilagođene djeci u sustavu pravosuđa spominje se potreba za osiguranjem hitnosti postupka, odnosno za unaprjeđenjem brzine i učinkovitosti postupka prema djeci koja se javljaju kao počinitelji kaznenih djela.⁴²⁹ Ovdje se prvi puta spominje konkretan rok preporučenog trajanja kaznenog postupka koji iznosi najviše 6 mjeseci od podnošenja kaznene prijave do pravomoćnosti sudske presude.⁴³⁰ Taj standard će se stoga uzeti kao referentna vrijednost za potrebe ovog istraživanja.

Multidisciplinarna obrada maloljetnika odnosi se na utvrđivanje relevantnih činjenica potrebnih za ocjenu psihofizičke razvijenosti pojedinca i prikupljanje podataka o osobnim i obiteljskim prilikama⁴³¹ od strane više stručnjaka, specijalista za razvojne potrebe i dostignuća mladih iz područja socijalne pedagogije, psihologije i socijalnog rada. Rezultat procesa multidisciplinarnе procjene maloljetnika je mišljenje i prijedlog stručnog tima kojim se na temelju integracije i interpretacije prikupljenih podataka donosi prosudba o utvrđenim poteškoćama u ponašanju, njihovim mogućim uzrocima i čimbenicima rizika, o funkcioniranju maloljetnika na različitim socijalnopedagoškim područjima, o potrebama i mogućnostima za tretman te o objektivnim okolnostima i mogućnostima sredine da zadovolji te potrebe.⁴³² Sukladno tome, istraživanjem je provjeravano sadrže li nalazi i mišljenja stručnjaka na svakoj od tri utvrđene razine procjene navedene odrednice, kao i konkretan i obrazložen prijedlog tretmanske intervencije, odnosno maloljetničke sankcije.

Obzirom da u međunarodnim dokumentima i preporukama, kao niti u nacionalnom zakonodavstvu nije jasno definiran način obrade i forma sadržaja nalaza i mišljenja, u obzir je uzet teorijski model socijalnopedagoške procjene potreba djece i mladih s problemima u ponašanju⁴³³ kao i priručnik „Procjena, planiranje i izvještavanje u izvršavanju maloljetničkih alternativnih sankcija“ koji se također temelji na konceptu rizičnih i zaštitnih čimbenika.⁴³⁴ Za

⁴²⁹ Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine (2014.), str. 13.

⁴³⁰ *Ibid.*, str. 14.

⁴³¹ ZSM, čl. 78.

⁴³² Žižak, A. (2017), str. 11.

⁴³³ *Ibid.*, str. 192.

⁴³⁴ Ricijaš, N. (2012): Priručnik je napravljen za potrebe edukacije djelatnika centara za socijalnu skrb u sklopu projekta nizozemskog MATRA prepristupnog programa (MPAP) kojim se zemljama kandidatkinjama pomaže zadovoljiti potrebne kriterije za članstvo u Europsku uniju, a s ciljem ujednačavanja i standardiziranja načina rada stručnih djelatnika centara za socijalnu skrb u području procjene maloljetnih počinitelja kaznenih djela, pisanja pojedinačnog programa postupanja te izvještavanja o tijeku izvršavanja sankcije.

točke mjerenja kvalitete obrade uzete su tri razine na kojima se obrada provodi. Prvo, u centrima za socijalnu skrb radi sačinjavanja izvješća o osobnim i obiteljskim prilikama sukladno članku 78. i 83 a. ZSM-a. Zatim, od strane stručnih savjetnika iz članka 43. stavak 2. istog zakona na Općinskim državnim odvjetništvima te konačno na sudovima od strane stručnih savjetnika koji temeljem gore navedenog članka 43. stavak 2. također daju stručno mišljenje o vrsti sankcije koju bi bilo opravdano izreći i koji utvrđuju eventualne nove okolnosti kod maloljetnika uslijed proteka vremena od posljednjeg izvješća centara za socijalnu skrb. Mjereno je obuhvaćaju li nalazi i mišljenja sva potrebna socijalnopedagoška područja potrebna za procjenu kriminogenih rizika odnosno potreba maloljetnika i to: obiteljske prilike, školovanje/zaposlenje, odnose s vršnjacima, zlouporabu sredstava ovisnosti, slobodno vrijeme, ličnost/ponašanje, stavove/orijentacije te ranija i sadašnja kaznena djela, odnosno primijenjene sankcije.⁴³⁵ Također, vezano uz zaključak izvješća, mjereno je postoji li konkretan i jasno obrazloženi prijedlog maloljetničke sankcije uz navedene razloge zbog kojih se ta sankcija procjenjuje adekvatnom za svakog pojedinca u odnosu na ciljeve koji se njome žele postići.

Pod valjanom obranom podrazumijeva se dodjela branitelja s liste branitelja za maloljetnike ili mogućnost odabira branitelja po vlastitom izboru te njegovo prisustvo na svim radnjama koje se prema maloljetniku poduzimaju.⁴³⁶ Mjereno je i je li maloljetniku dana mogućnost aktivnog sudjelovanja u postupku i izražavanja vlastitog mišljenja vezano uz prijedlog maloljetničke sankcije, kao što je to predviđeno za odrasle počinitelje,⁴³⁷ ali i Konvencije o pravima djeteta⁴³⁸ te i drugim međunarodnim dokumentima i idejom pravosuđa prilagođenog djeci.

Mjera istražnog zatvora određuje se prema maloljetniku samo kada prema ZKP-u postoje uvjeti za određivanje istražnog zatvora⁴³⁹ te kao krajnja mjera, u razmjeru prema težini djela i očekivanoj sankciji, u najkraćem nužnom trajanju i samo ako njegovu svrhu nije moguće

⁴³⁵ Žižak, A. (2017), str. 86.

⁴³⁶ ZSM, čl. 54., čl. 63. st. 2., čl. 77. st. 3. i 4., čl. 84. st. 1. i 2. i čl. 86. st. 3.

⁴³⁷ ZKP, čl. 417.a: „Ako se kazneni postupak vodi za kazneno djelo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, a optuženik se očitovao krivim u odnosu na sve točke optužbe, na kraju svog iskaza očitovat će se je li suglasan s predloženom vrstom i mjerom kazne, sudske opomene, uvjetne osude, djelomične uvjetne osude, posebnih obveza, zaštitnog nadzora, sigurnosne mjere, te mjere oduzimanja predmeta, odnosno druge mjere propisane kaznenim zakonom čije se izricanje traži.“

⁴³⁸ Konvencija, čl. 12: „1. Države stranke osigurati će djetetu koje je u stanju oblikovati vlastito mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, te ih uvažavati u skladu s dobi i zrelošću djeteta. 2. U tu svrhu, djetetu se izravno ili preko posrednika, odnosno odgovarajuće službe, mora osigurati da bude saslušano u svakom sudbenom i upravnom postupku koji se na njega odnosi, na način koji je usklađen s proceduralnim pravilima nacionalnog zakonodavstva.“

⁴³⁹ ZKP, čl. 123.

postići primjenom mjera opreza, privremenog smještaja ili istražnim zatvorom u domu.⁴⁴⁰ Ukupno trajanje istražnog zatvora do pravomoćnosti odluke ne može prijeći jednu polovinu vremena propisanog odredbom članka 133. stavka 1., 2. i 3. Zakona o kaznenom postupku, odnosno u prethodnom postupku na prijedlog državnog odvjetnika može trajati najdulje mjesec dana, time da se pod određenim uvjetima može još dva puta produljiti za po još mjesec dana.⁴⁴¹ Za potrebe istraživanja nije se ulazilo u analizu jesu li postojali uvjeti za određivanje istražnog zatvora, već je li prikupljena potrebna dokumentacija o osobnim i obiteljskim prilikama maloljetnika radi utvrđivanja psihofizičke razvijenosti maloljetnika i očekivane sankcije radi bolje mogućnosti procjene može li se svrha istražnog zatvora postići drugim blažim mjerama te koliko je ukupno dana trajalo oduzimanje slobode. Zbog malog ukupnog broja predmeta godišnje u kojima je maloljetnicima bio određen istražni zatvor u ispitivanom razdoblju, u obzir su uzeti svi predmeti, a ne samo predmeti iz odabranog uzorka.

5.4. Metodologija istraživanja

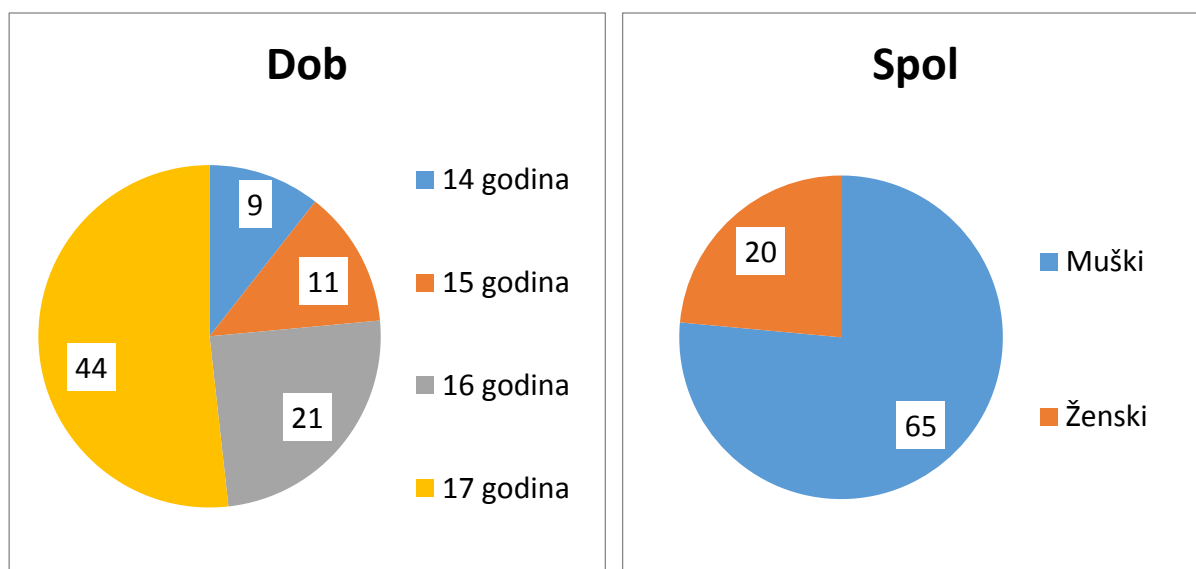
Provedeno je retrospektivno, deskriptivno i kvantitativno istraživanje temeljeno na dostupnim podacima iz spisa pravomoćno dovršenih maloljetničkih predmeta na Odjelu za mladež Općinskog kaznenog suda u Zagrebu iz 2016., 2017., 2018., 2019. i 2020. godine.

5.5. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika čini 85 maloljetnika muškog i ženskog spola odabranih metodom slučajnog odabira. Prilikom odabira uzorka primijenjena su određena ograničenja. Prvi kriterij za odabir bio je da su kazneni predmeti pravomoćno dovršeni. Drugi kriterij je bio da broj odabranih predmeta mora biti razmjernan broju predmetnih sudaca u datoj godini. Naime, broj sudaca za mladež se tokom posljednjih pet godina mijenjao pa je tako 2016. i 2017. godine bilo ukupno pet, a 2018., 2019. i 2020. godine ukupno četiri suca za mladež. Takvim ograničenjem dobivena je bolja slika rada odjela u cjelini, a ne samo rada pojedinih sudaca.

⁴⁴⁰ ZSM, čl. 66. st. 1.

⁴⁴¹ *Ibid.*, čl. 67. st. 1. i 2.

Grafikon 4: Ukupan udio ispitanika po dobi i spolu

Tablica 9: Ispitanici po dobi, spolu i godinama istraživanja

	14 godina		15 godina		16 godina		17 godina		Ukupno	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
2016.	2	0	3	1	1	1	9	0	15	2
2017.	0	0	1	0	6	0	7	3	14	3
2018.	2	0	1	2	4	0	7	1	14	3
2019.	2	0	0	2	3	1	5	4	10	7
2020.	2	1	0	1	4	1	6	2	12	5
Ukupno	8	1	5	6	18	3	34	10	65	20
							Ukupno		85	

Od ukupnog broja maloljetnih ispitanika 65 ih je muškog, a 20 ženskog spola (grafikon 4 i tablica 9). Djevojke čine 23,5% ukupnog broja ispitanika, što je dvostruko više od njihovog udjela u ukupnom broju osuđenih maloljetnika u navedenom razdoblju na razini Republike Hrvatske, gdje taj postotak u prosjeku iznosi 10,38% (tablica 4). Najveći broj istraživanjem obuhvaćenih maloljetnika je u dobi od 17 godina u vrijeme počinjenja kaznenog djela (44 ili 51,8%), potom u dobi od 16 godina (21 ili 24,7%), 15 godina (11 ili 12,9%) i 14 godina (9 ili 10,6%) (slika 3 i tablica 9). Ovakva distribucija po dobi odgovara podacima Državnog zavoda za statistiku za optužene maloljetnike na razini Republike Hrvatske za isto promatrano razdoblje, gdje je također najveći broj maloljetnika u vrijeme počinjenja kaznenog djela bio u dobi od 17 godina (prosječno 37,7 %), potom u dobi od 16 godina te najmanje u dobi od 14 godina (tablica 4).

Tablica 10: Ispitanici po kaznenim djelima iz optuženja

	Protiv imovine	Protiv osobne slobode	Protiv zdravlja ljudi	Protiv života i tijela	Protiv javnog reda	Ostala kaznena djela	Ukupno
2016.	11	3	1	2	0	0	17
2017.	9	1	3	3	1	0	17
2018.	5	2	2	4	0	4	17
2019.	12	0	0	1	3	1	17
2020.	8	4	1	0	0	4	17
Ukupno	45	10	7	10	4	9	85

U tablici 10 prikazana je zastupljenost kaznenih djela iz optuženja za maloljetne ispitanike. Prema najvećem broju ispitanika vođen je kazneni postupak zbog kaznenih djela protiv osobne imovine (52,9%) i to: 23 krađe iz čl. 228. KZ-a, 8 teških krađa iz čl. 229. KZ-a, isto toliko razbojništava iz čl. 230. KZ-a i 6 ostalih kaznenih djela iz iste glave zakona. S po 11,8% učestalosti slijede kaznena djela protiv osobne slobode i protiv života i tijela. Od kaznenih djela protiv osobne slobode ukupno je 9 kaznenih djela prijetnje iz članka 139. KZ-a i jedno kazneno djelo protupravnog oduzimanja slobode iz članka 136 KZ-a. Od kaznenih djela protiv života i tijela ukupno je 5 teških tjelesnih ozljeda iz članka 118. KZ-a, 4 tjelesne ozljede iz članka 117. KZ-a i jedno nepružanje pomoći iz čl. 123. KZ-a. Od ostalih kaznenih djela dva su dovodenje u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom iz čl. 215. KZ-a te po jedno kazneno djelo: narušavanja nepovredivosti doma i poslovnog prostora iz čl. 141. KZ-a, iskorištavanja djece za pornografiju iz čl.163. KZ-a, povrede djetetovih prava iz čl. 177. KZ-a, računalne prijevare iz čl. 271. KZ-a, krivotvorenja isprave iz čl. 278. KZ-a, neprijavlivanja počinjenog kaznenog djela iz čl. 302. KZ-a i davanje lažnog iskaza iz čl. 305. KZ-a (10,6%). Kaznena djela protiv zdravlja ljudi čine 8,2% predmeta i to se radi o 7 kaznenih djela neovlaštene proizvodnje i prometa drogama. Kaznena djela protiv javnog reda odnose na 2 kaznena djela napada na službenu osobu iz čl. 315. KZ-a te po jedno kazneno djelo prisile prema službenoj osobi iz čl. 314. i nasilničko ponašanje iz čl. 323a KZ-a, odnosno ukupno 4,7%.

Tablica 11: Ispitanici po pravomoćno izrečenim odgojnim mjerama

	Mjere upozorenja		Mjere pojačanog nadzora			Zavodske mjere		Ostalo		Ukupno
	Sudski ukor	Posebne obveze	Pojačana briga i nadzor	Pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak	Disciplinski centar	Odgojni zavod	Odgojna ustanova	Pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora	Obustava postupka	
2016.	0	7	6	0	3	2	0	3	3	24
2017.	1	11	4	1	1	1	0	3	0	22
2018.	0	14	7	0	2	0	1	2	1	27
2019.	0	9	4	1	4	2	1	2	0	23
2020.	1	5	5	1	2	3	2	3	0	22
Ukupno	2	46	26	3	12	8	4	13	4	118

Maloljetnim ispitanicima je na kraju kaznenog postupka bilo pravomoćno izrečeno ukupno 118 odgojnih mjera (tablica 11). Samostalno su izrečene 53 odgojne mjere (62,4%), 28 (32,9%) ih je izrečeno u kombinaciji s još jednom ili maksimalno dvije mjere, a 4 postupka (4,7%) su obustavljena u tijeku suđenja. Maloljetnicima su u većini slučajeva bile izrečene mjere upozorenja (40,7%) te se radilo o 2 sudska ukora i 46 posebnih obveza. Po učestalosti izricanja slijede mjere pojačanog nadzora (34,7%), od čega je izrečeno 26 pojačanih briga i nadzora, 3 pojačane brige i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi te 12 upućivanja u disciplinski centar. Zavodske mjere čine 10,2% svih izrečenih odgojnih mjera te se u nešto većem broju predmeta radilo o upućivanju u odgojni zavod nego li o upućivanju u odgojnu ustanovu. Pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora je izrečen u 11% predmeta, a niti jednom maloljetniku nije izrečen maloljetnički zatvor. U tijeku suđenja je obustavljeno 3,4% postupaka.

5.6. Rezultati istraživanja

U ovom dijelu rada sintetizirat će se rezultati istraživanja provjerom postavljenih hipoteza na temelju podataka dobivenih uvidom u prikupljene statističke podatke. Dobiveni podaci će se usporediti s podacima Državnog zavoda za statistiku, odredbama nacionalnog zakonodavstva te s postavljenim standardima i preporukama međunarodnih dokumenata zaštite najboljeg interesa maloljetnika u kaznenim postupcima. Na temelju konačnih zaključaka iznijet će se prijedlozi za poboljšanje statusa i prava maloljetnika te za unaprjeđenje postupanja nadležnih institucija.

5.6.1. Hitnost u postupanjima prema maloljetnicima

Prva hipoteza koja glasi

H1: Ispunjeno je načelo hitnosti u postupanjima prema maloljetnicima, provjeravala se statističkim podacima prikupljenim provedenim istraživanjem na pravomoćno dovršenim maloljetničkim predmetima na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu u razdoblju od 2016. do 2020. godine temeljem deskriptivne statističke metode.

Podaci su prikazani u tablici 12 i 13.

Tablica 12: Prosječno trajanje pojedinih postupaka prema maloljetnicima

	Posebno izvješće do optužba (prosjeck, mjeseci)	Optužba do prva rasprava (prosjeck, mjeseci)	Ukupan broj rasprava (prosjeck, mjeseci)	Prva do zadnja rasprava (prosjeck, mjeseci)	Razmak između rasprava (prosjeck, mjeseci)	Posebno izvješće do pravomoćnost (prosjeck, mjeseci)	Odlučivanje o žalbi (prosjeck, mjeseci)
2016.	5,2	2,5	2,4	1,5	0,6	9,8	4,8
2017.	6,2	1,8	2,7	2,8	0,9	13,7	1,7
2018.	6,8	3,2	3,9	5,6	1	16,9	1
2019.	6,4	2,1	2,9	3,8	1,1	13,9	4,7
2020.	6,1	1,8	2,7	2,9	1,1	11,4	3,7
Ukupno (prosjeck, mjeseci)	6,1	2,3	2,9	3,3	0,9	13,2	3,2

Tablica 13: Maloljetnici prema trajanju postupka od primitka posebnog izvješća do pravomoćne sudske odluke

	Do 1 mjeseca	1-2 mjeseca	2-4 mjeseca	4-6 mjeseci	6-12 mjeseci	više od 1 godine	Ukupno
2016.	0	0	1	0	4	12	17
2017.	0	1	1	0	7	8	17
2018.	0	0	0	1	6	10	17
2019.	0	0	0	1	4	12	17
2020.	0	0	0	0	10	7	17
Ukupno	0	1	2	2	31	49	85

U tablici 12 prikazan je prosjeck trajanja pojedinih postupanja Općinskog državnog odvjetništva u Zagrebu, Odjela za mladež Općinskog kaznenog suda u Zagrebu i Županijskog suda u Zagrebu prema maloljetnicima izražen u mjesecima.

Prvi stupac odnosi se na vrijeme proteklo od dana kada je Općinsko državno odvjetništvo zaprimilo kaznenu prijavu, odnosno posebno izvješće policije o provedenim izvidima

sukladno članku 207. stavku 4. ZKP-a. Kada prema ZKP-u postoje uvjeti za provođenje istrage,⁴⁴² prema maloljetniku državni odvjetnik provodi pripremni postupak.⁴⁴³ Državni odvjetnik je dužan donijeti odluku u roku osam dana od dovršetka pripremnog postupka, a taj rok se iznimno može produljiti još za osam dana.⁴⁴⁴ Za kaznena djela za koja se ne vodi pripremni postupak, rok za donošenje odluke o kazenoj prijavi je šest mjeseci od upisa prijave u upisnik, a taj rok se može na obrazloženi prijedlog produljiti za još tri mjeseca.⁴⁴⁵ Od 2016. do 2018. godine je vidljiva tendencija porasta vremena koje je državnom odvjetništvu bilo potrebno da podnese prijedlog maloljetničke sankcije u predmetima iz uzorka, nakon čega se naredne dvije godina to vrijeme skraćivalo. Ukupno gledano, vremenski prosjek iznosi 6,1 mjesec.

Drugi stupac se odnosi na prosječan broj mjeseci koji je protekao od kada je državno odvjetništvo podnijelo prijedlog za izricanje maloljetničke sankcije sukladno članku 82. stavku 1. Zakona o sudovima za mladež do zakazivanja prvog ročišta, odnosno sjednice vijeća ili rasprave na sudu. Ne postoji zakonski propisan vremenski rok za zakazivanje ročišta te on ovisi uglavnom o savjesnosti, ažurnosti i opterećenosti pojedinih sudaca koji dobiju predmet u rad. To vremensko razdoblje je dosta variralo tijekom godina i nije ga moguće dovesti u vezu s brojem sudaca niti njihovom opterećenošću s maloljetničkim predmetima. Najkraći vremenski razmak zabilježen je 2017. i 2020. godine kada je ujedno zaprimljeno i najviše maloljetničkih predmeta u promatranom vremenskom razdoblju (68 predmeta 2017. i 62 predmeta 2020. godine). U 2017. godini je bio zaposlen jedan sudac više nego li narednih godina. Najveći vremenski razmak je bio 2018. godine kada je radio jedan sudac manje, no u isto vrijeme je bilo zaprimljeno značajno manje maloljetničkih predmeta (55 predmeta). Razloge bi eventualno trebalo potražiti u ukupnoj opterećenosti sudaca svim zaduženim predmetima u vrijeme kada su dobili pojedini maloljetnički predmet u rad. U svakom slučaju, prosjek od više od dva mjeseca se doista čini kao previše vremena obzirom da se radi o hitnim postupcima, što bi suci trebali uzimati u obzir prilikom zakazivanja rasprava u drugim predmetima.

Treći, četvrti i peti stupac prikazuju koliko dugo je trajao maloljetnički postupak na sudu, odnosno koliko je ročišta trebalo da se dovrši kazneni postupak te koliki je bio prosječni vremenski razmak od prvog do zadnjeg ročišta i između svakog pojedinog ročišta. Na ukupan

⁴⁴² ZKP, čl. 216.

⁴⁴³ ZSM, čl. 75. st. 1. i 2.

⁴⁴⁴ *Ibid.*, čl. 79. st. 1.

⁴⁴⁵ *Ibid.*, čl. 81.

broj ročišta nije moguće previše utjecati jer oni ovise o maloljetnikovoj raspravnoj disciplini i o dogovorenom načinu obrane. Ubrzavanju postupka eventualno može pridonijeti odlučnost pojedinih sudaca kod donošenja odluka za osiguranje maloljetnikove prisutnosti na raspravama te prilikom odugovlačećih dokaznih prijedloga. U promatranom razdoblju u svakom predmetu vođeno je prosječno 2,9 sjednica vijeća do pravomoćnog okončanja postupka. Za dovršetak postupka na sudu prosječno je bilo potrebno 3,3 mjeseca. Dulje od dvije godine, točnije 27 mjeseci, vodio se jedan predmet 2018. godine i to ne zbog nedostupnosti maloljetnika, već zbog niza vještačenja i provođenja dokaznih radnji. Dulje od godine dana vođeni su postupci u 7 predmeta (8,2%): 1 predmet u 2017. godini, 4 predmeta u 2018. godini i 2 predmeta u 2019. godini. Najviše predmeta koji su riješeni odmah na prvom ročištu bilo je 2016. godine i to njih 8, potom 2017. njih 5, 2018. njih 4, 2019. njih 3 i 2020. godine tek ukupno 1 predmet. Ukupno promatrajući, na prvom ročištu riješeno je 24,7% predmeta. Ono na što je moguće utjecati jest vrijeme između zakazivanja pojedinih ročišta. Usmene preporuke struke prilikom pravnih edukacija su da taj razmak bude oko mjesec dana, upravo zbog hitnosti postupanja, a što je vidljivo da su suci u promatranim predmetima uzimali u obzir te je prosjek od manje od mjesec dana (0,9 mjeseci) više nego li dobar.

Šesti stupac prikazuje ukupno trajanje maloljetničkog postupka, od zaprimanja kaznene prijave na državnom odvjetništvu do pravomoćnog dovršetka kaznenog postupka na sudu. Gledajući s razvojne strane brze biološke, kognitivne i socijalne promjene u adolescenciji koje zahvaćaju kratko razdoblje do dvadeset i prve godine života razlog su da intervencija treba biti brza i pravovremena. Iz tog razloga standard ukupnog trajanja kaznenog postupka prema maloljetnicima od ukupno šest mjeseci koji se spominje u Nacionalnoj strategiji za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine je s razvojne strane opravdan, no u praksi se stječe dojam da je teško dostižan. Kao referentno razdoblje za optimalnu duljinu vođenja postupka je stoga po mišljenju autora realnije uzeti razdoblje od devet mjeseci, koliko je trajanje jedne školske godine. Maloljetnici su od svoje četrnaeste do osamnaeste godine u pravilu u sustavu školovanja te se vrlo često poteškoće u njihovom ponašanju i funkcioniranju odražavaju i na to područje. Naobrazba je prepoznata kao važna i kroz zakonsku svrhu maloljetničkih sankcija⁴⁴⁶ te je prilikom planiranja tretmanskog rada jedan od glavnih ciljeva rada upravo uključivanje ili zadržavanje maloljetnika u sustavu obrazovanja. Suvremena istraživanja ekonomskih nejednakosti i siromaštva kao jedne od

⁴⁴⁶ ZSM, čl. 6.

glavnih uzroka siromaštva navode nisku razinu obrazovanosti stanovništva,⁴⁴⁷ a što se kasnije može dovesti i u vezu s višim stopama kriminaliteta.⁴⁴⁸ Prosječno trajanje postupaka od više od godinu dana, točnije 13,2 mjeseca, po mišljenju autora prelazi granicu optimalne duljine trajanja postupka iz razloga što ne ostavlja dovoljno prostora za tretmanski rad s ciljem saniranja posljedica neurednog obrazovanja te može rezultirati ispadanjem iz sustava obrazovanja, ali i s razvojne strane progresijom u poremećajima u ponašanju ili poremećajima mentalnog zdravlja, razvojem ovisnosti i slično.

Iz podataka prikazanih u tablici 13 proizlazi da su se u svakoj promatranoj godini osim u 2020. godini postupci ukupno gledajući u više od pola promatranih predmeta vodili dulje od godinu dana (prosječno 57,6%), a u 36,5% predmeta između 6 i 12 mjeseci. Dobiveni podaci odgovaraju statističkim podacima Državnog zavoda za statistiku na nacionalnoj razini (tablica 7), gdje je također utvrđeno da se najviše vode postupci u trajanju duljem od godinu dana te u trajanju između 6 i 12 mjeseci, što ukazuje da ovaj problem nije prisutan samo na općinskoj razini u gradu Zagrebu. Dulje od dvije godine trajala su tri postupka u 2017. godini, tri postupka u 2018. godini i jedan postupak u 2019. godini (ukupno 8,2% predmeta). Dulje od tri godine trajao je jedan postupak u 2017. godini i jedan postupak u 2018. godini (ukupno 2,3% predmeta). Sa socijalnopedagoške i razvojne strane postavlja se pitanje svrhovitosti izricanja i primjene bilo kojih odgojnih mjera nakon toliko vremena od počinjenog kaznenog djela, odnosno pitanje svrhe specijalne i opće prevencije.

Posljednji stupac prikazuje prosjek vremena koliko je vijeću za mladež Županijskog suda u Zagrebu bilo potrebno da odluči o žalbama na izrečene odgojne mjere. U prosjeku je to vrijeme iznosilo 3,2 mjeseca, a što je gotovo identično vremenu trajanja postupka od prve do zadnje sjednice vijeća na prvostupanjskom sudu (3,3 mjeseca).

Dakle iz prikupljenih i analiziranih podataka u ovom poglavlju, utvrđeno je da ukupno trajanje kaznenog postupka prema maloljetnicima na Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu, na Odjelu za mladež Općinskog kaznenog suda u Zagrebu i u postupku po žalbi na Županijskom sudu u Zagrebu za više od dvostruko prelazi preporučeni rok od 6 mjeseci za pravomoćni dovršetak postupka. Budući da je kazneni postupak zbroj pojedinih radnji, utvrđeno je da postupci predugo traju u gotovo svim točkama promatranja. Konkretno, na postupanje općinskog državnog odvjetnika otpada gotovo polovina od ukupnog vremena, dok je na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu utvrđeno da prosječno trajanje postupka usporava

⁴⁴⁷ Karaman Aksentijević, N., Denona Bogović, N. i Ježić, Z. (2006), str. 21.

⁴⁴⁸ Anser, M.K., Yousaf, Z., Nassani, A.A. et al. (2020), str. 1.

prevelik vremenski razmak koji sucima za mladež treba da zakažu prvu raspravu. U postupcima u kojima je uložena žalba na sudsko rješenje prvostupanjskog suda, ukupnost vremena do pravomoćnosti značajno produljuje dugotrajnost žalbenog postupka na drugostupanjskom sudu.

I svega navedenog može se zaključiti da je prva hipoteza uspješno provjerena i opovrgnuta.

5.6.2. Multidisciplinarna obrada maloljetnika

Druga hipoteza koja glasi

H2: Učinjena je kvalitetna multidisciplinarna obrada maloljetnika prilikom utvrđivanja njegovih osobnih i obiteljskih prilika te je dan jasan i obrazložen prijedlog maloljetničke sankcije,

provjeravala se kvalitativnom analizom izvješća dostupnih u spisima pravomoćno dovršenih maloljetničkim predmeta na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu u razdoblju od 2016. do 2020. godine i to u tri točke procjene maloljetnika: kroz izvješća stručnih djelatnika nadležnih centara za socijalnu skrb, kroz izvješća stručnih savjetnika Općinskog državnog odvjetništva u Zagrebu i kroz iskaze stručnih savjetnika Općinskog kaznenog suda u Zagrebu danih na sjednicama vijeća.

Podaci su prikazani u tablici 14, 15 i 16.

Tablica 14: Analiza rezultata procjene maloljetnika u nadležnim centrima za socijalnu skrb

	Nadležni centar za socijalnu skrb									
	Br. članova tima			Nalaz i mišljenje				Prijedlog		
	1	2	3	Dokume- ntacija	Dokume- ntacija, intervju	Dokume- ntacija, intervju, izvid	Socijalno- pedagoška područja procjene	Ne postoji	Nepotpun	Konkretan i obrazložen
2016.	13	3	1	1	16	0	8	8	5	4
2017.	7	10	0	3	14	0	10	4	5	8
2018.	9	8	0	1	15	1	11	5	8	4
2019.	9	8	0	0	15	2	13	3	4	10
2020.	9	8	0	2	15	0	14	7	2	8
Ukupno	47	37	1	7	75	3	56	27	24	34

Tablica 15: Analiza rezultata procjene maloljetnika u Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu

Općinsko državno odvjetništvo						
	Nalaz i mišljenje			Prijedlog		
	Dokume- ntacija	Dokume- ntacija, intervju	Socijalno- pedagoška područja procjene	Ne postoji	Nepotpun	Konkretan i obrazložen
2016.	16	1	8	0	6	11
2017.	15	2	10	0	11	6
2018.	15	2	11	0	3	14
2019.	14	3	13	0	4	13
2020.	17	0	14	0	6	11
Ukupno	77	8	56	0	30	55

Tablica 16: Analiza rezultata multidisciplinarne obrade maloljetnika na Odjelu za mladež Općinskog kaznenog suda u Zagrebu

Općinski kazneni sud					
	Nalaz i mišljenje		Prijedlog		
	Dokume- ntacija, opservacija	Socijalno- pedagoška područja procjene	Ne postoji	Nepotpun	Konkretan i obrazložen
2016.	17	0	0	0	17
2017.	17	0	0	0	17
2018.	17	0	0	0	17
2019.	17	0	0	0	17
2020.	17	0	0	0	17
Ukupno	85	0	0	0	85

U tablicama 14, 15 i 16 prikazana je analiza nalaza i mišljenja stručnjaka, a koji su dio multidisciplinarne obrade maloljetnika gdje se stručna procjena vrši na tri razine; u nadležnom centru za socijalnu skrb, u Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu i na Odjelu za mladež Općinskog kaznenog suda u Zagrebu.

U tablici 14 prikazani su rezultati analize procjene maloljetnika u nadležnim centrima za socijalnu skrb po mjestu prebivališta maloljetnika. Utvrđeno je da je tim za maloljetničku delinkvenciju u centrima za socijalnu skrb činilo od jednog do najviše tri stručnjaka i to su bili socijalni pedagozi, psiholozi i socijalni radnici. U samo jednom spisu predmeta stručni tim su

prilikom obrade činili stručnjaci sva tri profila (1,2%). U 55,3% od ukupnog broja predmeta maloljetnika je procjenjivala samo jedna stručna osoba i to se uglavnom radilo o socijalnim pedagozima (93%), a ostatak su bili socijalni radnici (5%) i psiholozi (2%). U 43,5% slučajeva procjenu su vršile dvije osobe, od kojih je jedna uvijek bila socijalni radnik.

Sljedeće je analizirano na čemu su djelatnici centara za socijalnu skrb temeljili svoj pisani nalaz i mišljenje odnosno izvješće. Samo na do tada prikupljenoj dokumentaciji je utemeljeno prosječno 8,2% izvješća, a na kombinaciji navedenog s neposrednim intervjuom s maloljetnikom i njegovim roditeljima čak prosječno 88,3% izvješća. Iako bi kombinacija postojeće dokumentacije s neposrednim kontaktom i odlaskom u maloljetnikovu primarnu sredinu radi opservacije uvjeta života bio najbolji izvor podataka za sastavljanje kvalitetnog izvješća, to je učinjeno u samo 3 predmeta (prosječno 3,5 %).

Analizom kvalitete sadržaja izvješća, odnosno zastupljenosti svih socijalnopedagoških područja potrebnih za kvalitetnu ocjenu psihofizičke razvijenosti maloljetnika radi odmjeravanja adekvatne intervencije dobiveni su djelomično zadovoljavajući, no nekonzistentni rezultati koji se razlikuju između pojedinih centara za socijalnu skrb. Iako je većina izvješća imala zastupljena sva socijalnopedagoška područja (65,9%), primijećeno je da dio njih nije bio detaljnije obrađen. Utvrđeno je i da ne postoji ujednačena forma u pisanju izvješća.

U prilogu svakog izvješća centra za socijalnu skrb treba se nalaziti zaključak tima o provedenoj procjeni i prijedlog preporučene utvrđene tretmanske intervencije, odnosno prijedlog maloljetničke sankcije. Procjena predstavlja interdisciplinarnu timsku djelatnost upoznavanja, razumijevanja i tumačenja rizika i potreba maloljetnika, njihovih jakosti i snaga te njihova okruženja na svim životnim područjima radi donošenja utemeljene odluke o daljnjim intervencijama.⁴⁴⁹ Plan tretmanske intervencije, uz utvrđene snage, rizike i potrebe, treba sadržavati i predviđene ciljeve modifikacije ponašanja koji se tretmanom žele postići.⁴⁵⁰ Na izvješćima centara za socijalnu skrb iz uzorka je analizirano sadrže li uopće prijedlog maloljetničke sankcije te ukoliko sadrže, je li on konkretan i obrazložen ciljevima rehabilitacije i resocijalizacije koji se predviđenim intervencijama žele postići. Konkretan prijedlog maloljetničke sankcije je ukupno sadržavalo prosječno 68,2% izvješća, dok ih je od toga nešto više od polovine (prosječno 56,9%) ujedno bilo i adekvatno obrazloženo. Prosječno oko trećine (31,8%) izvješća nije uopće sadržavalo niti prijedlog maloljetničke

⁴⁴⁹ Žižak, A. (2017), str. 10.

⁴⁵⁰ *Ibid.*, str. 11.

sankcije, a niti obrazloženje. Promatrajući po godinama rezultati variraju u odnosu na pojedine centre za socijalnu skrb i osobe koje su pisale izvješća te nije moguće uočiti neku pravilnost, no generalno gledajući, izuzev 2020. godine, a u odnosu na 2016. godinu, ipak postoji trend u blagom povećanju broja izvješća s konkretnim i obrazloženim prijedlozima maloljetničkih sankcija.

I) Neki od primjera prijedloga centara za socijalnu skrb koji nisu konkretni:

...“M. je mladić koji unatoč svojoj životnoj dobi ostavlja dojam nezrele, nestabile i povodljive osobe, što zajedno s nedostatkom pozitivnog roditeljskog autoriteta predstavlja rizik da bi se ponovno možda mogao naći u sličnoj situaciji. Međutim, promjena životne sredine, koja bi značila i distanciranje od sadašnjeg društva, mogla bi biti važan zaštitni čimbenik, pa smatramo opravdanim, ako je to moguće, pronaći rješenje za ovu situaciju koje bi u sebi sadržavalo i to i primjerenu reakciju na njegov postupak.“...

...“Procjenjujući još jednom osobne i obiteljske prilike maloljetnika, do sada poduzete radnje u odnosu na maloljetnika i njegovu obitelj, smatram kako je u interesu maloljetnika i njegova daljnjeg razvoja, istog izdvojiti iz primarne sredine.“...

...“S obzirom na cjelokupnu situaciju, mišljenja sam da se radi o maloljetnoj osobi za koju do sada nemamo evidenciju o počinjenju o počinjenju nekog prekršaja ili kaznenog djela. Potreban mu je nadzor i stručna pomoć u periodu odrastanja, kao i stručna pomoć roditeljima u ostvarivanju roditeljske uloge.“...

...“Obzirom na složene osobne i obiteljske prilike maloljetnika, o prijedlogu za izricanje odgojne mjere, ukoliko se istome dokaže krivnja, izjasnit ćemo se naknadno.“...

II) Neki od primjera prijedloga centara za socijalnu skrb koji nisu adekvatno obrazloženi:

...“Radi se o maloljetniku koji je odrastao u složenim uvjetima, koji nema adekvatni roditeljski autoritet i za kojeg postoji rizik da ispadne iz procesa obrazovanja. S toga, opravdanim smatramo izricanje odgojne mjere pojačana briga i nadzor.“...

...“Iz sve navedenog proizlazi da je riječ o maloljetniku koji odrasta u mnogočlanoj disfunkcionalnoj obitelji, u skromnim stambenim i materijalnim uvjetima. Mlt. je upućen na stacionarnu opservaciju koja je prekinuta zbog utvrđene razvojne smetnje. Za tretman psihijatra po mišljenju Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež nema indikacija. Majka je

nedostatnih odgojnih kapaciteta. Predlažemo, ukoliko se maloljetniku utvrdi krivnja, upućivanje u disciplinski centar.“...

...“Iako se situacija oko dječaka trenutno čini vrlo dobrom te trenutno nisu vidljivi poremećaji u ponašanju, držimo da je usprkos tomu potrebno maloljetniku izreći odgojnu mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu.“...

III) Primjer adekvatno obrazloženog prijedloga centra za socijalnu skrb:

...“Slijedom navedenog, mišljenja sam da je maloljetnika u ovome slučaju svrhovito uključiti u kraći intenzivni tretman u disciplinskom centru kako bi ga se u strukturiranim uvjetima kroz kraće vrijeme potaklo na razvijanje osobne odgovornosti i adekvatnijeg uvida u vlastito ponašanje, a kroz savjetodavni tretman raditi na razvijanju pozitivnih vrijednosti i smanjivanja rizika u daljnjem socijalnom funkcioniranju.“...

Posao stručnog savjetnika u državnom odvjetništvu tijekom prethodnog postupka prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela je, između ostalog, davanje obrazloženog mišljenja i prijedloga državnom odvjetniku za mladež za predlaganje primjerene maloljetničke sankcije nakon provedenih dokaznih radnji državnog odvjetnika u maloljetničkim predmetima (članak 78. st. 3. ZSM).⁴⁵¹ U tablici 15 prikazan je rezultat analize procjene maloljetnika u Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu. Mjereno je na čemu je nalaz temeljen, na dostupnoj dokumentaciji u predmetu ili i na neposrednom intervjuu s maloljetnikom i njegovim roditeljima, kao i sadrži li nalaz i mišljenje konkretan i adekvatno obrazložen prijedlog maloljetničke sankcije.

Analiza je pokazala da stručni savjetnici u Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu nemaju praksu uz pregled dokumentacije provoditi i neposredan intervju s maloljetnicima i njihovim roditeljima te da se radi o iznimkama u postupanju (u ukupno prosječno 9,4% predmeta). Ovakav način procjene prikupljanjem, analizom i interpretacijom dostupnih podataka u pisanom obliku ima pozitivnih i negativnih strana. Dok ide u prilog načelu presumpcije nedužnosti i neinvazivnog pristupa kojim bi se maloljetnika pošteđelo obilaženja više različitih institucija i dodatno ga se na neki način i zbunjivalo, vršitelj procjene ostaje zakinut za osobni dojam maloljetnika i mogućnost preispitivanja područja koja možda nedostaju u izvješćima centara za socijalnu skrb.

⁴⁵¹ Pravilnik o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima (NN 22/2013), čl. 5. točka 8.

Izvješća stručnih savjetnika na državnom odvjetništvu su imala istu zastupljenost socijalnopedagoških područja kao i izvješća nadležnih centara za socijalnu skrb, a što je i logično, jer su sadržajno uglavnom na njima utemeljena.

Dok su sva izvješća uvijek sadržavala konkretan prijedlog odgojne mjere, 35,3% ih pri tome nije bio adekvatno obrazloženo. Na ovom stadiju procjene, a koji je vrlo važan jer upravo na tom nalazu i mišljenju državni odvjetnici vrlo često temelje svoj prijedlog prema maloljetnicima, bilo bi za očekivati da je navedeni postotak manji, odnosno da uopće ne postoji neobrazloženih prijedloga.

Na kaznenim sudovima stručni savjetnici vrše vlastitu stručnu procjenu i izrađuju pisano mišljenje s prijedlogom sankcije prema maloljetniku koje se temelji na sintezi do tada prikupljenih informacija o maloljetniku te na sjednici vijeća ili glavnoj raspravi iznose mišljenje i prijedlog o vrsti sankcije.⁴⁵² Praksa na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu je pokazala da stručni savjetnici ne daju nalaz i mišljenje u pisanom obliku, već u usmenom obliku neposredno na raspravni zapisnik daju obrazloženi prijedlog maloljetničke sankcije. Iskustveno je utvrđeno da je prijedlog uvijek bio temeljen na dostupnoj dokumentaciji u spisui predmeta, odnosno na procjenama u ranijim stadijima, kao i na opservaciji maloljetnika tijekom vođenja postupka na sudu i neposrednom neformalnom razgovoru s njim i njegovim roditeljima na dan održavanja ročišta (tablica 16).

Niti jedan usmeni prijedlog nije sadržavao sva socijalnopedagoška područja procjene, a što je i bilo očekivano iz razloga ekonomičnosti i brzine vođenja ročišta te izostanka pisane forme izvješća.

Kao i kod prijedloga u ranijim stadijima procjene mjerena je njihova konkretnost i obrazloženost. U svim predmetima je prijedlog uvijek bio konkretan, ali i adekvatno obrazložen, što je također bilo za očekivati jer su na taj način prema stručnim savjetnicima na ročištima i bila usmjerena pitanja suca za mladež. Na taj način su kompenzirani eventualni nedostaci u ranijim fazama procjene.

IV) Primjer konkretnog i obrazloženog prijedloga:

...“Zaključno, radi se o maloljetniku koji odrasta u nepoticajnom i konfliktnom obiteljskom okruženju, koji ima samo oca kao roditeljski autoritet i oslonac, a odnos s majkom mu je narušen i koji je već ranije evidentiran za kazneno djelo s elementima nasilja, naspram kojeg predmetni događaj predstavlja progresiju u poteškoćama u ponašanju. Ove

⁴⁵² Pravilnik o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima (NN 22/2013), čl. 7. točka 1.

nepovoljne okolnosti predstavljaju rizične čimbenike za daljnji razvoj poteškoća i na drugim područjima poput školovanja i odnosa prema vršnjacima. Stoga, smatram da ga je potrebno obuhvatiti dugotrajnijom mjerom nadzora kroz pojačanu brigu i nadzor kako bi mu se pružio oslonac oko nošenja s teškom obiteljskom situacijom, kako bi mu se strukturiralo slobodno vrijeme i provjerilo druži li se doista s vršnjacima koji nisu rizični za daljnje činjene kaznenih djela te kako bi se vodila briga o tome da bez poteškoća dovrši proces školovanja. Obzirom da je maloljetnik u roku godine dana ponovio kazneno djelo s elementima nasilja, smatram svrhovitim uputiti ga i u savjetovalište kroz posebnu obvezu da se uključi u psihosocijalni tretman u savjetovalištu, kako bi naučio alternativne nenasilne načine rješavanja sukoba i nošenja s frustracijama.“...

...“Smatram da u ovom trenutku za maloljetnika ne bi bila primjerena zavodska odgojna mjera koju je predložilo državno odvjetništvo, već smatram prikladnim izreći mu odgojnu mjeru pojačane brige i nadzora, ali uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, zbog prisutnog rizičnog čimbenika ovisnosti o drogama, a što proizlazi iz nalaza vještaka. Tom mjerom bi se ujedno kontroliralo i njegovo školovanje. Isto tako smatram prikladnim izreći mu posebnu obvezu da maloljetnik osposobi za zanimanje koje odgovara njegovim sposobnostima i sklonostima kako bi se osiguralo da dovrši započeto strukovno osposobljavanje te posebnu obvezu da se podvrgne stručnom medicinskom postupku liječenja od ovisnosti od droga, koju je predložio i sam vještak.“...

Zaključno, iz prikupljenih i analiziranih podataka u ovom poglavlju je utvrđeno da je procjenu maloljetnika iz uzorka vršio multidisciplinarni tim stručnjaka koji se većinom sastojao od stručnjaka dva obrazovna profila, točnije socijalnih pedagoga i socijalnih radnika, dok je najmanje bilo stručnjaka psihologa koji bi mogli dati itekako veliki doprinos timu, posebice oko razumijevanja ličnosti maloljetnika. Iako je većina izvješća centara za socijalnu skrb imala zastupljena sva socijalnopedagoška područja potrebna za ocjenu psihofizičke razvijenosti maloljetnika, do podataka se većinom dolazilo uvidom u postojeću dokumentaciju i kroz razgovore s maloljetnikom i njegovim roditeljima, dok se izvid na teren pokazao kao izuzetak u postupanju. Ukupno gledajući većina izvješća je sadržavala konkretan prijedlog maloljetničke sankcije, no oko 40% njih nije ujedno sadržavalo i adekvatno obrazloženje. Također je primijećeno da ne postoji ujednačena forma u pisanju izvješća. Izvješća stručnih savjetnika na općinskom državnom odvjetništvu su uvijek sadržavala konkretan prijedlog odgojne mjere, no oko trećine ih pri tome nije bilo adekvatno obrazloženo. Njihova izvješća i zaključci su uglavnom temeljeni na postojećoj dokumentaciji iz spisa predmeta, a tek u manjem postotku i na razgovoru s maloljetnikom i njegovim roditeljima. Analizirajući iskaze stručnih savjetnika suda utvrđeno je da svoje zaključke iznose u usmenom obliku na raspravni zapisnik te da su zbog te forme u izlaganju sažeti i usmjereni samo na obrazloženi prijedlog maloljetničke sankcije.

I svega navedenog može se zaključiti da je druga hipoteza uspješno provjerena i potvrđena.

5.6.3. Obrana maloljetnika i mogućnost izražavanja vlastitog mišljenja

Treća hipoteza koja glasi

H3: Maloljetnik ima valjanu obranu i dana mu je mogućnost izražavanja vlastitog mišljenja, provjeravala se kvalitativnom analizom dokumentacije i raspravnih zapisnika sadržanih u spisima pravomoćno dovršenih maloljetničkim predmeta na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu u razdoblju od 2016. do 2020. godine i to prilikom prvog ispitivanja maloljetnika te na ročištima.

Podaci su prikazani u tablici 17.

Tablica 17: Analiza ispunjenja prava na valjanu obranu i prava na izražavanje vlastitog mišljenja na sudskom ročištu

	Branitelj			Prvo ispitivanje			Očitovanje o krivnji na ročištu		Uložena žalba	Mogućnost izražavanja mišljenja na ročištu
	Po službenoj dužnosti (čl. 54. st. 4. ZSM)	Izabrani	Čl. 54. st. 1. i 3. ZSM	Šutnja	Poricanje	Priznanje	Priznaje	Poricanje		
2016.	17	0	17	8	7	2	12	5	3	7
2017.	16	1	17	5	8	4	11	6	3	4
2018.	13	4	17	11	3	3	14	3	4	8
2019.	15	2	17	9	5	3	12	5	5	9
2020.	17	0	17	7	4	6	16	1	3	13
Ukupno	78	7	85	40	27	18	65	20	18	41

U tablici 17 prikazano je jesu li maloljetnici iz uzorka u promatranom razdoblju imali ispunjene uvjete iz članka 54. stavka 1. i 3. ZSM-a da moraju imati branitelja od prve radnje poduzete zbog postojanja osnova sumnje da su počinili kazneno djelo te ukoliko im je branitelj bio dodijeljen po službenoj dužnosti, radi li se o odvjetniku s liste branitelja za mladež Hrvatske odvjetničke komore iz članka 54. stavka 4. ZSM. Ujedno je prikazana i analiza načina obrane maloljetnika kod prvog ispitivanja i u toku sudskog postupka.

Uvidom u spise predmeta i rješenja o postavljanju branitelja po službenoj dužnosti utvrđeno je da je već kod poduzimanja prve radnje svim maloljetnicima, a radilo se o uhićenju ili prvom ispitivanju, bio dodijeljen branitelj po službenoj dužnosti s liste branitelja za mladež, odnosno da je manji postotak maloljetnika iskoristio svoje zakonsko pravo na branitelja po vlastitom izboru (prosječno 8,2%). U svim predmetima su branitelji ujedno bili prisutni na svim ostalim radnjama do pravomoćnog dovršetka postupka.

Iz raspravnih zapisnika se promatralo jesu li suci u tijeku rasprave zapitali maloljetnike što misle o predloženoj sankciji, bilo da se radilo o maloljetnicima koji su se očitovali da su počinili kazneno djelo ili o onima koji su poricali učin kaznenog djela, a u slučaju da im bude utvrđena kaznena odgovornost. Kao što je vidljivo iz posljednjeg stupca tablice 17, to je 2016. godine učinilo 41,2% sudaca, 2017. godine njih 23,5%, 2018. godine njih 47,1%, 2019. godine njih 52,9%, a 2020. godine njih 76,5%. Ukupno gledajući to je za sve godine prosječno 48,2% predmeta, a zamjećuje se pozitivan trend rasta osviještenosti sudaca za ovo pravo maloljetnika. U obzir treba uzeti i mogućnost da su maloljetnici bili zapitani, no da navedeno nije ušlo u raspravni zapisnik.

Sukladno već ranije spomenutom načelu najboljeg interesa djeteta iz Konvencije o pravima djeteta i Smjernica za pravnu pomoć prilagođenu djeci branitelji trebaju postupati u najboljem interesu djeteta na način da prilagođavaju strategije svakog pojedinog slučaja za postizanje najboljeg pravnog ishoda.⁴⁵³ Iz tog razloga dodatno je analiziran način obrane koji su branitelji savjetovali maloljetnicima u postupku te je uspoređen s ukupnom duljinom trajanja kaznenog postupka. Utvrđeno je da su se maloljetnici na prvom ispitivanju uglavnom branili šutnjom (prosječno 47,1%) ili su poricali kazneno djelo (prosječno 31,8%) zbog čega je prema njima i bio pokrenut kazneni postupak, odnosno nije bilo elemenata za primijenjenu načela uvjetovane svrhovitosti. Najmanji postotak maloljetnika (prosječno 21,2%) je priznao počinjenje kaznenog djela već na prvom ispitivanju. Taj manji broj predmeta s priznanjima na prvom ispitivanju je u svim promatranim slučajevima pridonio brzini i ekonomičnosti vođenja postupka, te u konačnici i žurnosti s početkom izvršenja odgojne intervencije. Prosječno ukupno trajanje postupka u kojemu su maloljetnici na prvom ispitivanju priznali krivnju je 9,9 mjeseci, za one koji su poricali učin kaznenog djela je 16,4 mjeseca, a za one koji su se branili šutnjom je 12,2 mjeseca. Na sudskom ročištu se većina maloljetnika odlučivala za priznanje kaznenog djela (prosječno 76,5%), a manji postotak je ustrajao u njegovom poricanju. Na prvostupanjsku odluku su uložene žalbe u manjem broju predmeta, njih prosječno 21,2%. Ti postupci su prosječno trajali 18,8 mjeseci, odnosno oko 5 mjeseci dulje u odnosu na ukupan prosjek vremena, što je i logično zbog dodatnog vremena koje je bilo potrebno da drugostupanjski sud odluči o žalbi.

Zaključno, iz prikupljenih i analiziranih podataka u ovom poglavlju utvrđeno je da su svi maloljetnici iz uzorka imali valjanu obranu, odnosno dodijeljene branitelje po službenoj dužnosti s liste branitelja za mladež Hrvatske odvjetničke komore, osim onih koji su ih

⁴⁵³ UNICEF (2018), Smjernice za pravnu pomoć prilagođenu djeci, str. 17.

angažirali po vlastitom izboru. Branitelji su bili prisutni uz maloljetnike od prve poduzete radnje zbog postojanja osnove sumnje da su počinili kazneno djelo pa do pravomoćnog okončanja postupka. Dodatno je uočeno da su određeni načini obrane više od ostalih pridonijeli duljem ukupnom trajanju kaznenog postupka. Pravo maloljetnika da na sudskom ročištu izraze svoje mišljenje o predloženim sankcijama je bilo nešto lošije zastupljeno, odnosno ukupno gledajući u manje od polovini predmeta, no pozitivno je što se s godinama to pravo sve više prepoznaje i uzima u obzir.

I svega navedenog može se zaključiti da je treća hipoteza uspješno provjerena i potvrđena.

5.6.4. Mjera istražnog zatvora

Četvrta hipoteza koja glasi

H4: Mjera istražnog zatvora se koristi kao krajnja mjera i u najkraćem mogućem trajanju, provjeravala se kvalitativnom analizom svih predmeta u kojima je maloljetnicima na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu u razdoblju od 2016. do 2020. godine bio određen istražni zatvor zbog malog ukupnog broja takvih predmeta.

Podaci su prikazani u tablici 18, 19, 20, 21, 22 i 23.

Tablica 18: Maloljetnici kojima je određena mjera istražnog zatvora po spolu

Mjera istražnog zatvora (MIZ)			Ukupno broj predmeta po godini	Ukupno MIZ (%)	
Godina	M	Ž			Ukupno
2016	5	4	9	50	18
2017	8	2	10	68	14.7
2018	5	0	5	55	9.1
2019	7	0	7	59	11.9
2020	5	2	7	62	11.3
Ukupno	30	8	38	294	

Tablica 19: Maloljetnici kojima je određen istražni zatvor prema kaznenim djelima

KZ/11	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Ukupno
čl. 228	2	4	0	1	4	11
čl. 229	3	3	1	0	0	7
čl. 230	3	0	1	0	1	5
čl. 231	0	1	0	0	0	1

KZ/11	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Ukupno
čl. 314	1	0	1	1	0	3
čl. 315	0	1	0	0	0	1
čl. 136	0	0	0	1	0	1
čl. 139	0	1	0	3	1	5
čl. 190	0	0	1	0	0	1
čl. 123	0	0	0	0	1	1
čl. 278	0	0	1	0	0	1
čl. 177	0	0	0	1	0	1
Ukupno	9	10	5	7	7	38

Tablica 20: Zakonski osnov po kojem je maloljetnicima određen istražni zatvor

čl. 123. st. 1. ZKP/08	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Ukupno
Točka 1.	3	4	3	0	3	13
Točka 1.,3.	5	2	0	1	1	9
Točka 2.,3.	1	1	0	1	1	4
Točka 3.	0	3	2	5	2	12
Ukupno	9	10	5	7	7	38

Tablica 21: Analiza pribavljenih informacija prije donošenja odluke o istražnom zatvoru po godinama

	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Pribavljena izvješća o maloljetniku	9	10	3	7	5
Prisutan stručni savjetnik na ročištu	9	10	4	7	7
Ukupno maloljetnika kojima je određen istražni zatvor	9	10	5	7	7

Tablica 22: Broj povratnika u činjenju kaznenih djela kojima je određen istražni zatvor

Povratnici	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Ukupno
Ne	6	6	3	1	5	21
Da	3	4	2	6	2	17
Ukupno	9	10	5	7	7	38

Tablica 23: Trajanje boravka maloljetnika u istražnom zatvoru za razdoblje od 2016. do 2020. godine

Trajanje (dani)	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Ukupno
do 30	6	9	4	1	4	24
30 do 60	2	0	1	5	3	11
60 do 90	1	1	0	1	0	3
Ukupno	9	10	5	7	7	38
Prosječno trajanje (dani)	22,2	17,6	23,0	49,1	20,0	25,7

Za analizu predmeta u kojima je maloljetnicima bila izrečena mjera istražnog zatvora uzeti su u obzir svi predmeti u datoj godini u kojima je maloljetnicima bio određen istražni zatvor. Kao mjerilo koristi li se mjera istražnog zatvora kao krajnja mjera uzet je u obzir ukupan broj određenih mjera istražnog zatvora godišnje na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu, jesu li prije odlučivanja bili prikupljeni podaci o osobnim i obiteljskim prilikama radi boljeg upoznavanja s ličnosti i životnim okolnostima maloljetnika kao i procjene razine rizika, odnosno mogućnosti da se svrha istražnog zatvora može postići primjenom neke druge mjere te je li mjera bila većinom određena povratnicima u činjenju kaznenih djela ili ne. Za procjenu je li mjera istražnog zatvora bila u najkraćem mogućem trajanju izračunat je zakonski maksimum koliko istražni zatvor može trajati za svako pojedino kazneno djelo te je uspoređen s brojem dana koje su maloljetnici proveli u istražnom zatvoru. Dodatno je promatrano zbog kojih kaznenih djela je maloljetnicima bio određen istražni zatvor i po kojoj zakonskoj osnovi.

Istražni zatvor je mjera koja je u promatranom razdoblju izrečena u prosječno 12,9% od ukupnog broja zaprimljenih predmeta, odnosno između 9,1% i 18% godišnje u promatranom razdoblju (tablica 18). Od ukupno 38 maloljetnika kojima je istražni zatvor određen, 30 je bilo muškog, a 8 ženskog spola. U 68% predmeta se radilo o mjeri koja je određena na prijedlog općinskog državnog odvjetnika u prethodnom postupku, a u ostalim predmetima je izrečena u tijeku sudskog postupka zbog procesne nedostupnosti maloljetnika.

U tablici 19 prikazana su kaznena djela koja su počinili maloljetnici kojima je bio određen istražni zatvor. Najviše predmeta radilo se o počiniteljima kaznenih djela protiv imovine (24 ili 63,2%), protiv osobne slobode (6 ili 15,9%) i protiv javnog reda (4 ili 10,5%) te po jedan počinitelj (2,6%) kaznenih djela protiv zdravlja ljudi, protiv života i tijela, krivotvorenja i protiv braka, obitelji i djece.

U tablici 20 prikazan je zakonski osnov po kojem je maloljetnicima bio određen istražni zatvor. Od ukupnog broja predmeta, u 13 slučajeva je istražni zatvor određen temeljem članka 123. stavka 1. točke 1. Zakona o kaznenom postupku, odnosno zbog bijega, nedostupnosti ili opasnosti da bi maloljetnik mogao pobjeći. U 12 slučajeva je određen temeljem članka 123. stavka 1. točke 3. Zakona o kaznenom postupku, odnosno zbog opasnosti da bi maloljetnik mogao ponoviti ili dovršiti kazneno djelo ili da bi mogao počinuti teže kazneno djelo. U 9 predmeta radilo se o kombinaciji točke 1. i točke 3., a u 4 predmeta je uz opasnost od ponavljanja djela iz točke 3. bila procijenjena opasnost da bi maloljetnik mogao uništiti dokaze ili utjecati na svjedoke iz točke 2. istog članka. Kod povratnika u činjenju kaznenih djela je u većini predmeta istražni zatvor određen temeljem članka 123. stavka 1. točke 3. Zakona o kaznenom postupku (58,8%) te temeljem kombinacije te točke s točkama 1. (29,4%) ili 2. (11,8%). Povratnici su bili počinitelji kaznenih djela protiv imovine (53%), osobne slobode (23,5%), javnog reda (17,7%) i života i tijela (5,8%).

U tablici 21 prikazano je da li su prije odlučivanja o mjeri istražnog zatvora pribavljene potrebne informacije o osobnim i obiteljskim prilikama maloljetnika te da li je stručni savjetnik suda bio prisutan na sjednici vijeća radi davanja aktualnih informacija o maloljetnikovom funkcioniranju i mišljenja može li se svrha istražnog zatvora postići primjenom drugih zakonski dostupnih mjera. Od ukupnog broja maloljetnika, svi osim trojice su već ranije bili u evidencijama nadležnih centara za socijalnu skrb, bilo zbog postupanja iz nadležnosti socijalne skrbi ili povodom ranijih kaznenih postupaka, te su o tome u spis dostavljene informacije u formi izvješća. U navedena tri predmeta se radilo o stranim državljanima za koje iz očitih i opravdanih razloga takve informacije nisu mogle biti pribavljene. Na svim je sjednicama, osim u jednom predmetu iz 2018. godine, bio prisutan stručni savjetnik suda i iznosio je u usmenoj formi aktualne informacije o maloljetniku koje nisu bile dostupne u izvješćima, a koja u pravilu nisu bila novijeg datuma.

Kao što je prikazano u tablici 22 u svim godinama izuzev 2019. godine je istražni zatvor određen većinom maloljetnicima koji se prvi puta pojavljuju kao počinitelji kaznenih djela i isti je uglavnom određen zbog okolnosti iz članka 123. stavka 1. točke 1. ZKP (61,9%) ili kombinacije navedenog točkom 3. (28,6%) i 2. (9,5%) istog članka. U dva predmeta je određen samo zbog okolnosti iz članka 123. stavka 1. točke 3. ZKP. Uglavnom se radilo o počiniteljima kaznenih djela protiv imovine (71,4%) i protiv osobne slobode (9,5%) te po jedan počinitelj kaznenog djela protiv javnog reda, osobne slobode, zdravlja ljudi, života i tijela, braka, obitelji i djece i krivotvorenja. Povratnicima u činjenju kaznenih djela je istražni

zatvor uglavnom određen temeljem članka 123. stavka 1. točke 3. ZKP (58,8%) i kombinacije navedene točke s točkom 1. (29,4%) ili točkom 2. (11,8%) istog članka. I kod povratnika se većinom radilo o kaznenim djelima protiv imovine (52,9%), protiv osobne slobode (23,5%), protiv javnog reda (17,6%) te jedan počinitelj kaznenog djela protiv života i tijela.

U tablici 23 prikazano je koliko su ukupno i prosječno dana maloljetnici proveli u istražnom zatvoru. Najveći broj maloljetnika je u istražnom zatvoru boravio do 30 dana (prosječno 63,2%), a kod trojice (7,9%) je boravak trajao dulje od 60 dana, točnije 61, 65 i 68 dana. Po prosječnoj duljini trajanja boravka u istražnom zatvoru istaknula se 2019. godina u kojoj su sedmorica maloljetnika najdulje boravila u odnosu na ostale godine. Specifično je da je te godine istražni zatvor bio određen samo maloljetnicima muškog spola i to čak petorici temeljem članka 123. stavka 1. točke 3. ZKP (71,4%) ili kombinacije te točke s točkama 2. i 1. Većinom su to bili počinitelji kaznenih djela protiv osobne slobode (57,1%)⁴⁵⁴ i po jedan počinitelj kaznenih djela protiv imovine,⁴⁵⁵ javnog reda⁴⁵⁶ te braka, obitelji i djece.⁴⁵⁷ Ukupno gledajući, najmanje dana koliko je maloljetnik proveo u istražnom zatvoru je bilo 4 dana u 2020. godini, a najviše 68 dana u 2019. godini. Uspoređujući broj dana koji je svaki pojedini maloljetnik proveo u istražnom zatvoru s maksimalnim mogućim trajanjem istražnog zatvora sukladno članku 67. stavcima 1. i 2. ZSM-a je utvrđeno da je oduzimanje slobode u svim predmetima trajalo kraće od zakonom predviđenog maksimuma.

Zaključno, iz prikupljenih i analiziranih podataka u ovom poglavlju je utvrđeno da se mjera istražnog zatvora doista određuje maloljetnicima kao krajnja mjera, odnosno da se godišnje određuje tek u malom postotku u odnosu na ukupan predmeta (prosječno oko 13 %) i kada je na temelju prikupljenih podataka o ličnosti, osobnim i obiteljskim prilikama i razini rizika maloljetnika procijenjeno da se ista svrha istražnog zatvora ne može postići blažim mjerama. Iako je suprotno za očekivati, istražni zatvor je većinom bio određen maloljetnicima koji su se prvi puta javili počiniteljima kaznenih djela, a utvrđeno je da se radilo o opravdanom razlogu, odnosno o njihovoj nedostupnosti tijelima kaznenog progona. Trajanje istražnog zatvora je u svim predmetima bilo kraće od zakonom predviđenog maksimuma.

I svega navedenog može se zaključiti da je četvrta hipoteza uspješno provjerena i u cijelosti potvrđena.

⁴⁵⁴ KZ, čl. 136. st. 1. i 3. i čl. 139. st. 2.

⁴⁵⁵ *Ibid.*, čl. 228. st. 1.

⁴⁵⁶ *Ibid.*, čl. 314. st. 2.

⁴⁵⁷ *Ibid.*, čl. 177. st. 2.

6. ZAKLJUČAK I PRIJEDLOZI

Iako ne postoji univerzalna definicija najboljeg interesa djeteta u kaznenom pravu, iščitavanjem međunarodnih dokumenata uočava se da se uz taj pojam vežu određene odrednice koje pobliže opisuju to načelo. Ukoliko ih sažmemo u one najbitnije i opće primjenjive, možemo pokušati definirati da je najbolji interes maloljetnika u kaznenom pravu zadovoljiti individualne potrebe počinitelja utvrđene multidisciplinarnom obradom od strane stručnjaka specijalista za maloljetničku delinkvenciju sa zahtjevima žrtve odnosno društva, a sve uz vođenje pravičnog postupka u najkraćem mogućem trajanju u kojemu maloljetnik ima besplatnu pravnu, stručnu i drugu pomoć, pravo na pristup informacijama i izražavanje mišljenja u svim fazama kaznenog postupka. Prema maloljetniku se prilikom svih postupanja treba odnositi čovječno uz poštivanje njegovog dostojanstva i štiteći njegovo pravo na privatnost. Odmjerena sankcija ne smije biti kazna, već pomoć za preodgoj, rehabilitaciju i reintegraciju u zajednicu, odnosno najbolji utvrđeni ishod za svakog pojedinog maloljetnika. Svako oduzimanje slobode treba biti u najkraćem mogućem trajanju i samo u situacijama kada se ista svrha ne može postići drugim mjerama.

Predmetnim istraživanjem je provedena analiza sudske prakse na uzorku od 85 predmeta na Odjelu za mladež Općinskog kaznenog suda u Zagrebu u razdoblju od 2016. do 2020. godine, a koja je pokazala da se kazneni postupci prema maloljetnicima uglavnom vode u skladu s najvišim europskim standardima i u najboljem procijenjenom interesu maloljetnika.

Načelo hitnosti u postupanju, kao jedna od temeljnih zakonskih pretpostavki i odrednica maloljetničkog kaznenog postupanja, se u praksi pokazalo neispunjenim. Time je ujedno i hipoteza H1: *Ispunjeno je načelo hitnosti u postupanjima prema maloljetnicima* bila uspješno provjerena i opovrgnuta. Ukupnost trajanja svih kaznenih postupanja znatno premašuje preporučene granice od 6 mjeseci koje su u najboljem interesu maloljetnika. Pri tome je utvrđeno da određeni stadiji kaznenih postupanja znatnije pridonose produljenju trajanja postupka, odnosno konkretnije, vrijeme koje je potrebno državnom odvjetništvu da podnese prijedlog maloljetničke sankcije, vrijeme koje je potrebno sucima da zakažu prvo ročište na sudu od dana zaprimanja prijedloga državnog odvjetnika i vrijeme koje je drugostupanjskom sudu potrebno da odluči o žalbi. Ubrzavanje postupanja u tim stadijima bi pridonijelo skraćenju duljine trajanja kaznenog postupka i u konačnici, bržem započinjanju s odgojnom intervencijom, odnosno s provođenjem maloljetničke sankcije. Imajući u vidu sve zakonske rokove, ali i brze razvojne promjene u biopsihosocijalnom razvoju maloljetnika preporuka

autora rada je postaviti nešto realniju granicu od ukupno 9 mjeseci za pravomoćni dovršetak kaznenih postupanja.

Iduća postavljena hipoteza H2: *Učinjena je kvalitetna multidisciplinarna obrada maloljetnika prilikom utvrđivanja njegovih osobnih i obiteljskih prilika te je dan jasan i obrazložen prijedlog maloljetničke sankcije* je bila uspješno provjerena i potvrđena. Utvrđeno je da je za sve maloljetnike provedena multidisciplinarna obrada, odnosno da su prikupljeni podaci o osobnim i obiteljskim prilikama te da je izvršena procjena rizika i potreba u tri stadija kaznenog postupanja. Procjenu su uglavnom vršili stručnjaci socijalni pedagozi i socijalni radnici, dok je najmanje bilo psihologa. Iz tog razloga se preporuča da u centrima za socijalnu skrb, koji predstavljaju prvi i najvažniji stadij procjene, postojeće timove za maloljetničku delinkvenciju čine stručnjaci sve tri profesije radi podizanja kvalitete i sveobuhvatnosti timske obrade. Također, primijećeno je i da ne postoji standardiziran način postupanja prilikom multidisciplinarnе obrade maloljetnika, niti ujednačenost u formi i sadržaju nalaza i mišljenja stručnjaka na svim razinama procjene. Navedeno nije pronađeno niti u međunarodnim dokumentima i preporukama, kao niti u nacionalnom zakonodavstvu. U novijoj povijesti, odnosno od donošenja Zakona o sudovima za mladež 2011. godine provedena je tek jedna sustavna edukacija stručnih djelatnika centara za socijalnu skrb s područja Republike Hrvatske na temu socijalnopedagoške procjene i to 2012. i 2013. godine u sklopu ranije spomenutog MATRA projekta. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske je u suradnji s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom provelo edukaciju na istu temu za državne odvjetnike i stručne savjetnike državnog odvjetništva u razdoblju od 2018. do 2020. godine. Stručni savjetnici sudova za mladež nisu prošli takve sustavne edukacije za maloljetne počinitelje, već samo za djecu žrtve kaznenih djela. Stoga se preporuča provođenje redovitih edukacija kao i supervizija stručnjaka izvanpravne struke koji sudjeluju u maloljetničkim postupcima s ciljem stjecanja dodatnih znanja i kompetencija te ujednačavanja prakse u postupanju. Preporuča se i bolja međuresorna suradnja između policije, državnih odvjetništava, centara za socijalnu skrb i sudova, kao i umrežavanje informacijskih podatkovnih sustava koji bi pridonijeli kvaliteti, brzini i učinkovitosti postupanja.

Analizom prikupljenih podataka je utvrđeno da su svi maloljetnici iz uzorka imali valjanu obranu sukladno zakonskim odredbama. Time je ujedno hipoteza H3: *Maloljetnik ima valjanu obranu i dana mu je mogućnost izražavanja vlastitog mišljenja* bila uspješno provjerena i potvrđena. Iz materijalne dokumentacije u spisima predmeta nije bilo moguće utvrditi je li ta obrana bila u skladu s međunarodnim preporukama, odnosno prilagođena dobi i zrelosti

maloljetnika te u njihovom najboljem interesu, no to niti nije bio predmet istraživanja. Ono što se uočeno u praksi, a nadovezuje se na spomenutu problematiku, jest nedostatak redovite edukacije namijenjenih braniteljima za mladež iz područja razvojne psihologije i međunarodne zaštite njihovih prava. Stoga se preporuča da Hrvatska odvjetnička komora u budućnosti više pažnje posveti i ovoj grani kaznenog prava. Pravo maloljetnika da na sudskom ročištu izraze svoje mišljenje o predloženim sankcijama je ukupno gledajući bilo zastupljeno u manje od polovini predmeta, no pozitivno je što suci s vremenom to pravo sve više prepoznaju i uzimaju u obzir. I za suce za mladež se također preporučuju redovite edukacije radi unaprjeđenja znanja, vještina i kompetencija u okviru svog profesionalnog djelovanja.

I konačno, hipoteza H4: *Mjera istražnog zatvora se koristi kao krajnja mjera i u najkraćem mogućem trajanju* je također bila uspješno provjerena i potvrđena. Oduzimanje slobode maloljetnicima kroz mjeru istražnog zatvora se istraživanjem pokazalo izuzetkom u postupanju, odnosno krajnjom mjerom (u oko 13% predmeta) kojoj se sukladno međunarodnim preporukama pribjegava kada je nakon temeljite obrade i procjene utvrđeno da se ista svrha ne može postići blažim mjerama.

Ukupno trajanje oduzimanja slobode je bilo u preporučenom najkraćem mogućem trajanju, odnosno u granicama daleko ispod zakonskog maksimuma. Prednost koju maloljetnici imaju u odnosu na odrasle počinitelje uz postojeće mjere opreza su i dodatne privremene mjere da se maloljetnika privremeno stavi pod nadzor nadležnog centra za socijalnu skrb ili da ga se privremeno smjesti u ustanovu socijalne skrbi iz članka 65. ZSM-a, a što sve zajedno sucima za mladež daje dovoljno prostora za razmatranje o alternativni istražnom zatvoru.

Radi dobivanja bolje i sveobuhvatnije slike funkcioniranja maloljetničkih sudova u praksi vezano uz temu postupanja u skladu s najboljim interesom maloljetnika, budućim istraživanjima preporučljivo je obuhvatiti više sudova diljem Republike Hrvatske, za uzorak uzeti veći broj predmeta i provesti detaljnije statističke analize s usporedbom pojedinih varijabli radi utvrđivanja uzročno posljedičnih veza pojedinih promatranih pojava.

LITERATURA

1. Anser, M.K., Yousaf, Z., Nassani, A.A. et al.(2020). Dynamic linkages between poverty, inequality, crime, and social expenditures in a panel of 16 countries: two-step GMM estimates. *Economic Structures* 9, 43. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1186/s40008-020-00220-6>
2. Božičević-Grbić, M. i Roksandić Vidlička, S. (2011). Reforma maloljetničkog kaznenog prava i sudovanja. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 18 (2), 679-715. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/87178>
3. Buljan Flander, G. (2013). Adolescencija – izazovi odrastanja. Preuzeto s: <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno teme/adolescencija-izazovi-odrastanja/>
4. Carić, A. (2006). Provedba standarda ujedinjenih naroda za maloljetničko pravosuđe u hrvatskom maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 43 (1), 1-15. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/37799>
5. Carić, M. (2006). Pojam načela pravičnog postupka pred Kaznenim sudom. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 43 (2), 55-73. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/37817>
6. Carić, A. i Kustura, I. (2009). Sudovi za mladež: ustrojstvo, sastav i nadležnost prema zakonu o sudovima za mladež. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 16 (2), 857-894. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/89511>
7. Carić, A. i Kustura, I. (2010). Kamo ide hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo? - 1. dio. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 47 (3), 605-620. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/59759>
8. Carić, A. i Kustura, I. (2010). Kamo ide hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo? - 2. dio. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 47 (4), 779-820. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/62751>
9. Cvjetko, B. (2003). Hrvatski projekt posebne obveze - Izvansudske nagodbe u prethodnom postupku prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 10 (1), 49-68. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/87115>
10. Delinkvencija, www.enciklopedija.hr. Pristupljeno: 9. rujna 2020. godine.
11. Dragičević Prtenjača, M. (2014). Počinitelji kaznenih djela prema talijanskoj pozitivističkoj školi u svjetlu zauzetih shvaćanja pozitivnopravne teorije. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 64 (5-6), 1147-1164. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/132647>
12. Dragičević Prtenjača, M. i Bezić, R. (2018). Perspektiva uvođenja doktrine doli incapax u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo. *Macedonian Journal for Criminal Law and Criminology*, 25 (1), 1-37.
13. Harašić, Ž. (2010). Zakonitost kao pravno načelo i pravni argument. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 47 (3), 745-767. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/59766>
14. Herceg, B. (2009) Sposobnost za krivnju djece i maloljetnih počinitelja kaznenih djela. U: *Znanstveno stručni interdisciplinarni skup «Dijete i pravo»*.
15. Ivičević Karas, E. (2007). Načelo jednakosti oružja kao konstitutivni element prava na pravični kazneni postupak iz članka 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 57 (4-5), 761-788. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/17488>
16. Karaman Aksentijević, N., Denona Bogović, N. i Ježić, Z. (2006). Education, poverty and income inequality in the Republic of Croatia. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci*, 24 (1), 19-37. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/5170>
17. Koller-Trbović, N. i Gmaz-Luški, V. (2006). Primjena izvansudske nagodbe (medijacija) u pretkaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnim osobama. *Hrvatski*

- ljetopis za kazneno pravo i praksu, 13 (2), 933-956. Preuzeto s:
<https://hrcak.srce.hr/87657>
18. Kovačević, M. (2013). Osnovni modeli maloljetničkog pravosuđa s osvrtom na ulogu i položaj socijalnog rada. Ljetopis socijalnog rada, 20 (2), 301-317. Preuzeto s:
<https://hrcak.srce.hr/112968>
 19. Kriminologija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33966>> Pristupljeno 9. rujna 2020. godine.
 20. Lopez, V., (2008). Understanding Adolescent Property Crime Using a Delinquent Events Perspective. *Deviant Behavior*, 29(7) 581-610. Preuzeto s:
https://us.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/44556_book_item_44556.pdf
 21. Maloljetnik, www.enciklopedija.hr. Pristupljeno: 9. rujna 2020.godine.
 22. Mandić, S., Dodig Hundrić, D., Ricijaš, N. i Kuharić, M. (2018). Percepcija stručnjaka o svrsishodnosti sustava maloljetničkog pravosuđa. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 39 (3), 1259-1283. Preuzeto s: <https://doi.org/10.30925/zpfsr.39.3.4>
 23. Martinjak, D. i Odeljan, R. (2016). Etiološki i fenomenološki čimbenici maloljetničke delinkvencije. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija. Preuzeto s: https://policijska-akademija.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/martinjak_odeljan_etioloski_i_fenomenoloski_cimbenici.pdf
 24. Novoselec, P. i Garačić, A. (2012). Primjena blažeg zakona nakon stupanja na snagu novog kaznenog zakona. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 19 (2), 533-553. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/110870>
 25. Petö Kujundžić, L. (2019). *Djeca u kaznenom pravu : Počinitelji i žrtve*. Zagreb: Školska knjiga.
 26. Petö Kujundžić, L. i Tisanić, A. (2017). *Zakon o sudovima za mladež u primjeni Općinskog suda i državnog odvjetništva . Priručnik za polaznike/ice Pravosudne akademije u Zagrebu*. Preuzeto s:
<http://pak.hr/cke/obrazovni%20materijali/Zakon%20o%20sudovima%20za%20mlade%C5%BE%20u%20primjeni%20op%C4%87inskog%20suda%20i%20dr%C5%BEavnog%20odvjetni%C5%A1tva.pdf>
 27. Pleić, M. (2011). *Dr. sc. Davor Krapac: Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije IV. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, listopad 2010., str. 522. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 48 (2), 449-452. Preuzeto s:
<https://hrcak.srce.hr/70848>
 28. Radić, I. (2016). *Sustav maloljetničkih sankcija (doktorska disertacija)*. Pravni fakultet, Zagreb.
 29. Radić, I. (2017). *Hrvatski sustav maloljetničkih sankcija: trenutačno stanje i prijedlozi za promjenu*. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 24 (1), 83-115. Preuzeto s:
<https://hrcak.srce.hr/187019>
 30. Radić, I. (2018). Right of the child to information according to the Directive 2016/800/EU on procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings. *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)*, 2, 468–491. Preuzeto s:
<https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/eclic/article/view/7122/4613>
 31. Ricijaš, N. (2009). *Pripisivanje uzročnosti vlastitog delinkventnog ponašanja mladi, Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, poslijediplomski znanstveni studij iz teorije i metodologije socijalnog rada, Zagreb*.
 32. Ricijaš, N. (2012). *Procjena, planiranje i izvještavanje u izvršavanju maloljetničkih alternativnih sankcija*. Ministarstvo socijalne politike i mladih. Priručnik za edukaciju.

33. Ricijaš, N. (2012). Pravo maloljetnika na primjeren tretman u izvršavanju alternativnih sankcija. U: Vladović, S. (ur.) Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju - Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu.
34. Ricijaš, N., Jeđud Borić, I., Lotar Rihtarić, M. i Mirosavljević, A. (2014). Pojačana briga i nadzor iz perspektive mladih i voditelja mjere. Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Preuzeto s: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/PBIN_publicacija_web.pdf
35. Ricijaš, N. (2017): Dobre prakse i izazovi u kontekstu maloljetničke delinkvencije u Hrvatskoj, (U): Kovačević, R. i sur. (UR) Maloljetnička delinkvencija - dijalog, razmjena iskustava i znanja, OFF SET Tuzla, Bosna i Hercegovina (HR 123-144; ENG 123-144).
36. Rittossa, D. i Božićević Grbić, M. (2012). Zakon o sudovima za mladež – Reformski zahvati i praktične dileme. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 19 (2), 615-667. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/110877>
37. Singer, M. (1996). Kriminologija (drugo izdanje). Zagreb: Globus.
38. UNICEF (2014). Priručnik za stručnjake i donositelje odluka o pravosudnim pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela. Preuzeto s: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Justice_in_Matters_HR_web_Croatian.pdf
39. Zagorec, M. (2017). Problematika postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Policija i sigurnost, 26 (4/2017), 283-301. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/200089>
40. Zagorec, M. (2017). Problematika postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Policija i sigurnost, 26 (4/2017), 283-301. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/200089>
41. Zagorec, M. (2019). Maloljetnički zatvor u hrvatskom kaznenopravnom sustavu (doktorska disertacija). Pravni fakultet, Zagreb.
42. Zrilić, S. i Šimurina, T. (2017). Razlike u prevalenciji poremećaja u ponašanju s obzirom na dob i spol učenika nekoliko zadarskih osnovnih škola. Školski vjesnik, 66 (1), 27-41. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/186826>
43. Žižak, A. i Koller-Trbović, N. (1999). Odgoj i tretman u institucijama socijalne skrbi – deskriptivna studija, Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (monografija).
44. Žižak, A. (2017). Procjena potreba djece i mladih s problemima u ponašanju–konceptualne i metodičke odrednice. Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Preuzeto s: <https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Prirucnik-o-procjeni-potreba-web.pdf>

*

1. Agencija Europske unije za temeljna prava (2017). Pravosuđe prilagođeno djeci - stajališta i iskustva djece i stručnjaka. Preuzeto s: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-child-friendly_justice-summary_hr.pdf
2. Direktiva (EU) 2016/800 europskog parlamenta i vijeća (2016). Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0800&from=EN>
3. Kazneni zakon, Narodne novine br., 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19.
4. Konvencija o pravima djeteta. Preuzeto s: https://www.unicef.org/croatia/sites/unicef.org.croatia/files/2019-10/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
5. Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine (2014.). Preuzeto s: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije%20-%20OGP/socijalna%20politika/NACIONALNA%20STRATEGIJA%20ZA%20PRAVA>

[%20DJECE%20U%20RHZA%20RAZDOBLJE%20OD%202014.%20DO%202020.%20GODINE%5B1%5D.pdf](#)

6. Pravila Ujedinjenih naroda za zaštitu maloljetnika lišenih slobode (1990). Preuzeto s: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/United_Nations_Rules_for_the_Protection_of_Juveniles_Deprived_of_their_Liberty.pdf
7. Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci (2010). Preuzeto s: <https://rm.coe.int/16806a450a>
8. Smjernice Ujedinjenih naroda o prevenciji maloljetničke delinkvencije (1990). Preuzeto s: <http://uszm.hr/wp-content/uploads/2010/03/Rijadske-smjernice1.doc>
9. Smjernice za pravnu pomoć prilagođenu djeci (2019). Preuzeto s: <https://www.unicef.org/croatia/media/2441/file/Smjernice%20za%20pravnu%20pomo%20C4%87%20prilago%20C4%91enu%20djeci%20.pdf>
10. Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za maloljetničko pravosuđe (1985). Preuzeto s: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/UNAdminofJJUSTICE.pdf>
11. Zakon o kaznenom postupku. Pročišćeni tekst, Narodne novine br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19.
12. Zakon o sudovima za mladež. Pročišćeni tekst, Narodne novine br. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19.

ŽIVOTOPIS

Saša Lechner, djev. Balent rođena je 6. travnja 1985. godine u Zagrebu. Nakon završene osnovne škole 1999. godine je upisala opću XII. gimnaziju u Zagrebu. Potom je 2003. godine upisala studijski smjer poremećaji u ponašanju na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Diplomirala je 2008. godine s vrlo dobrim uspjehom i stekla je zvanje prof. socijalnog pedagoga. Nakon završenog studija iste godine započela je raditi kao pripravnik u Psihijatrijskoj bolnici Vrapče u Zagrebu u Centru za forenzičku psihijatriju i Centru za resocijalizaciju. U listopadu 2008. godine zaposlila se na neodređeno vrijeme u I. gimnaziji u Zagrebu na mjesto stručnog suradnika pedagoga. Stručni ispit socijalnih pedagoga položila je pri Agenciji za odgoj i obrazovanje 2010. godine, a državni ispit 2015. godine. Na Odjelu za mladež Općinskog kaznenog suda u Zagrebu započela je raditi 2013. godine, a gdje je zaposlena i danas. Od 2014. godine je mentor studentima Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta i vježbenicima na stručnom osposobljavanju za rad. Redovito se stručno usavršava u struci, pohađa kongrese i stručna predavanja te inozemne on-line edukacije. Od 2016. do 2021. godine bila je članica Povjerenstva za praćenje i unaprjeđivanje rada tijela kaznenog postupka i izvršavanja maloljetničkih sankcija. Rezultati istraživanja kojeg je provela u sklopu diplomskog rada „Nasilje u hrvatskim zatvorima i kaznionicama“, pod mentorstvom prof. Irme Kovčo Vukadin predstavljeni su na The 7th Biennial International Criminal Justice Conference: Policing in Central and Eastern Europe „Social Control in Contemporary Society - Practice and Research“ u Ljubljani 2008. godine.